

Kazimierz Podoski

Romuald Stańczyk

A-1125
BIBLIOTEKA IV
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych

Społeczne aspekty turystyki (raport syntetyczny z 1989 roku)

Cz. II

Zadaniem niniejszej części raportu syntetycznego jest przedstawienie istniejącej w tym względzie sytuacji w sezonie turystycznym 1988 roku na tle porównawczym, także z dotychczasowym przebiegiem, lub przewidywaniami dla roku 1989. Wykorzystano w tym względzie dostępne materiały statystyczne, wyniki prowadzonych badań empirycznych, zwłaszcza ujętych w publikacjach dotyczących tych problemów.

Ogólnie nadal mamy do czynienia ze zjawiskami regresu w stosunku do lat poprzednich, jedynie w niewielu przypadkach mamy do czynienia z niewielkim wzrostem. Mimo istotnego społecznego znaczenia turystyki i wypoczynku możliwość korzystania z niego jest nadal ograniczona przede wszystkim wskutek trudności finansowych gospodarstw domowych występujących w warunkach rosnącej inflacji. Sytuacja pod tym względem nadal kształtuje się niepomyślnie.

Ponieważ przyjąć trzeba, że właściwy wypoczynek odgrywa istotną rolę dla regeneracji sił i przez to możliwości właściwego wykonywania pracy w ciągu całego roku, istniejącą obecnie sytuację uznać trzeba za niepokojącą. Wymaga ona poprawy, która jednak nader jest trudna do osiągnięcia w obecnych warunkach występującego kryzysu ekonomicznego. Tym niemniej sygnalizowanie tych spraw i dążenie do poprawy sytuacji wydaje się bezwzględnie koniecznością.

H. Januszek w swej interesującej wypowiedzi wskazuje na fakt, że z chwilą zauważenia, że sposób wypoczywania wpływa na zachowanie

w miejscu pracy zrodziła się tendencja ingerowania w sposób spędzania wolnego czasu przez pracowników. Pojawia się nawet nowe pojęcie obowiązku urlopowania. W zakładach pracy często wypoczynek określa się instrumentalnie jako wynik działań usuwających zmęczenie i znużenie pracą, a tym samym umożliwiającą podjęcie pracy na nowo. Pracownicy odpowiedzialni za planowanie i organizowanie wypoczynku załogi, pełniąc swą społeczną i zawodową rolę w ramach ich formalnych obowiązków służbowych i przyznanych uprawnień, są zobowiązani reprezentować ekonomiczne i pozaekonomiczne interesy zakładu.

Stosunkowo niedawno odkryto, że mimo prawidłowego rozpoznania preferencji pracowników, dobrych opinii i zadowolenia z organizowanych przez zakład form wypoczynku i rekreacji pracowników, jak również odpowiedniego przygotowania kadr, środków rzeczowych i finansowych oraz działania zgodnego z prawem - efekty wypoczynku i rekreacji pracowników, szczególnie w dłuższym okresie nie są takie, jakie powinny być z punktu widzenia społecznych potrzeb. Wzrastające tempo i napięcia pracy, jej jednostajny charakter powodują swoiste znużenie przemysłowe z charakterystycznymi objawami rozdrażnienia, ośpienia, senności w dzień, bezsenności w nocy, ogólnego wzrostu stanów nerwicowych. Zjawiska te stanowią specyficzne tło dla wypoczynku. Pojawia się skłonność nie tyle do podejmowania zajęć rozwijających i regenerujących osobowość, ile do poszukiwania odprężenia, oszołomienia, silnych wrażeń, ucieczki w świat zapomnienia. Sprzyja to nasileniu zjawisk patologii społecznej w postaci alkoholizmu, chuligaństwa a nawet przestępczości. Chcąc, by "po ludzku" przebiegał wypoczynek, należy "po ludzku" zorganizować przebieg samej pracy. Zdaniem wielu autorów, istnieje również związek między materialnym poziomem warunków bytu pracownika i jego rodziny a charakterem ich potrzeb wypoczynkowych. Wzrastają koszty wypoczynku. Na wakacyjny wypoczynek trzeba dziś

niejednokrotnie składać przez cały rok. Z roku na rok maleje odsetek robotników korzystających ze zorganizowanych wczasów. Pogarszanie się dostępności do wielu form rekreacji i wypoczynku nie może być obojętne zakładom pracy, ponieważ na dłuższą metę może się okazać, że pracownik, który pracował w czasie urlopu szuka odpoczynku w pracy.

Występują obecnie dwa modele organizacji czasu wolnego pracowników, z których węższy, mający charakter autonomiczny, mieści się w modelu szerszym. Model szerszy obejmuje:

- a) organizację i zapewnienie bazy materialnej dla działalności socjalnej, kulturalno-oświatowej, rekreacyjnej i sportowo-turystycznej (między innymi ośrodki wypoczynkowe i domy wczasowe),
- b) organizację i finansowanie działalności socjalnej, kulturalno-oświatowej, rekreacyjnej, rozumianej jako świadczenie zakładów pracy na rzecz eksploatacji bazy materialnej i działalności merytorycznej. Najdawniej zainteresowanie tym typem działalności okazywały związki zawodowe w zakładach pracy. Wraz z postępującym rozwojem samorządów pracowniczych będzie rosło ich zainteresowanie regeneracją sił i zdrowia pracowników. Większe niż dotąd zainteresowanie tymi sprawami powinny okazywać organizacje młodzieżowe.

Dla zakładu pracy najważniejsze powinno być dostosowanie form i metod wypoczynku oraz rekreacji pracowników do potrzeb i wymogów jego materialnego i społecznego środowiska pracy. Wybierając formy wypoczynku należy pamiętać, że wśród zasadniczych form wypoczynku: biernej i czynnej, druga ma znaczenie szczególnie doniosłe. Wypoczynek czynny połączony z ruchem zawiera elementy, które pozwalają stworzyć wszechstronnie korzystne warunki dla odprężenia mózgu i uniknięcia zmęczenia. Wypoczynkowi takiemu najlepiej służy rekreacja ruchowa, sport, turystyka, praca w ogródku działkowym, różne formy kulturalnych zajęć kształcących, amatorstwo artystyczne, kolekcjonerstwo. Zapewnienie racjonalnego wy-

wypoczynku pracownikom wymaga nie tylko dostarczenia odpowiednich środków materialnych, ale również wskazania wielu atrakcyjnych wzorów. Pobudzanie potrzeb pracowników w zakresie racjonalnego wypoczynku stanowi ważne zadanie zakładowej polityki społecznej, dlatego też wypoczynek i rekreacja pracowników są nieodłączną płaszczyzną działalności w zakładach pracy¹⁾.

Zastanówmy się nad sezonem wczasowo-turystycznym 1988 roku. Spadkowa tendencja jest widoczna w świetle danych statystycznych za ten rok. Dane przedstawiono w tablicach 1 - 3.

Tablica 1

Obiekty turystyczne w latach 1980 - 1988

Wyszczególnienie	1980	1985	1988	1988:1985
	w tys.			
Miejsca noclegowe	387	341	360	105,6
Korzystający z noclegów	12647	10737	11316	105,4
Udzielone noclegi	48685	36186	37532	103,7

Źródło: Mały Rocznik Statystyczny 1989, s. 330;
przeliczenia własne.

1) H. Januszek, Potrzeby i preferencje w zakresie wypoczynku i rekreacji, "Polityka społeczna", 1988, nr 10, s. 6-9.

Tablica 2

Obiekty wczasowo-wypoczynkowe w latach 1980 - 1988

Wyszczególnienie	1980	1985	1988	1988:1985
	w tys.			
Miejsca noclegowe stan w dniu 31.VII				
Ogółem	520	498	483	97,0
w tym				
Fundusz Wczasów Pracowniczych	48	36	35	97,2
Związki zawodowe	24	12	12	100,0
Zakłady pracy	339	355	364	102,5
Korzystający z noclegów				
Ogółem	4328	3812	3836	100,6
w tym				
Fundusz Wczasów Pracowniczych	585	408	431	105,6
Związki zawodowe	179	111	114	102,7
Zakłady Pracy	2711	2615	2838	108,5
Udzielone noclegi				
Ogółem	51749	42218	39647	93,9
w tym				
Fundusz Wczasów Pracowniczych	8348	5519	5532	100,2
Związki zawodowe	1986	1112	1117	100,4
Zakłady Pracy	30606	27812	27539	99,0

Źródło: jak w tablicy 1, s. 330-331; przeliczenia własne.

Tablica 3

Wypoczynek dzieci i młodzieży w latach 1980 - 1988

Formy wypoczynku	1980	1985	1988	1988:1985
	korzystający w tys.			
Ogółem	6892	4757	5630	118,3
Wypoczynek poza miejscem zamieszkania				
Kolonie	1405	1044	1058	101,3
Obozy	1077	710	712	100,3
Biwaki	178	57	68	119,3
Ośrodki wypoczynkowe dla dzieci ze wsi	101	52	46	88,5
Wypoczynek w miejscu stałego zamieszkania				
Półkolonie	410	239	220	92,0
Małe formy wypoczynku	3566	2595	3476	140,5
Domy wczasów dziecięcych	22	18	17	94,4
Dziecińce wiejskie	133	42	32	76,2

Źródło: jak w tablicy 1, s. 315; przeliczenia własne.

W obiektach turystycznych zanotowano jedynie minimalny wzrost pomiędzy rokiem 1985 a 1988. W dalszym ciągu nie osiągnięto wyników z roku 1980.

Poza obiektami zakładów pracy notuje się spadek liczby miejsc noclegowych. Miał on miejsce w FWP, a także w ośrodkach prowadzonych przez biura turystyczne (1986 - 82,2 tys., 1988 - 61,4 tys.) w tym

i w kwaterach prywatnych. Liczba korzystających z noclegów wzrosła jedynie w minimalnym stopniu. Największe znaczenie miało większe wykorzystanie obiektów zakładów pracy. Spadła natomiast liczba udzielonych noclegów, dotyczy to w największym stopniu obiektów przedsiębiorstw turystycznych nie wyszczególnionych odrębnie w tablicy i w małym stopniu obiektów zakładowych. Wynika z tego tendencja do skracania czasu wypoczynku.

Można jeszcze dodać, że organizacje społeczne i polityczne posiadały w roku 1988 10,8 tys. miejsc czasowych, korzystało z nich 109,3 tys. osób, a noclegów udzielono 905,9 tys. Znaczniejszą rolę odgrywają jednostki turystyczne prowadzące wczasy ogólnodostępne, które w tym samym 1988 roku posiadały już 61,4 tys. miejsc, skorzystało z nich 305,8 tys. osób, udzielono w tym roku 4111,1 tys. noclegów. Koszty tego rodzaju wypoczynku są scharakteryzowane w dalszej części niniejszego opracowania.

W przypadku wypoczynku młodzieży w znacznym jeszcze stopniu nie osiągnięto rezultatów z roku 1980. Pomiędzy rokiem 1985 i 1988 notuje się w przypadku wypoczynku poza miejscem zamieszkania minimalny jedynie wzrost za wyjątkiem biwaków odgrywających zresztą małą rolę, gdzie wzrost ten jest większy. Spadek zanotowano w przypadku ośrodków wypoczynkowych dla dzieci ze wsi.

W grupie wypoczynku w miejscu zamieszkania wzrost uzyskano jedynie w przypadku małych form wypoczynku, które nie są jednak formą najistotniejszą, korzystanie z niej wynika z braku możliwości skorzystania z innych form wypoczynku.

Wypada jeszcze nadmienić, że podane uprzednio szacunki prawdopodobnego skorzystania z różnych form wypoczynku w roku 1989 w dalszym ciągu odbiegają in minus od niewielkich już stosunkowo rezultatów faktycznie osiągniętych w roku 1988, czyli nadal praktycznie możemy

mieć do czynienia ze zjawiskiem regresu. Ocenić wypada, że stanowi to istotny problem społeczny wymagający rozwiązania.

Jest zarazem rzeczą charakterystyczną, że w roku 1988 w stosunku do roku 1987 zatrudnienie w turystyce i wypoczynku spadło licząc stany przeciętne w roku o 3,8 tys. osób, do liczby 70,8 tys. w całej Polsce co stanowiło 94,9 % stanu zatrudnienia w roku 1987 i minimalny ponad 2 % udział w sferze poza produkcją materialną. Zatrudnienie w jednostkach na rozrachunku kształtowało się w wysokości 65 % ogólnego stanu zatrudnienia. Przeważało zatrudnienie na stanowiskach robotniczych. Około 2 % stanowili w stosunku do ogółu zatrudnionych kierownicy jednostek, około 4 % pracownicy techniczni, 8 % pracownicy ekonomiczni i tyle samo administracyjni i gospodarczy. Ogólnie wypłacone wynagrodzenia w IV kwartale 1988 roku stanowiły 224,5 % w stosunku do IV kwartału 1987 roku, co było nieco powyżej płac całej sfery poza produkcją materialną. Przeciętne wynagrodzenie miesięczne w całym dziale kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek w roku 1985 stanowiło 71,4 % wynagrodzenia średniego w kraju (poniżej niż w całej sferze poza produkcją materialną), a w 1988 roku 80,4 % (nieco powyżej tej średniej), była więc to sytuacja korzystniejsza. Przeciętne wynagrodzenie w samej turystyce i wypoczynku wyniosło w 1988 roku 48,2 tys. zł i było o 22,3 tys. większe niż w 1987 roku (o 185,8 % nieco korzystniej niż w całym dziale z doliczeniem kultury fizycznej i sportu). Wynagrodzenie w jednostkach na rozrachunku gospodarczym było w tym przypadku nieco wyższe niż w jednostkach zaliczanych w tym dziale do sfery budżetowej.

W roku 1988 w całym dziale kierownicy jednostek zarabiali miesięcznie 72,7 tys. zł (184,3 % poziomu z 1987 roku), pracownicy techniczni 59,6 tys. zł (185,2 %), ekonomiczni 53,1 tys. zł, administracyjni - gospodarczy 46,9 tys. zł, natomiast pracownicy zaliczani do spełniających funkcje podstawowe dla danego typu działalności tylko 51,8 tys. zł miesięcznie (187,1 %). W wszystkich przypadkach płace były niższe

od przeciętnego poziomu dla kraju. Wyższa była dynamika płac pracowników na stanowiskach nierobotniczych (193,1 %) od zatrudnionych na stanowiskach robotniczych (179,7 %). Dominowało wynagrodzenie za normalny czas pracy, gdyż płace za godziny nadwymiarowe osiągało w całym dziale kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek tylko 1,5 %. W 1988 r. pracownicy na stanowiskach robotniczych w turystyce i wypoczynku osiągalili 43,6 tys. zł miesięcznie (wzrost do 180,4 % od 1987 roku) a na stanowiskach nierobotniczych 54,0 tys. zł (wzrost w stosunku do roku 1987 do 191,4 %).

Sytuację w zakresie płac można określić jako ogólnie zbieżną z niekorzystną sytuacją płacową w całej sferze poza produkcją materialną.

Możliwe okazało się także dokonanie analizy kilku innych aspektów społecznych turystyki. W odniesieniu do młodzieży zbadano jeszcze jej uczestnictwo w imprezach i wycieczkach zorganizowanych według grup turystyki kwalifikowanej. Ogólnie w roku 1988 nastąpił wzrost do 115,5 %, wzrosły przy tym zarówno wędrówki piesze nizinne i górskie, w mniejszym stopniu turystyka narciarska. Minimalny jedynie wzrost zanotowano w turystyce kolarskiej. Jako negatywne wymienić trzeba obniżenie się uczestnictwa w turystyce żeglarskiej, co wynika w dużej mierze z braku odpowiedniego sprzętu. Wzrosło natomiast uczestnictwo w turystyce kajakowej. Poważnie zmalały grupy speleologiczne. Najpoważniejszy wzrost zanotowano w wyprawach płetwonurków, także w turystyce na orientację. Ogólnie od roku 1982, nie tylko od 1986 notuje się w większości grup systematyczny wzrost. Dane na ten temat podano w tablicy 3 A.

Liczba miejsc w pokojach gościnnych prywatnych dla turystów w latach 1980 - 1988, mająca znaczenie dla oceny wpływu turystyki na dochody ludności województw, w których jest najwięcej takich wędrówek, wykazuje pomiędzy rokiem 1988 a 1985 tendencję umiarkowanie malejącą, a od roku 1980 znacznie malejącą. Są jednak województwa, w których

Tablica 3A

Młodzież szkolna uczestnicząca w imprezach i wycieczkach zorganizowanych
według grup dyscyplin turystyki kwalifikowanej

Wyszczególnienie	1982	1983	1986	1988	1988:1986
Ogółem	874533	1812167	1312432	1515727	115,5
Piesze nizinne	428645	777168	662469	753320	113,7
Piesze górskie	156181	410624	313499	374796	119,6
Narciarskie	118855	98059	45461	48113	105,8
Kolarskie	56434	82256	61133	61912	101,3
Motorowe	4718	25440	6894	8773	127,3
Żeglarskie	9357	36969	13389	12565	90,5
Kajakowe	9056	35305	10724	11939	111,3
Speleologiczne	1290	3875	1838	1347	73,3
Płetwonurków	2194	7350	2129	3124	146,7
Na orientację	36714	68888	51989	67467	129,8
Inne	151039	266223	142407	172161	120,9

Źródło: Turystyka i wypoczynek w 1982 roku, s. 156-157; w 1983 r., s. 154-155; w 1986 r., s. 152-153;
w 1988 r., s. 148-149; przeliczenia własne.

między rokiem 1985 a 1988 wystąpił znaczny spadek. Uwidoczniono je w tablicy 4. W innych nielicznych nastąpił wzrost. Dotyczy to np. województwa bielskiego, gdzie liczba miejsc wzrosła 2,4 krotnie, ciechanowskiego, elbląskiego, katowickiego, nowosądeckiego, poznańskiego, tarnowskiego, toruńskiego czy zamojskiego.

Systematycznie rośnie udział województwa nowosądeckiego, które skupia obecnie ponad 28 % ogółu miejsc. Większe udziały mają ponadto województwa: stołeczne warszawskie, bielskie, jeleniogórskie, poznańskie. W niektórych województwach tego rodzaju miejsca w ogóle nie występują.

W tablicy 5 wykazano liczbę korzystających z noclegów w pokojach gościnnych prywatnych w tys. osób. Spadek w roku 1988 jest w tym przypadku mniejszy niż w przypadku liczby miejsc. Znaczny wzrost zanotowano w województwie ~~bielskim~~ bielskim, ponadto wzrost w województwach: elbląskim, katowickim, nowosądeckim, poznańskim, toruńskim, wałbrzyskim i zamojskim. W wielu województwach nastąpił w tym czasie spadek i to nieraz znaczny. W stosunku do roku 1979 utrzymuje się znaczny spadek.

I w tym przypadku decydujący jest udział województwa nowosądeckiego, skupiającego ponad 30 % korzystających, przeszło 20 % jest udział województwa bielskiego, znaczniejsze są udziały gdańskiego, jeleniogórskiego, poznańskiego czy wałbrzyskiego. Pozostałe województwa uczestniczą w noclegach przeważnie w niewielkim jedynie stopniu.

W tablicy 6 przedstawiono liczbę udzielonych noclegów w pokojach gościnnych prywatnych. Okazało się, że ogólnie nastąpił wzrost między rokiem 1985 a 1988 o prawie 6 %. W stosunku do roku 1979 jest to jednak nadal znaczny spadek. Poważniejsze zwiększenie zanotowano między 1985 a 1988 rokiem w województwie stołecznym warszawskim, bielskim, częstochowskim, gdańskim, katowickim, lubelskim,

Tablica 4

Miejsca w pokojach gościnnych prywatnych dla turystów w latach 1980, 1985 i 1988

Wyszczególnienie	1980	1985	1988	1985: 1980	1988: 1985	% udziału		
						w 1980	w 1985	w 1988
Polska	100783	51384	47094	51,0	91,7	100,0	100,0	100,0
Stołeczne warszawskie	7957	3685	3536	46,3	96,0	7,9	7,2	7,5
Białkopodlaskie	60	46	10	76,7	21,7	0,1	0,1	0,0
Białostockie	1178	470	43	39,9	2,5	1,2	0,9	0,0
Bielskie	2558	1429	3733	55,9	261,2	2,5	2,8	7,9
Bydgoskie	1396	1008	739	72,2	73,3	1,4	2,0	1,6
Chełmskie	219	35	-	16,0	-	0,2	0,1	-
Ciechanowskie	260	177	193	68,1	109,0	0,3	0,3	0,4
Częstochowskie	1869	380	365	20,3	96,1	1,9	0,7	0,8
Elbląskie	1579	1215	1239	76,9	402,0	1,6	2,4	2,6
Gdańskie	3385	2271	952	67,1	43,7	3,4	4,4	2,1
Gorzowskie	709	325	-	45,8	-	0,7	0,6	-
Jeleniogórskie	5322	2851	2408	53,6	84,5	5,3	5,5	5,1
Kaliskie	588	485	107	82,5	22,1	0,6	0,9	0,2
Katowickie	142	425	536	303,6	126,1	0,1	0,8	1,1
Kieleckie	4697	1400	810	29,8	57,9	4,7	2,7	1,7
Konińskie	472	226	175	47,9	77,4	0,5	0,4	0,4
Koszalińskie	1399	786	91	56,2	41,6	1,4	1,5	0,2
Miejskie krakowskie	7294	745	516	10,2	69,3	7,2	1,4	1,1
Krośnieńskie	1849	1361	848	73,6	62,3	1,8	2,6	1,8
Legnickie	30	13	-	43,3	-	0,0	0,0	-
Leszczyńskie	590	260	54	44,1	20,8	0,6	0,5	0,1
Lubelskie	532	111	12	20,9	10,8	0,5	0,2	0,0
Łomżyńskie	482	236	42	49,0	17,8	0,5	0,5	0,1
Miejskie łódzkie	835	433	426	51,9	98,4	0,8	0,8	0,9
Nowosądeckie	15919	12653	13332	79,5	105,4	15,8	24,6	28,3
Olsztyńskie	4657	2130	1769	45,7	83,1	4,6	4,1	3,8
Opolskie	644	440	213	68,3	48,4	0,6	0,9	0,5
Ostrołęckie	262	171	143	65,3	83,6	0,3	0,3	0,3
Pińskie	1280	1178	817	95,8	-	1,3	2,3	1,7
Piotrkowskie	1889	-	-	-	-	1,9	-	-
Płockie	959	465	448	48,5	69,4	1,0	0,9	1,0
Poznańskie	6546	5435	6099	83,0	112,2	6,5	10,6	12,9
Przemyskie	834	15	10	1,8	66,7	0,8	0,0	0,0
Radomskie	990	539	400	54,4	74,2	1,0	1,0	0,8
Rzeszowskie	826	424	196	51,0	46,6	0,8	0,8	0,4
Siedleckie	390	166	-	42,6	-	0,4	0,3	-
Sieradzkie	41	53	22	129,3	41,5	0,0	0,1	0,0
Skiernewickie	460	319	215	69,3	67,4	0,5	0,6	0,5
Ślupskie	873	10	-	1,1	-	0,9	0,0	-
Suwalskie	1942	799	327	41,1	40,9	1,9	1,6	0,7
Szczecińskie	2256	545	-	24,2	-	2,2	1,1	-
Tarnobrzeskie	3800	1010	780	26,6	77,2	3,8	2,0	1,7
Tarnowskie	1285	364	215	28,3	59,1	1,3	0,7	0,5
Toruńskie	747	67	163	9,0	243,3	0,7	0,1	0,3
Wałbrzyskie	2050	855	1836	41,7	214,7	2,0	1,7	3,9
Wrocławskie	1470	423	167	28,8	39,5	1,5	0,8	0,4
Wrocławskie	2806	1845	1668	65,8	90,4	2,8	3,6	3,5
Zamojskie	36	173	558	480,6	322,5	0,0	0,3	1,2
Zielonogórskie	2419	935	271	38,7	93,2	2,4	1,8	1,8

Źródło: Rocznik Statystyczny 1981, s. 575; Rocznik Statystyczny 1986, s. 502; Turystyka i wypoczynek w 1987, s. 10-11; przeliczenia własne.

Tablica 5

Korzystający z noclegów w pokojach gościnnych prywatnych w tys. osób

Województwo	1975	1979	1981	1985	1988	1985: 1979	1988: 1985	Udział województw w odsetkach		
								1979	1985	1988
Polska	2271,0	2125,5	1340,7	651,4	650,3	30,6	99,8	100,0	100,0	100,0
Stołeczne warszawskie	135,3	99,4	45,3	5,4	2,6	5,4	48,1	4,7	0,8	0,4
Białkopodlaskie	0,6	5,8	1,5	1,4	0,2	24,1	14,3	0,3	0,2	0,1
Białostockie	40,2	22,1	14,7	5,2	0,1	23,5	1,9	1,0	0,8	0,0
Bielskie	109,5	52,6	41,1	15,9	132,0	30,2	830,2	2,5	2,4	20,3
Bydgoskie	4,2	13,5	8,7	5,4	2,2	40,0	40,7	0,6	0,8	0,3
Chełmskie	1,7	2,6	0,0	0,0	-	-	-	0,1	0,0	-
Ciechanowskie	2,4	12,9	3,5	2,3	1,9	17,8	82,6	0,6	0,3	0,3
Częstochowskie	7,9	8,0	3,9	5,4	4,5	67,5	83,3	0,4	0,8	0,7
Elbląskie	5,3	18,0	7,0	7,5	8,5	41,7	113,3	0,8	1,1	1,3
Gdańskie	148,1	130,9	91,2	44,0	35,5	33,6	80,7	6,2	6,8	5,5
Gorzowskie	39,0	36,2	10,8	6,7	-	18,5	-	1,7	1,0	-
Jeleniogórskie	119,0	128,1	41,8	31,8	31,1	24,8	97,8	6,0	4,9	4,8
Kaliskie	8,2	24,2	18,6	11,6	0,1	47,9	0,9	1,1	1,8	0,0
Katowickie	51,4	37,9	6,8	2,9	3,8	7,7	134,5	1,8	0,4	0,6
Kieleckie	7,1	84,8	46,5	29,0	24,5	34,2	84,5	4,0	4,4	3,8
Konińskie	0,4	10,3	10,8	5,5	0,8	53,4	14,5	0,5	0,8	0,1
Koszalińskie	15,9	15,3	9,1	4,2	3,6	27,5	85,7	0,7	0,6	0,6
Krakowskie	161,1	173,7	144,6	31,3	19,6	18,3	62,3	8,2	4,9	3,0
Krośnieńskie	146,6	83,8	49,7	26,5	17,0	31,6	64,2	3,9	4,1	2,6
Legnickie	6,6	0,3	0,3	0,1	-	33,3	-	0,0	0,0	-
Leszczyńskie	-	14,3	9,1	3,5	0,4	24,5	11,4	0,7	0,5	0,1
Lubelskie	21,3	29,3	13,4	2,9	1,9	9,9	65,5	1,4	0,4	0,3
Łomżyńskie	1,9	5,1	8,0	1,5	0,3	29,4	20,0	0,2	0,2	0,0
Łódzkie	4,2	2,4	5,3	4,0	0,8	166,7	20,0	0,1	0,6	0,1
Nowosądeckie	444,2	441,7	337,4	189,5	204,2	42,0	110,1	20,8	28,4	31,4
Olsztyńskie	75,6	84,7	40,2	14,3	10,0	16,9	69,9	4,0	2,2	1,5
Opolskie	18,4	43,0	24,7	16,4	1,4	38,1	6,7	2,0	2,5	0,2
Ostrołęckie	-	3,3	1,7	1,3	0,8	39,4	61,5	0,2	0,2	0,1
Piłskie	1,5	20,2	10,6	11,8	6,6	58,4	55,5	0,9	1,8	1,0
Piotrkowskie	4,6	17,3	1,3	-	-	-	-	0,8	-	-
Płockie	4,6	12,8	14,3	3,5	3,3	27,3	94,3	0,6	0,5	0,5
Poznańskie	65,1	73,4	47,6	35,8	60,1	48,8	167,9	3,5	5,5	9,2
Przemyskie	25,0	12,1	7,7	0,1	0,04	0,8	35,0	0,6	0,0	0,0
Radomskie	18,3	11,6	14,7	9,5	2,9	81,5	30,5	0,5	1,5	0,4
Rzeszowskie	97,8	47,2	11,0	6,9	3,0	14,6	43,5	2,2	1,1	0,5
Siedleckie	5,0	20,2	9,7	2,2	-	10,9	-	0,9	0,3	-
Sieradzkie	3,0	1,7	0,2	0,4	0,3	23,5	75,0	0,1	0,1	0,0
Skiernewickie	16,2	13,6	10,2	4,2	2,1	30,9	50,0	0,6	0,6	0,3
Ślęskie	6,7	7,1	2,9	0,0	-	-	-	0,3	0,0	-
Suwańskie	53,5	45,4	21,2	11,4	8,9	25,1	78,1	2,1	1,7	1,4
Szczecińskie	83,8	71,4	24,6	21,7	0,5	30,4	2,3	3,4	3,3	0,1
Tarnobrzskie	6,6	28,2	19,1	3,8	3,8	13,5	100,0	1,3	0,6	0,6
Tarnowskie	23,7	10,6	9,7	3,2	1,0	30,2	31,2	0,5	0,5	0,2
Toruńskie	49,5	18,2	12,3	0,9	1,2	4,9	133,3	0,9	0,1	0,2
Wałbrzyskie	128,4	86,8	66,4	22,8	31,6	26,3	138,6	4,1	3,5	4,9
Wrocławskie	5,7	20,0	8,9	9,0	3,5	45,0	91,9	0,9	1,4	0,5
Wrocławskie	35,1	15,3	31,7	20,6	2,9	134,6	14,1	0,7	3,2	0,4
Zamojskie	0,6	3,3	2,8	3,7	7,1	112,1	191,9	0,2	0,6	1,1
Zielonogórskie	40,2	34,9	18,1	7,9	3,8	22,6	48,1	1,6	1,2	0,6

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw 1980, s. 383-390; 1982, s. 264; 1986, s. 361; Turystyka i Wypoczynek w 1988, s. 14-15; przeliczenia własne.

Tablica 6

Udzielone noclegi w pokojach gościnnych prywatnych w tys. osób

Województwo	1979	1981	1985	1988	1985: 1979	1988: 1985	% udziału województw		
							1979	1985	1988
Polska	21294,9	14895,8	5988,1	6332,9	28,1	105,8	100,0	100,0	100,0
Stołeczne warszawskie	2362,3	2079,1	9,6	14,1	0,4	146,9	11,1	0,2	0,2
Białkopodlaskie	18,8	12,0	5,4	0,2	28,7	8,7	0,1	0,1	0,0
Białostockie	207,7	206,3	47,4	0,3	22,8	0,6	1,0	0,8	0,0
Bielskie	365,0	239,0	164,8	564,9	45,1	342,8	1,7	2,8	8,5
Bydgoskie	438,6	315,5	194,0	163,1	44,2	84,1	2,1	3,2	2,6
Chełmskie	52,4	0,1	0,3	—	0,6	—	0,2	0,0	—
Ciechanowskie	70,0	42,1	31,5	26,5	45,0	84,1	0,3	0,5	0,4
Częstochowskie	401,6	6,2	23,4	31,7	5,8	135,5	1,9	0,4	0,5
Elbląskie	435,8	367,4	289,8	257,8	66,5	88,9	2,0	4,8	4,1
Gdańskie	368,8	349,4	204,4	436,2	55,4	213,4	1,7	3,2	6,9
Gorzowskie	90,2	48,1	52,0	—	55,5	—	0,4	0,5	—
Jeleniogórskie	996,0	546,4	342,9	316,2	54,4	92,2	4,7	5,7	5,0
Kaliskie	112,3	93,5	59,7	19,8	53,2	33,2	0,5	1,0	0,3
Katowickie	14,7	21,5	65,7	417,7	446,9	179,1	0,1	1,1	1,9
Kieleckie	1451,8	857,8	192,6	129,2	13,3	67,1	6,8	3,2	2,0
Konińskie	87,4	90,9	38,8	18,3	44,4	47,2	0,4	0,6	0,3
Koszalińskie	147,2	130,6	41,8	30,2	28,4	72,2	0,7	0,7	0,5
Miejskie krakowskie	1722,0	1642,6	70,8	64,5	4,1	91,1	8,1	1,2	1,0
Krośnieniskie	297,1	123,3	100,9	74,6	34,0	73,9	1,4	1,7	1,2
Legnickie	7,3	6,2	3,5	—	47,9	—	0,0	0,1	—
Leszczyńskie	94,2	82,2	28,2	11,7	29,9	41,5	0,4	0,5	0,2
Lubelskie	308,1	33,7	8,2	9,4	2,7	114,6	1,4	0,1	0,1
Łomżyńskie	91,2	172,5	39,3	6,1	43,1	15,5	0,4	0,7	0,1
Miejskie łódzkie	38,9	270,7	101,5	103,1	260,9	101,6	0,2	1,7	1,6
Nowosądeckie	2225,9	1239,5	877,4	584,8	39,4	112,2	10,5	14,7	15,6
Olsztyńskie	940,6	768,7	440,4	402,0	46,8	91,3	4,4	7,4	6,3
Opolskie	562,2	77,9	50,0	30,8	8,9	61,6	2,6	0,8	0,5
Ostrołęckie	73,9	52,1	2,4	5,4	3,2	225,0	0,3	0,0	0,1
Pilskie	297,9	274,0	201,2	168,6	67,5	83,8	1,4	3,4	2,7
Piotrkowskie	459,6	15,8	—	—	—	—	2,2	—	—
Płockie	239,6	264,9	89,2	94,1	30,4	105,5	1,4	1,5	1,5
Poznańskie	1699,7	1740,9	962,8	1070,2	56,6	111,2	8,0	16,1	16,9
Przemyskie	157,6	175,6	1,1	0,3	0,7	27,3	0,7	0,0	0,0
Radomskie	388,7	239,9	114,1	78,0	29,4	68,4	1,8	1,9	1,2
Rzeszowskie	90,1	17,6	29,6	16,9	32,8	57,1	0,4	0,5	0,3
Siedleckie	120,2	108,1	16,6	—	13,8	—	0,6	0,3	—
Sieradzkie	10,5	2,9	4,9	3,5	46,7	71,4	0,0	0,1	0,1
Skiernewickie	73,6	75,5	48,2	42,6	65,5	88,4	0,3	0,8	0,7
Ślupskie	226,9	218,9	0,9	—	0,4	—	1,1	0,0	—
Suwańskie	215,2	136,4	89,4	56,3	41,5	63,0	1,0	1,5	0,9
Szczecińskie	605,9	111,1	67,3	1,2	11,1	1,8	2,8	1,1	0,0
Tarnobrzeskie	779,8	333,1	162,6	142,2	20,8	87,4	3,7	2,7	2,2
Tarnowskie	70,0	26,7	19,8	12,3	28,3	62,1	0,3	0,3	0,2
Toruńskie	146,2	26,6	4,8	7,4	3,3	154,2	0,7	0,1	0,1
Wałbrzyskie	203,5	147,4	66,7	131,8	32,8	197,6	1,0	1,1	2,1
Wrocławskie	353,2	180,6	60,3	28,6	17,1	47,4	1,7	1,0	0,5
Wrocławskie	853,8	746,9	410,2	415,3	48,0	101,2	4,0	6,8	6,6
Zamojskie	5,8	4,4	16,0	50,1	275,9	313,1	0,0	0,3	0,8
Zielonogórskie	231,1	173,2	165,7	194,5	71,7	117,4	1,1	2,8	3,1

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw 1980, s. 391; Rocznik Statystyczny Województw 1982, s. 245;
Rocznik Statystyczny Województw 1986, s. 363; Turystyka i Wypoczynek 1988, s. 16-17; przeliczenia własne.

1985: 1982	1985: 1985	Udział województw w %		Noclegi			1985: 1982	1985: 1985	Udział województw w %	
		1985	1988	1982	1985	1988			1985	1988
127,8	54,8	100,0	100,0	5526894	6881674	4061263	124,5	59,0	100,0	100,0
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	392	-	-	-	-	-	-
77,2	26,8	0,0	0,0	1905	1593	420	83,6	26,4	0,0	0,0
106,1	49,6	10,1	9,0	477908	523654	301050	109,6	57,5	7,6	7,4
121,8	70,6	0,4	0,5	20636	25144	15784	121,8	62,8	0,4	0,4
-	-	-	-	28	-	-	-	-	-	-
-	-	0,0	-	-	2618	-	-	-	0,0	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
178,3	38,6	3,4	2,3	134574	230193	100424	171,1	43,6	3,3	2,5
147,2	53,4	16,6	16,0	739910	1216700	644117	164,4	52,9	17,7	15,9
-	-	-	0,2	6874	-	700	-	-	-	0,0
102,8	137,8	0,0	0,1	7391	2240	2711	39,3	121,0	0,0	0,1
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
48,4	97,5	0,2	0,4	5489	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	56641	34205	27725	60,4	81,1	0,5	0,7
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
124,6	58,8	7,4	18,9	1020498	1255561	735245	123,0	58,6	18,2	18,1
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
776,3	114,6	0,1	0,3	1260	10817	14714	858,5	136,0	0,2	0,4
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
180,5	52,7	0,4	0,4	34081	30479	17115	89,4	56,1	0,4	0,4
-	-	0,0	-	-	1986	-	-	-	0,0	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
126,5	53,9	25,3	24,5	1523026	1668464	1069493	109,5	63,9	24,2	26,2
123,2	76,5	0,4	0,5	27491	25257	214491	91,9	82,8	0,4	0,5
222,7	-	0,0	-	700	686	9	98,0	-	0,0	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	0,0	-	-	2378	-	-	-	0,0	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
178,5	64,0	7,3	8,5	315398	529931	338544	168,0	63,9	7,7	8,3
128,8	55,6	14,3	14,2	820442	1042085	577846	127,0	55,5	15,1	14,2
71,0	83,1	1,1	1,5	94462	77827	62416	82,4	80,2	1,1	1,5
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
85,5	12,2	1,2	0,3	114588	63705	10606	58,0	46,6	0,9	0,3
118,6	87,0	1,6	2,5	116123	130971	125072	98,5	95,5	1,9	3,1
86,8	-	0,1	-	7077	5182	-	82,4	-	0,1	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

nowosądeckim, ostrołęckim, poznańskim, toruńskim, wałbrzyskim, zambrzeskim i zielonogórskim. Lista ta obejmuje w znacznym stopniu inne województwa, niż te, które wymieniano w liczbie korzystających z noclegów. Różne bowiem były okresy korzystania z noclegów w poszczególnych województwach. Stopień koncentracji udzielonych noclegów jest mniejszy niż wynikający z liczby miejsc noclegowych i korzystających z noclegów. Najwyższy, bo wynoszący około 17 % był udział województwa poznańskiego, województwo nowosądeckie zajęło w tym przypadku drugie miejsce z udziałem wynoszącym 15,6 %. Znaczniejsze udziały zanotowano jeszcze w województwach: bielskim, gdańskim, jeleniogórskim, olsztyńskim, czy wrocławskim. Stopień rozproszenia powoduje, że wiele województw w tym przypadku charakteryzuje się jedynie minimalnymi udziałami, tylko w 6 województwach nie wystąpiło udzielanie noclegów w pokojach gościnnych prywatnych dla turystów.

W sumie o większym znaczeniu pokoi gościnnych prywatnych dla ruchu turystycznego można jedynie mówić w tych województwach, które w którejś z pozycji scharakteryzowano jako posiadające większy udział. W pozostałych województwach wynajem pokoi nie odgrywa dla ludności istotniejszej roli ekonomicznej.

Maleje znaczenie społeczne prywatnych kwater wczasowych. W porównaniu z rokiem 1985 w 1988 było takich miejsc tylko 71,9 %, a pomiędzy rokiem 1982 a 1985 notowano nawet wzrost. Wzrost miejsc zanotowano w województwach kieleckim, krośnieńskim, mały spadek lub status quo w chełmskim, ślupskim, suwalskim, największy w wałbrzyskim.

Znaczący udział miały w tym przypadku 4 województwa a mianowicie: gdańskie, koszalińskie, nowosądeckie i szczecińskie.

Liczba korzystających zmalała w większym stopniu, bo pomiędzy rokiem 1985 a 1988 do 54,8 %, co świadczy o słabszym wykorzystaniu miejsc. Wzrost zanotowano wyłącznie w województwach jeleniogórskim i krakowskim.

Tablica 7

Prywatne kwatery wczasowe.

Województwo	Miejsca			1985: 1982	1987: 1985	Udział województw w%		Korzystający		
	1982	1985	1987			1985	1987	1982	1985	1987
Polska	73961	84701	60905	114,5	41,9	100,0	100,0	481136	512820	284279
Stołeczne warszawskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Białkopodlaskie	10	-	-	-	-	-	-	28	-	-
Białostockie	60	58	30	96,7	51,7	0,1	0,0	145	112	30
Bielskie	5152	5227	3844	101,5	73,5	6,2	6,3	48604	51558	25552
Bydgoskie	564	457	342	82,5	74,8	0,5	0,6	1594	1941	1370
Chełmskie	5	4	4	80,0	100,0	0,0	0,0	2	-	-
Ciechanowskie	-	63	-	-	-	0,1	-	-	187	-
Częstochowskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Elbląskie	3324	3735	2860	112,4	76,6	4,4	4,7	9670	17237	6650
Gdańskie	13075	18155	10856	138,9	59,8	21,4	17,8	67938	85280	45549
Gorzowskie	120	-	57	-	-	-	0,1	494	-	700
Jeleniogórskie	40	36	21	90,0	58,3	0,0	0,0	211	217	299
Kaliskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Katowickie	155	-	-	-	-	-	-	1085	7	-
Kieleckie	260	147	185	56,5	425,8	0,2	0,3	2632	1275	1243
Konińskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Koszalińskie	15396	17366	13647	112,8	78,6	20,5	22,5	71431	89012	52350
Krakowskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Krośnieńskie	20	117	132	585,0	142,8	0,1	0,2	83	646	740
Legnickie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Leszczyńskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lubelskie	435	305	222	69,7	72,8	0,4	0,4	1829	2060	1086
Łomżyńskie	-	86	-	-	-	0,0	-	-	143	-
Łódzkie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nowosądeckie	14561	14533	10019	99,8	68,9	17,2	16,9	102589	129850	70022
Olsztyńskie	645	637	427	98,8	67,0	0,7	0,7	1491	1837	1406
Opolskie	65	18	-	27,7	-	0,0	-	22	49	-
Ostrołęckie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pińskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Piotrkowskie	-	29	-	-	-	0,0	-	-	87	-
Płockie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Poznańskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Przemyskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Radomskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rzeszowskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Siedleckie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sieradzkie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skiernewickie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skupskie	4665	6059	5970	192,0	98,5	8,2	9,8	21789	37597	24066
Szczecińskie	10890	13222	16104	121,4	69,9	15,6	15,3	56840	73238	44636
Suwańskie	2146	1770	9237	82,5	91,0	2,1	2,6	7857	5578	40763
Tarnobrzęskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tarnowskie	45	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toruńskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Wałbrzyskie	1046	604	194	57,7	32,1	0,7	0,3	7384	6311	773
Wrocławskie	1111	1860	1162	93,4	62,5	1,2	1,9	6805	8075	7022
Wrocławskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zamojskie	181	155	-	85,6	-	0,2	-	615	532	-
Zielonogórskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Źródło: Turystyka i wypoczynek w 1982, s. 86-87, 104-105, 108-109; Turystyka i wypoczynek w 1986, s. 110-115; Turystyka i wypoczynek w 1987, s. 54-55; przeliczenia własne.

Około 1/4 udzielonych noclegów przypada na województwo nowosądeckie, około 16 % na elbląskie, około 18 % na koszalińskie, 14 % na śląskie. W województwie nowosądeckim liczba miejsc była zdecydowanie większa w udziale krajowym od liczby korzystających z noclegów.

Liczba udzielonych noclegów zmniejszyła się do 59 % w roku 1988 w stosunku do roku 1985. Wzrost miał miejsce w województwie jeleniogórskim, krośnieńskim. Największy natomiast spadek zanotowano w województwie wałbrzyskim.

Więszymi udziałami cechują się w tym przypadku województwa: bielskie, elbląskie, koszalińskie, znajdujące się na pierwszym miejscu nowosądeckie (udział ponad 26 %), a także śląskie i szczecińskie.

W tablicy 8 ukazano stopień wykorzystania obiektów czasowych według gestorów w 1986 i 1988 roku. Sprawa właściwego wykorzystania miejsc ma duże znaczenie społeczne. Ogólnie zanotowano jedynie niewielką poprawę, gdyż w 1986 roku wykorzystano 67,7 % miejsc a w 1988 - 68,4 %. Sytuacja pod tym względem była korzystniejsza w województwach, które osiągnęły powyżej 80 % wykorzystania miejsc. Dotyczy to województw: chełmskiego, ciechanowskiego, poniżej 50 % wykorzystania miejsc zanotowano w województwach: skierniewickim, tarnobrzeskim i wrocławskim. Większość województw mieściła się w granicach między 50 % a 70 % wykorzystania miejsc.

Stosunkowo najpełniej wykorzystane były miejsca w domach czasowych FWP, gdyż w granicach 81 %, jednak o 2 punkty mniej niż w roku 1986. Powyżej 90 % wykorzystania miejsc czasowych zanotowano w województwach: elbląskim, gorzowskim, koszalińskim, krakowskim, sieradzkim, szczecińskim, a także w zielonogórskim. Poniżej 70 % w województwie tarnobrzeskim. Poziom wykorzystania miejsc był w tym przypadku mało zróżnicowany.

Tablica 8

Stopień wykorzystania obiektów czasowych według gestorów w 1986 i 1988 roku

Województwo	Ogółem		PWP		Zakłady pracy		Związki zawodowe		Organizacje polityczne i społeczne	
	1986	1988	1986	1988	1986	1988	1986	1988	1986	1988
Polska	67,7	68,4	83,0	80,8	69,0	68,6	69,3	75,3	67,1	63,2
Stożeczne warszawskie	64,2	63,1	56,6	78,8	66,4	59,8	57,1	85,7	67,5	61,9
Białostockie	58,5	65,5	-	-	57,4	63,3	53,1	-	69,8	83,3
Białostockie	50,6	64,3	-	-	51,8	62,1	46,7	51,5	-	-
Bielskie	60,5	62,2	81,3	84,0	69,3	68,1	73,5	67,3	73,5	243,1
Bydgoskie	66,8	68,8	71,7	79,6	67,4	68,8	-	73,7	56,0	61,6
Chełmskie	79,6	82,0	-	-	80,4	83,2	74,3	78,7	61,8	47,8
Ciechanowskie	69,9	92,8	64,3	79,6	70,0	94,1	-	-	90,6	99,0
Częstochowskie	57,9	63,1	-	-	57,9	63,1	-	-	-	-
Elbląskie	71,6	69,8	90,4	91,7	72,8	71,4	86,1	87,9	73,4	82,4
Gdańskie	74,8	75,8	99,8	88,8	70,7	71,5	80,9	87,6	86,0	67,9
Gorzowskie	55,8	59,8	40,9	97,3	58,3	56,0	33,7	48,0	-	80,4
Jeleniogórskie	61,8	58,8	76,9	70,1	48,4	49,3	60,3	75,1	65,4	71,3
Kaliskie	56,4	59,6	-	-	63,4	66,7	-	-	42,4	46,7
Katowickie	52,0	52,2	87,8	84,5	50,9	51,0	-	-	-	100,0
Kieleckie	65,9	57,7	71,6	89,1	68,6	56,3	-	-	45,3	39,0
Konińskie	76,9	74,8	-	-	77,0	75,0	-	65,2	68,6	73,2
Koszalińskie	80,1	79,4	94,6	94,8	82,7	81,4	74,5	78,9	76,3	78,2
Krakowskie	59,1	71,4	-	100,0	51,1	63,7	73,8	84,7	-	100,0
Krośnińskie	59,5	60,4	90,7	83,0	57,5	59,3	57,4	80,0	43,2	9,0
Legnickie	46,6	74,1	-	-	48,6	77,5	-	-	-	-
Leszczyńskie	66,9	68,0	-	-	68,5	69,9	-	-	50,8	51,0
Lubelskie	60,8	57,6	82,6	80,8	64,7	60,7	-	-	54,9	57,6
Łomżyńskie	56,0	56,2	57,6	-	55,9	55,7	-	64,1	23,8	23,8
Łódzkie	68,9	68,4	-	-	72,2	67,0	60,1	70,9	-	100,0
Nowosądeckie	61,7	65,2	90,2	89,2	71,1	70,6	75,9	80,7	68,9	65,9
Olsztyńskie	68,5	71,6	79,2	78,4	69,1	71,8	68,0	66,3	65,0	76,7
Opolskie	57,8	56,7	72,9	79,4	54,1	53,8	89,4	93,3	66,1	43,2
Ostrołęckie	63,7	57,2	-	-	63,6	59,0	89,0	81,3	-	-
Pilskie	62,6	56,8	-	84,1	63,6	57,6	45,0	33,8	58,5	69,0
Piotrkowskie	78,7	73,2	89,7	79,4	73,4	73,1	100,0	100,0	90,3	92,8
Radomskie	70,8	68,9	-	-	84,6	75,4	73,9	1,7	59,6	42,7
Poznańskie	62,3	63,5	87,6	75,1	59,3	62,2	-	-	77,3	68,4
Przemyskie	57,8	56,6	-	-	56,7	56,6	68,9	-	-	-
Radomskie	66,3	62,9	-	-	65,7	62,9	-	-	90,2	-
Rzeszowskie	59,1	59,8	-	-	59,1	59,8	-	-	-	-
Siedleckie	57,0	61,0	94,8	-	63,4	68,3	68,2	68,2	-	100,0
Sieradzkie	67,1	68,3	67,8	95,2	65,5	63,9	100,0	100,0	-	-
Skierniewickie	30,8	40,0	-	-	30,8	47,3	-	-	-	33,4
Skupskie	76,7	76,2	84,6	78,1	74,6	75,4	91,8	83,4	93,1	70,9
Suwałskie	57,7	61,7	69,3	81,0	56,9	60,3	58,1	71,3	58,3	56,3
Szczecińskie	76,2	77,2	91,1	91,4	77,3	75,6	89,4	90,0	82,5	75,4
Tarnobrzskie	32,8	33,6	-	27,7	43,1	54,8	19,7	19,8	-	-
Tarnowskie	58,1	54,2	56,8	73,8	58,4	52,0	-	-	-	-
Toruńskie	63,0	58,9	-	91,3	62,9	60,2	-	37,1	67,7	53,1
Wałbrzyskie	66,6	65,9	80,2	76,8	52,7	54,2	85,2	-	44,3	17,4
Wrocławskie	62,6	67,8	91,8	85,8	67,6	57,7	22,8	56,6	52,4	82,7
Wrocławskie	40,8	46,8	-	-	40,8	46,8	-	-	-	-
Zamojskie	52,3	61,3	-	-	68,3	63,2	-	-	76,0	28,7
Zielonogórskie	71,6	64,9	85,0	90,2	71,4	64,3	82,9	73,3	65,3	67,4

Źródło: Turystyka i wypoczynek w 1986 roku, s. 58 - 67; Turystyka i wypoczynek w 1988 roku, s. 59-67.

Wykorzystanie miejsc w zakładowych ośrodkach wczasowych było niższe, gdyż wyniosło w 1988 roku 68,6 %, a w 1986 roku 69,0 %. Zmiana więc była w tym przypadku niewielka. Istnieje niewątpliwie możliwość lepszego wykorzystania miejsc, gdyby zakłady podjęły ze sobą w tych samych miejscowościach współpracę i bardziej udostępniały innym instytucjom miejsca wczasowe poza okresem pełnego sezonu wczasowego w lipcu i sierpniu.

Powyżej 80 % wykorzystania miejsc zanotowano w województwach: chełmskim, ciechanowskim, koszalińskim, a poniżej 50 % w województwach: słupskim, czy wrocławskim. I w tym przypadku stopień zróżnicowania województw nie był znaczny.

W nieco wyższym stopniu wykorzystane były miejsca w domach wczasowych związków zawodowych, gdyż w 75,3 % w 1988 roku, a w 69,3% w 1986. W sumie tych miejsc nie ma wiele. Najsłabiej wykorzystane były miejsca wczasowe w domach organizacji politycznych i społecznych, gdyż w 63,2 % w roku 1988 przy nieco korzystniejszym wskaźniku w roku 1986, gdyż wynoszącym wtedy 67,1 %. Również i ta grupa ośrodków nie odgrywa znaczącej roli w ogólnej ich liczbie.

W obu ostatnio scharakteryzowanych grupach występują znaczne zróżnicowania pomiędzy województwami, ale jak już wskazano, dotyczące zazwyczaj niewielkiej jedynie liczby miejsc.

Niski jest także stopień wykorzystania miejsc w domach wczasowych i innych wynajętych pomieszczeniach organizacji i innych jednostek turystycznych prowadzących wczasy ogólnodostępne. Wynosił on bowiem w roku 1988 56,7 %. Poziom ten przekroczone w 10 województwach, a w 13 był on niższy. W reszcie województw tego typu działalność nie występowała. Poziom przeciętny w największym stopniu przekroczone w województwach: białostockim, gdańskim, krośnieńskim, szczecińskim, wałbrzyskim i włocławskim. Najniższe wykorzystanie

Tablica 8 A

Stopień wykorzystania miejsc przez jednostki (organizacje)
 turystyczne prowadzące wczasy ogólnodostępne w 1988 roku

	w %	w stosunku do średniej w kraju
Polska	56,7	100,0
Białostockie	100,0	176,4
Bielskie	29,2	51,5
Bydgoskie	62,9	110,9
Chełmskie	53,2	93,8
Elbląskie	38,9	68,6
Gdańskie	90,0	158,7
Jeleniogórskie	55,2	97,4
Koszalińskie	67,3	118,7
Krośnieńskie	82,3	145,1
Legnickie	11,5	20,3
Leszczyńskie	37,8	66,7
Lubelskie	20,7	36,5
Nowosądeckie	46,7	82,4
Olsztyńskie	65,0	114,6
Ostrołęckie	21,7	38,3
Pilskie	51,3	90,5
Siedleckie	8,7	15,3
Słupskie	77,5	136,7
Suwalskie	44,9	79,2
Szczecińskie	73,0	128,7
Wałbrzyskie	74,9	132,1
Wrocławskie	75,4	133,0
Zielonogórskie	26,3	46,4

Uwaga: W innych województwach ta forma nie występuje

Źródło: Turystyka i wypoczynek w 1988 roku, Warszawa, maj 1989,
 s. 69; przeliczenia własne.

zanotowano natomiast w województwach: legnickim, lubelskim, ostrołęckim, siedleckim czy zielonogórskim. Poza tym ostatnim pozostałe nie dysponowały większą liczbą miejsc, jako mniej atrakcyjne dla wypoczynku na wczasach. Podkreślić trzeba, że również i te organizacje odczuwały trudności w pełnym zagospodarowaniu miejsc wczasowych poza szczytem sezonu wczasowego. Wpływały na to trudności rodzin w opłaceniu wczasów.

Zwróćmy kolejno uwagę na niektóre cechy charakterystyczne dla sezonu wczasowego 1989 roku.

Wiosną roku 1989 przed właściwym sezonem rekreacyjnym, ceny wczasów w wielu miejscowościach obniżano nawet o 20 % - 40 % w stosunku do okresu letniego. Dało to możliwość skorzystania z wczasów osobom o niższym poziomie zarobków.

Latem koszty 2 tygodniowego pobytu na wczasach kształtują się od 70 tys. zł do 75 tys. zł (w 1988 wynosiły 40 - 45 tys. zł). Sytuację nadal łagodzić będą zakładowe fundusze socjalne. Przeciętna odpłatność pracownika nie powinna przekraczać 30 % pełnej ceny wczasowego skierowania. Średnio 70 % - 80 % całej sumy funduszu socjalnego w 1989 roku zakłady pracy będą musiały przeznaczyć na organizację wypoczynku swych pracowników. Można obecnie wzbogacać fundusz socjalny dowolnymi sumami z dochodu wypracowanego przez załogę. Nie ma już bariery, powyżej której należało w 1988 roku płacić stosowany podatek.

Szacuje się, że około 30 % społeczeństwa skorzystało w 1988 roku z wypoczynku w pobliżu miejsca zamieszkania (działki, miejskie i podmiejskie tereny rekreacyjne). W związku z tym potrzebne jest, by władze terenowe zapewniły autobusy na "zielonych liniach", punkty małej i większej gastronomii, handlowe, zagospodarowane plaże, czy pływalnie. Nie poświęca się na te sprawy dotąd dostatecznej uwagi.

W 21 województwach obowiązywał będzie dodatek 5 % - 10 % do cen pobieranych za usługi wczasowo-turystyczne, czy handlowo-gastronomiczne.

W 1988 roku z tego tytułu wpłynęło około 9 mld zł. Wojewodowie nie chcą zrezygnować z tego "haraczu", gdyż twierdzą, że nie posiadają żadnych żadnych środków na poprawę stanu zagospodarowania turystycznego.

Ze wstępnych obliczeń wynika, że w 1989 roku ze zorganizowanych form wypoczynku powinno skorzystać około 3,1 mln uczniów, z czego połowa pojedzie na kolonie i obozy, a reszta spędzi wakacyjne miesiące w miejscu zamieszkania. Norma żywieniowa ma wynosić 700 zł (na wakacjach zimowych było to 500 zł). W poszczególnych województwach mogą zachodzić różnice uzasadnione warunkami lokalnymi. Koszt wypoczynku jednego dziecka szacuje się na około 100 tys. zł, z czego około 40 % pokryją rodzice z własnych środków. Wysokie koszty stanowią zagrożenie dla wypoczynku wakacyjnego.

Najtaniej jest spędzić wakacje u babci, jeśli mieszka na wsi, albo posiada działkę rekreacyjną.

Poważny niepokój budzi stan techniczny i wyposażenie placówek letniego wypoczynku. Eksploatowane od lat obiekty oświatowe użytkowane z reguły na te cele, coraz trudniej wytrzymują napór nastolatków i coraz ~~trudniej~~ więcej trudności ma SANEPID z ich zakwalifikowaniem. Brakuje pieniędzy na remonty kapitalne, a bieżące odnawianie nie załatwia skutecznie sprawy. Zakłady pracy w wielu przypadkach w ramach wieloletnich umów uczestniczą w remontach i innych pracach utrzymujących placówki oświatowe przynajmniej na przyzwoitym poziomie.

Fundusz Wczasów Pracowniczych podejmuje szereg działań racjonalizujących działalność, kierując się wskazaniem reformy gospodarczej. Napotyka jednak na wiele trudności. Zmniejsza się bowiem jego baza materialna, około 120 obiektów liczących około 4 tys. miejsc będzie musiało być przekazane dawnym właścicielom lub ich spadkobiercom. Wynika to z tego, że w roku 1987 Sąd Najwyższy zakwestionował zasad-

ność przekazania tych obiektów pod zarząd państwowy, a następnie upaństwowienia. W przekazanych obiektach odpoczywało rocznie około 85 tys. osób. Prowadzone są rozmowy z właścicielami o wydzierżawianie obiektów na potrzeby FWP, czy wynajmowania tych pomieszczeń FWP-owskim gościom. Konieczne jest budowanie nowych miejsc wypoczynkowych. OPZZ zadeklarował na ten cel 13 mld zł. No, ale w atrakcyjnych miejscowościach brak jest działek budowlanych, do pokonania są znaczne obecnie trudności materiałowe.

FWP dysponuje rocznie około 30 tys. łóżek. Wykorzystuje je w skali roku w ponad 90 %. Służy zakładom, które nie mają własnych ośrodków wypoczynkowych, prowadzi wczasy dla emerytów i rencistów, dla rodzin z małymi dziećmi, a także wczasy profilaktyczno-lecznicze.

Nadal FWP konkuruje cenami z innymi gestorami. Średnia cena jest tu nadal określana na około 55 tys. zł za 14 dniowy pobyt. Wynika to z gospodarności FWP, ze sprawnego działania, bogatego doświadczenia. Szkoda więc, że zawęża się w tym przypadku pole działalności.

Odnosnie sezonu wczasowo-turystycznego roku 1989 warto jeszcze zanotować interesujące głosy. Dotyczy to przede wszystkim wypowiedzi G. Ordak, która stwierdza, że galopujące ceny nie ominęły również turystyki i wypoczynku. Coraz więcej rodzin w tej sytuacji spędza urlop na własnej działce, lub u znajomych. Zamiast jechać z całą rodziną nad morze, wysyła się tylko dzieci. Jeździ się na krócej, częściej z własnym prowiantem.

Polacy najbardziej lubią w lipcu i sierpniu wypoczywać nad morzem, dlatego wszystkie miejsca zostały już sprzedane. Niektórym biurom turystycznym pozostało trochę wolnych miejsc na drugą połowę sierpnia. Nie można się kąpać w wielu miejscowościach nad Zatoką Pucką, Gdańską, Zalewem wiślanym, między innymi w Sopocie, Stegnie,

Jantarze. Kąpieliska w Świnoujściu, Mrzeżynie i Podczelach (woj. koszalińskie) otwarto jedynie warunkowo.

Przedsiębiorstwo turystyczne "Pomerania" w Szczecinie oferuje wypoczynek od 48 tys. za dwa tygodnie do 62 tys. Ceny niższe o 25 % oferuje w czerwcu i wrześniu. Sezonowa sieć handlowa z reguły działa tylko w lipcu i sierpniu. Oferuje się wczasy w siodle za 75 tys. zł. "Gdańsk Turyst" proponuje wczasy w Trójmieście za 41,5 do 52 tys. zł. Wpłata za wczasy bez wyżywienia wynosi 12-14 tys. zł od osoby. Ceny noclegów w kwaterach prywatnych wzrosły od 1988 roku o około 30 % (I kategoria z 460 zł na 600 zł).

Tłoczno w lipcu i sierpniu jest w górach. Przedsiębiorstwo Turystyczne "Bieszczady" oferuje jeszcze 21 dniowe wczasy wraz z zabiegami leczniczymi dla matek z dziećmi za 80 tys. zł. Dwutygodniowe wczasy w pensjonatach i kwaterach prywatnych kosztują od 54 do 65 tys. zł. Można wykupić wczasy na krócej. Ceny mogłyby być niższe, gdyby nie 10 % dopłata na rzecz Wojewódzkiego Funduszu Rozwoju Turystyki i Wypoczynku. Cała oferta została sprzedana. Wielu klientów zrezygnowało z wyjazdów zagranicznych, które zdrożały o 100 - 150 %.

Stały popyt na wypoczynek w górach obserwuje przedsiębiorstwo "Podhale" z Nowego Sącza. Wczasy w kwaterach prywatnych w cenie do 60 tys. zł zostały sprzedane w całości. Spływ przełomem Dunajca kosztuje 3,5 tys. zł, przed rokiem 2 tys. zł.

Jeleniogórskie Przedsiębiorstwo "Karkonosze" oferuje wczasy w Kotlinie Kłodzkiej za 53-85 tys. zł. Tylko pojedyncze miejsca wolne pozostały w Karpaczu i Sosnówce.

Wszystkie miejsca sprzedaż też "Sport-Turist" z Warszawy, który proponował wczasy w cenie od 55 tys. zł do 70 tys. zł. Wszystkie miejsca sprzedano na czerwiec i wrzesień - ale o 30 % taniej.

Prywatne Biuro Podróży "Globt-ur" zorganizowało pobyty w górach i nad morzem za ponad 50 tys. zł.

Z "Gromadą" najtańsze wczasy można spędzić za 45 tys. zł - najdroższe nad morzem za 70 tys. zł. Ceny w "Gromadzie" są o 30 % wyższe niż w ubiegłym roku.

Prywatne Biuro "Urlop" od maja do 24 czerwca organizowało wczasy dla matek z dziećmi. W pierwszej połowie maja wczasy w Dąbkach nad morzem kosztowały 28 tys. zł a dla dzieci po 22 tys. zł. W sezonie kosztuje to dwukrotnie więcej.

Nie wystarcza miejsc w zakładowych ośrodkach wypoczynkowych. Wyjechać może 30 - 40 % pracowników. Cena skierowania w dużych zakładach waha się od 50 - 78 tys. zł. Dopłaty socjalne wynoszą od 15 do 25 tys. zł za jedno skierowanie. Coraz więcej jednak pracowników zwłaszcza z dziećmi nie jest w stanie wykupić wczasów. Rośnie zainteresowanie wczasami "pod gruszą", gdzie pracownicy otrzymują od 15 do 25 tys. zł na podstawie własnego oświadczenia. W sferze budżetowej szkolnictwa i służby zdrowia wczasy kosztują od 50 tys. zł do 75 tys. zł, a z 50 % dopłaty można korzystać co drugi rok.

Koszty urlopu w 1989 roku powiększa dwukrotne podwyższenie cen przejazdu PKP i PKS w stosunku do roku 1988.

Podkreślić jednak wypada, że nawet drogie wczasy krajowe znajdują nabywców. Przyczyniły się do tego wysokie koszty wczasów zagranicznych i kłopoty z uzyskaniem wiz niektórych państw. Często klientami biur wczasowych są ludzie reprezentujący nową przedsiębiorczość, którzy nie-rzadko wykupują po kilka turnusów kolejnych w bardziej renomowanych miejscowościach. Rosnące ceny wczasów nie stanowią dla nich problemu.

Ograniczony w warunkach kryzysu powodującego zubożenie obywateli i kraju, dostęp wielu kategorii ludzi do wypoczynku poza domem, szczególnie dla dzieci. Uznać to trzeba za niepokojące zjawisko społeczne. Były lata, gdy na koloniach, obozach i w ramach akcji lato w mieście wypoczywało do 7 mln dzieci, a w roku 1989 będzie to 3,1 mln, z czego tylko 1,6 mln spędzi część wakacji poza domem.

Dla tych, którzy nie zarabiają dużo a też chcieliby wyjechać na zorganizowany wypoczynek, pozostaje oczekiwanie na spełnienie obietnic dyrektorów biur podróży o zwiększeniu liczby tańszych wyjazdów, krótszych, z własnym wyżywieniem i urozmaiconą też pod względem ceny ofertą turystyczną i kulturalno-oświatową¹.

Zdaniem J. Wiśniewskiego w roku 1989 w stałych ośrodkach zakładowych wypoczynkowych wypoczywać będzie 2,1 mln osób. FWP oferuje 375 tys. skierowań. Do obiektów związkowych wyjedzie około 120 tys. osób. W organizacjach turystycznych wykupiono 350 tys. miejsc. Około 1 mln osób skorzysta z wczasów pod gruszą. Z funduszy socjalnych pokrywa się od 30 do 70 % kosztów skierowania. Koszty wypoczynku w ośrodkach zakładowych przykładowo zbadanych kształtują się w granicach około 50 tys. zł za skierowanie. Są jednak zakłady, gdzie przekracza on 60 tys. zł. W zakładach "Polfa" w Lublinie za wczasy w Poroninie pobierana jest opłata 75 tys. zł. Atrakcyjniejszy jest tam program dodatkowy².

Trwa dyskusja na temat możliwości korzystania z wczasów. Według materiałów OPZZ dostępność do odpoczynku ulega ograniczeniu. W roku 1989 prawdopodobnie skorzysta z wczasów około 3,5 mln osób, z tego w ośrodkach zakładowych około 2,1 mln, w związkowych 120 tys. Z miejsc w domach FWP 375 tys., z pozostałych organizacji turystycznych 350 tys., a 90 tys. wyjedzie na urlop do NRD. ~~Najwyższe~~ Najniższe liczby korzystających przypadają na rok 1982. Ale w 1977 roku był szczytowy okres, gdzie wyjechało na wczasy 4,7 mln.

Zdaniem K. Spychalskiego za wczasy płacono wtedy około 1/5 miesięcznej pensji. Koszty są obecnie wyższe w zakładowych ośrodkach wynoszą 55 - 70 tys. zł, a w placówkach prywatnych przedsiębiorstw turystycznych

1. Por. G. Ordak, Dokąd i za co na urlop? "Polityka", 1989, nr 26, s. 15.

2. Zanotował J. Wiśniewski, Wczasy pracownicze, gdzie i za ile?

"Trybuna Ludu", 1989, nr 159 z 8-9 lipca 1989 r., s. 1.

o 5 - 10 tys. więcej. Pracownicy gospodarki uspołecznionej płacą de facto około 40 % - 50 % tej sumy. Resztę dopłaca zakład z funduszu socjalnego, często obecnie co 2 lata. Za jedną pensję można wykupić wczasy dla trzyosobowej rodziny.

Ludzie ponoszą i inne koszty w czasie pobytu na wczasach, zwłaszcza w bardziej atrakcyjnych miejscowościach. Stan zmęczenia jest taki, że ludzie chcą odpocząć.

Fundusz przeznaczany na wczasy wyczerpuje w dużym procencie świadczenia funduszu socjalnego. I brakuje go na inne cele. Dyskutowane są projekty zwiększenia funduszu socjalnego, ale zdaniem wielu osób poważnie obciążałoby to koszty a co za tym idzie i ceny a także budżet w przypadku jednostek budżetowych. Projekty nie zostały więc zatwierdzone.

Jak pisze M. Spychalski "..... Pozostając w sferze odpisów nie zapobiegnie się ludzkim rozczarowaniom, nie zmieni nawyków ani stanu, w jakim znajdują się domy wczasowe i uzdrowiska. 85 % zakładowej bazy wczasowej, to obiekty stare i przeważnie zużyte technicznie, 65 % domów wczasowych FWP ma ponad 50 lat jedynie 2 % poniżej 30 lat. Według ocen fachowców, natychmiastowy remont rozpocząć by należało w domach dysponujących 63 tys. miejsc noclegowych. Następne budynki, w których znajduje się 75 tys. miejsc, remontować trzeba będzie w ciągu najbliższych dziesięciu lat.

Kogo stać na to ? Pieniądzy nie ma ani w fabrykach, ani w FWP. Obiekty te powinny przejść we władanie wyspecjalizowanych przedsiębiorstw. Firmy takie muszą się rządzić kategoriami zysku, a ich potencjalni klienci powinni tyle zarobić, by wczasy po prostu wykupić. Jeśli nie wszystkich pracowników firm państwowych byłoby na to stać - trudno - inaczej być nie może. Od czasów Fenicjan wiadomo, że gospodarką rządzi pieniądz, albo nic.

Funkcje socjalne państwa nie muszą być realizowane za pośrednictwem zakładów pracy, którym z wyższych względów przypisuje się role nie do

spełnienia Koszty eksploatacji obiektów służących wypoczynkowi nie muszą rozmywać się w ogólnozakładowych kosztach funkcjonowania przedsiębiorstw przemysłowych"¹.

Z poglądem tym nie sposób się zgodzić, sam przecież autor porusza problem zmęczenia ludzi i potrzeby wypoczynku, a z drugiej strony chciałby wszystkie koszty przerzucić na społeczeństwo. Wszelkie rozwiązania radykalne nie wydają się tu uzasadnione, możliwe jest powołanie przedsiębiorstw wyspecjalizowanych, jest nim zresztą FWP, ale nie wylewajmy dziecka wraz z kąpielą, zwłaszcza w warunkach narastającej inflacji i praktycznie obniżania stopy życiowej społeczeństwa. Właśnie względy społeczne przemawiają za potrzebą utrzymywania dopłat do wczasów. Czyżby o wszystkim w kraju miał decydować dostęp do większej liczby pieniędzy, uzyskanych często w sposób nawet na wpół legalny.

O Przekazywaniu pensjonatów na rzecz dawnych właścicieli i ich spadkobierców pisze też A. Molenda².

Na trudności związane z wypoczynkiem na wczasach i koloniach zwraca uwagę W. Krasucki. Stwierdza on, że urlop krajowy jest coraz droższy. Średni koszt wypoczynku sięga 75 tys. zł, co roku przy tym baza wypoczynkowa jest coraz gorsza. Wiele lat trwa proces jej pogarszania. Jest to skutek tezy, że wczasy muszą być tanie, nie można zatem przeznaczyć wiele pieniędzy na remonty kapitalne i bieżące. Baza wczasowa jest niedofinansowana. Trudno odpowiedzieć wiele środków wymagałoby dostosowanie bazy do potrzeb. Trzeba jeszcze zakupić wyposażenie techniczne, czy sanitarne obiektów, a także różny sprzęt sportowy, turystyczny, rekreacyjny.

1. K. Spychalski, Czternastodniowy Eden. Urlopowe pieniądze gromadzimy według mało realnego socjalizmu, a wydajemy na prawdziwym rynku.

"Przegląd Tygodniowy", 1989, nr 26 z 25 czerwca 1989 r., s. 6-7.

2. A. Molenda, Powracające pensjonaty. Po latach zbiegły się dwie krzywdy: FWP i właścicieli domów. "Przegląd Tygodniowy", 1989, nr 26 z 25 czerwca 1989 r., s. 6-7.

W 1980 roku wydatki na fundusz turystyki i wypoczynku wynosiły 9 mln zł, w 1985 - 1,1 mln zł, potem zmalały, w 1987 wyniosły 52 mln zł. Dotacje dla FWP od roku 1985 już w ogóle nie występują. Zwiększają się nie tylko nakłady na szkolne schroniska wycieczkowe. W 1980 roku wynosiły one 49 mln zł, w 1987 - 308 mln zł, ale licząc to w cenach bieżących.

Spore są dopłaty z zakładowego funduszu socjalnego, na ten cel przeznaczają się od 70 % do 80 % środków funduszu. Od roku 1989 można powiększać fundusz socjalny z zysku bez płacenia podatku dochodowego. Na wczasy pracownicze łącznie z zakupionymi przeznaczono w 1980 roku 10,8 mld zł, 1986 - 57 mld zł, 1987 - 81,5 mld zł, na wypoczynek świąteczny i turystykę w tych samych latach 1,5; 5,6; 8,2 mld zł, na wypoczynek dzieci i młodzieży 5,0 mld zł, 26,0 i 41,4 mld zł. Wszystko to jest jednak liczone w cenach bieżących i realnie nakłady faktycznie nie rosły. Maleje stale liczba miejsc w ośrodkach wypoczynkowych.

Wiele rodzin musi rezygnować z wczasów, gdy po obliczeniu kosztów, w tym i kolonii dziecka, okaże się, że przekracza to możliwości rodziny biorąc pod uwagę jeszcze wydatki dodatkowe w czasie pobytu na wczasach. Coraz więcej osób spędza urlop u rodziny lub znajomych na wsi, na działkach ze skromnym choćby zabudowaniem. Trudno o inne formy, namiotów brakuje, będzie ich w 1989 roku tylko około 40 tys. i to za 200-300 tys. zł każdy. W handlu brak jest około 700 tys. kuchenek turystycznych z butlami gazowymi.

Warto zwrócić uwagę na to, że koszt wczasów w państwowych, spółdzielczych i prywatnych biurach czy przedsiębiorstwach turystycznych przekracza o 100 % cenę wczasów w ośrodkach zakładowych i FWP. Gdy będzie więcej biur turystyczno-wczasowych konkurencja może stopniowo powodować spadek cen, ale na to trzeba czasu. Poza sezonem można pojechać na wczasy taniej (jak już stwierdzono), ale nie mogą tego dokonać rodziny mające dzieci w wieku szkolnym.

Dopóki trwa inflacja trudno o potaniecie kosztów pobytu wczasowego. Wypoczynek musi być traktowany przez zakłady pracy jako jeden z czynników produkcji. Rosnące wydatki z funduszy socjalnych wskazują, że tak się na ogół dzieje. Nie może być ograniczeń w możliwościach powiększania funduszu socjalnego. Szczególnie szybkiego rozwiązania wymaga sprawa pełniejszego niż dotąd wykorzystania zakładowych ośrodków wypoczynku i rekreacji. Wiele z nich poza sezonem jest wykorzystywana w minimalnym stopniu. Zbyt duży jest tu jeszcze partykularyzm. Trzeba poszukiwać racjonalnych, nie administracyjnych dróg rozwiązania tego problemu.

Również i ten autor szacuje, że z wczasów skorzysta w 1989 roku 2,8 mln osób, a z kolonii letnich i obozów 1,6 mln młodzieży, wszystko to jego zdaniem jest za mało w stosunku do 17 mln pracujących - w tym 12 mln w gospodarce uspołecznionej¹.

Również wyniki badań poznańskiego Oddziału Instytutu Turystyki scharakteryzowane przez H. Sterczyńską wskazują, że coraz więcej polskich rodzin przestaje uczestniczyć w turystyce i wypoczynku. Latem i zimą pozostaje w domu. Analizują to zagadnienie na przykładzie sezonu 1988. Ich zdaniem w 1986 roku z 12,3 % miejskich gospodarstw domowych nikt nie wyjechał na co najmniej 7 dni na wypoczynek, w 1987 - 36,7 %, a w 1988 - 41,3 %. Natomiast gospodarstw, z których wszyscy wyjeżdżali było w 1986 - 63 %, w 1987 - 46,1 %, a w 1988 - 38,2 %. Na wsi nie wyjeżdżało jeszcze więcej osób, ale ogólna tendencja była taka sama.

Najaktywniejsze wczasowo były osoby z wyższym i średnim wykształceniem, najrzadziej wyjeżdżały rodziny rencistów i emerytów (ich sytuację charakteryzujemy obszerniej w innym miejscu naszego opracowania KP i RS). Do uczestnictwa w wyjazdach wypoczynkowych nie trzeba dziś

1. W. Krasucki, Polubić własne mieszkanie?, "Perspektywy", 1989, nr 28, s. 18-19.

przekonywać, natomiast nadal problemem dla wielu rodzin są koszty tego typu wyjazdów. Względy finansowe to najczęściej podawana okoliczność powodująca rezygnację z wyjazdu. Ten powód podaje około 50 % respondentów, a w innych badaniach z 1978 roku podawało taki powód tylko 19 %. Podobne powody podawane są również przez ludność wiejską. Ponadto rolnicy właściciele gospodarstw jako powód braku aktywności wczasowej podają najczęściej pracę w polu. Znaczną popularnością cieszyły się wyjazdy do rodziny i znajomych (25,7 % wyjeżdżających). Wczasy w zakładowych ośrodkach w 1988 roku spadły na drugą pozycję po wczasach u znajomych. Co czwarty wyjeżdżający kierował się nad morze, 16 % wypoczywało w górach lub miejscowościach podgórskich, a 19,3 % nad jeziorami. Większość osób wyjeżdżała na 2 tygodnie. Tylko 13,4 % badanych na miesiąc.

Mieszkańcy miast najczęściej wypoczywali w lipcu (40 % badanych) i sierpniu (34 %). Wzrastała popularność wycieczek zagranicznych. W 1985 roku stanowiły one 7 %, a w 1988 - 16 % wyjazdów urlopowych. Nie wszystkie jednak wyjazdy zagraniczne zaliczyć można do wypoczynkowych. Na pytanie, gdzie spędziliby wypoczynek, gdyby mieli wystarczające środki badani w większości wybierali wczasy i wycieczki zagraniczne.

Na wsi widoczny jest malejący udział korzystania z wypoczynku dzieci, co uznać należy za fakt niepokojący. Rolnicy najczęściej wyjeżdżali do krewnych lub znajomych na wsi i w mieście (ponad 40 %).

Badania "Turystyka 1988" świadczą, że u źródeł ograniczenia korzystania z turystyki i wypoczynku leży sprawa wysokich cen i braku pieniędzy. Ponad 50 % badanych uznało wydatki na ten cel za duże w stosunku do ⁰² ~~możliwości~~. Dla 40 % nie stanowiły one natomiast istotnego obciążenia. Najdotkliwiej odczuwały wydatki wakacyjne rodziny robotników niewykwalifikowanych, emerytów i rencistów, a także rodziny

wielodzietne. W 1988 roku średni wydatek na 1 osobę wyjeżdżającą wynosił 35,8 tys. zł, największą pozycję stanowiły koszty wyżywienia.

Mniej więcej 1/3 ankietowanych korzystała z zakładowego funduszu socjalnego jako uzupełniającego źródła sfinansowania wypoczynku wakacyjnego. W miastach wystąpiło o dofinansowanie mniej rodzin niż w latach poprzednich. Dofinansowanie obowiązuje obecnie co dwa lata, a rok 1988 był drugim rokiem obowiązywania nowej ustawy o funduszu socjalnym. O dofinansowanie rzadko występowały rodziny wielodzietne, po prostu dlatego, że rzadziej korzystają one z wczasów zorganizowanych w ośrodkach.

Do głównych mankamentów systemu dofinansowania wypoczynku zaliczano spadek realnej wartości przyznawanych środków, a także niewłaściwy sposób rozdzielania środków. Proponowano gruntowne zmiany w funkcjonowaniu zakładowych funduszy socjalnych.

Wiele odpowiedzi wskazywało, że zbyt wysokie ceny uniemożliwiają wypoczynek. Aż 46 % ankietowanych uznało, że ceny wczasów bardzo wzrosły w stosunku do roku poprzedniego. Dotyczy to tych osób, które z wczasów korzystały. Aż 64 % uznało, że jakość wypoczynku pozostała natomiast bez zmian.

Wyraźnie corocznie maleje krąg osób korzystających z wypoczynku poza miejscem zamieszkania.

Zdaniem badających turystyka i wypoczynek, podobnie zresztą, jak i kultura, należy do tych dziedzin życia, które ciągle są spychane na dalszy plan, odkładane na lepsze czasy. Dziś urlop trzeba poświęcić na robienie przetworów zebranych na działce (w 1989 r. o ile ma się cukier KP i RS), na osobiście - bo taniej - przeprowadzany remont mieszkania, wreszcie na jakąś "fuchę". Kiedyś, gdy uda się zaoszczędzić lub zarobić, pojedziemy na wczasy. Mało kto jednak bierze pod uwagę, że człowiek, który nie wypoczywa, pracuje gorzej, zarabia

mniej. A to co dziś zaoszczędzimy na wakacjach, spędzanych przez tysiące dzieci na podwórkach zadymionych miast, nigdy nie zaprocentuje, a wprost przeciwnie. Problem jednak w tym, że większość rodzin nie postępuje tak z powodu braku świadomości konsekwencji tego, albo niechęci do rozstania się z domem. Ich naprawdę nie stać na wakacje¹.

Z punktu widzenia zainteresowania społecznymi aspektami turystyki i rekreacji za interesujące uznać trzeba wyniki badań GUS metodą reprezentacyjną opublikowane w 1988 roku dotyczące uprawiania turystyki i rekreacji przez osoby w starszym wieku. W tablicy 9 ukazano osoby badane według wieku i stanu zdrowia, uprawiające uprzednio sport, świadczenia rekreacyjne lub turystykę w wieku 30-60 lat. Z reguły odsetek nie uprawiających uprzednio tych czynności był mniejszy niż uprawiających chociaż w poszczególnych grupach stanu zdrowia zachodzą tutaj odchylenia. Z kolejnej tablicy 10 wynika, że ogólnie odsetek preferujących działalność turystyczną wynosił 8 %, w tym u mężczyzn 10,5%, a u badanych kobiet 6,3 %. Jest rzeczą naturalną, że odsetki te maleją w najstarszych grupach wieku. W każdym jednak przypadku występuje przewaga mężczyzn nad kobietami. Odsetek osób nie uprawiających rekreacyjnych zajęć sportowych ani turystyki rośnie z wiekiem dochodząc do 95 %, co wydaje się w tym przypadku naturalne.

Jak to wykazano w kolejnej tablicy 11 odsetki uprawiających działalność turystyczną są znacznie wyższe w grupie osób o bardziej dobrym, dobrym i przeciętnym stanie zdrowia, malejąc i w tym przypadku z wiekiem, a także utrzymując niższy odsetek w przypadku kobiet, niż w grupie zdrowia mniej niż przeciętnego, złego i bardzo złego. Także i w tym przypadku utrzymują się malejące odsetki prowadzących działalność turystyczną z wiekiem i wprawdzie mniejszej niż w poprzedniej grupie

1. Por. H. Sterczyńska, Na kogo czeka lato ?, "Życie Gospodarcze", 1989, nr 27, s. 3.

Tablica 9

Osoby badane według wieku i stanu zdrowia uprawiające sport, ćwiczenia rekreacyjne lub turystykę w wieku 30 - 60 lat

Stan zdrowia		Ogółem	Grupy wieku				
a) uprawiające	b) nie uprawiające		60-64	65-69	70-74	75-79	80 lat i więcej
w liczbach bezwzględnych							
Ogółem	a	374	152	85	60	48	29
	b	2267	799	539	387	302	240
w odsetkach							
Bardzo dobry	a	5,1	5,3	3,5	5,0	8,3	3,4
	b	0,7	0,6	0,4	0,5	1,3	0,8
Dość dobry	a	22,2	26,3	25,9	16,7	16,7	10,3
	b	14,2	19,1	14,3	12,1	7,9	8,3
Przeciętny	a	37,4	40,1	37,6	35,0	37,5	27,6
	b	38,6	42,4	41,6	39,3	33,8	23,8
Mniej niż przeciętny	a	12,6	11,8	11,8	20,0	4,2	17,2
	b	16,1	16,1	16,3	14,5	17,2	16,3
Zły	a	17,1	13,2	18,8	15,0	22,9	27,6
	b	24,3	18,4	22,1	28,9	28,8	35,8
Bardzo zły	a	5,6	3,3	2,4	8,3	10,4	13,8
	b	6,3	3,3	5,4	4,7	10,9	15,0

Źródło: Turystyka i rekreacja osób w starszym wieku, Warszawa 1988, s. 9.

Tablica 10

Osoby badane według wieku, płci, miejsca zamieszkania i wyboru formy rekreacji ruchowej.
W odsetkach

4

Wyszczególnienie o- ogółem m- mężczyźni k- kobiety		Ogółem	Grupy wieku				
			60-64 lata	65-69	70-74	75-79	80 lat i więcej
Osoby preferujące działalność turystyczną	o	8,0	10,8	8,8	7,2	4,6	1,9
	m	10,5	13,6	11,8	7,3	6,7	4,2
	k	6,3	8,9	6,5	7,1	3,3	1,0
rekreacyjne zajęcia sportowe	o	3,9	4,2	4,6	4,0	2,9	2,6
	m	5,2	5,4	7,0	3,4	4,4	2,8
	k	3,1	3,4	2,8	4,5	1,9	2,5
jest im obojętne	o	2,5	3,2	3,2	2,0	1,1	1,1
	m	3,7	5,4	4,4	2,2	1,5	0,0
	k	1,7	1,6	2,3	1,9	0,9	1,5
Osoby nie uprawiające turystyki i sportu	o	85,6	81,8	83,4	86,8	91,4	94,4
	m	80,6	75,6	76,8	87,1	87,4	93,1
	k	88,8	86,1	88,4	86,6	94,0	94,9

Źródło: Turystyka i rekreacja osób w starszym wieku, Warszawa 1988, s. 11.

Tablica 11

Osoby badane według wieku, płci, stanu zdrowia i wyboru formy rekreacji ruchowej. W odsetkach

Wyszczególnienie o - ogółem m - mężczyźni k - kobiety		Ogółem	Grupy wieku				
			60-64 lata	65-69	70-74	75-79	80 lat i więcej
Bardzo dobry, dobry, przeciętny							
Osoby preferujące działalność turystyczną	o	11,4	14,4	11,1	8,5	9,4	4,4
	m	14,4	18,3	14,5	7,5	13,2	6,5
	k	9,1	11,4	7,7	9,3	6,5	3,3
rekreacyjne za- jęcia sportowe	o	4,4	4,5	5,6	3,8	4,4	1,1
	m	6,8	6,5	9,5	5,7	5,9	0,0
	k	2,5	2,9	1,7	2,3	3,3	1,7
jest im obojętna	o	3,6	3,6	5,3	2,6	2,5	1,1
	m	5,1	5,7	6,7	3,8	2,9	0,0
	k	2,4	2,0	3,9	1,6	2,2	1,7
Osoby nie upra- wiające turystyki i sportu	o	80,6	77,6	78,1	85,1	83,8	93,4
	m	73,7	69,6	69,3	83,0	77,9	93,5
	k	86,1	83,7	86,7	86,8	88,0	93,3
Mniej niż przeciętny, zły, bardzo zły							
Osoby preferujące działalność turystyczną	o	3,8	4,6	5,7	5,7	0,5	0,6
	m	4,3	4,0	6,5	6,9	0,0	2,4
	k	3,5	5,0	5,3	5,0	0,8	0,0
rekreacyjne za- jęcia sportowe	o	3,4	3,8	3,4	4,2	1,6	3,4
	m	2,5	3,2	2,2	0,0	3,0	4,9
	k	3,8	4,1	4,1	6,4	0,8	2,9
jest im obojętna	o	1,2	2,3	0,4	1,4	0,0	1,1
	m	1,5	4,8	0,0	0,0	0,0	0,0
	k	1,0	0,9	0,6	2,1	0,0	1,5
Osoby nie upra- wiające turystyki i sportu	o	91,7	89,3	90,5	88,7	97,9	94,9
	m	91,7	88,1	91,4	93,1	97,0	92,7
	k	91,6	90,0	90,1	86,4	98,4	95,6

Źródło: jak w tablicy 9, s. 13.

stanu zdrowia, przewadze mężczyzn nad kobietami. W grupie 80 lat i więcej utrzymuje się niewielka różnica - prawie 95 % nie uprawiających turystyki i sportu zarówno w grupie dobrego i złego stanu zdrowia. Wysoka granica wieku zaciera różnice.

Dane zawarte w dotychczas analizowanych tablicach pozwalają na potwierdzenie intuicyjnie występującego stanu rzeczy, dając jednak możliwość liczbowego określenia stanu rzeczy.

W tablicy 12 skorelowano osoby badane według wieku, możliwości finansowych realizacji turystycznych i rekreacyjnych zamierzeń wypoczynkowych zależnie od źródeł utrzymania.

W analizie ogółem zauważyć można, że z reguły ponad 60 % badanych posiadało niewystarczające w tym celu źródła dochodowe. Nie występowały przy tym istotniejsze różnice w poszczególnych grupach wiekowych. Podobna była sytuacja w przypadku dochodów całkowicie i częściowo wystarczających. O tego rodzaju prawidłowościach z pewnymi wahaniami w poszczególnych grupach wieku można także mówić w przypadku uzyskujących emerytury i renty. Natomiast w grupie uzyskującej dochody z pracy udział posiadających środki całkowicie wystarczające maleje z wiekiem, wyraźnie wzrasta udział posiadających jedynie środki niewystarczające w grupie powyżej 75 lat. Najmniejszy był udział posiadających środki wystarczające w przypadku pozostających na utrzymaniu. Maleje z wiekiem udział posiadających środki częściowo wystarczające (poczynając od osób w wieku 70 lat). W tej grupie wiekowej wyraźnie wzrasta udział osób posiadających jedynie środki niewystarczające.

Brak środków, podobnie jak uprzednio analizowany stan zdrowia, staje się również jedną z istotnych przyczyn rezygnacji z uprawiania turystyki czy korzystania z rekreacji.

Tablica 12

Osoby badane według wieku i możliwości finansowych realizacji turystycznych i rekreacyjnych zamierzeń wypoczynkowych

Możliwości finansowania zamierzeń wypoczynkowych	Ogółem	Grupy wieku				
		60-64 lata	65-69	70-74	75-79	80 lat i więcej
Ogółem w liczbach bezwzględnych						
Ogółem	2641	951	624	447	350	269
w odsetkach						
wystarczające całkowicie	9,9	11,8	8,0	7,2	9,7	13,0
wystarczające częściowo	26,2	28,9	27,7	22,8	22,3	23,4
niewystarczające	63,9	59,3	64,3	70,0	68,0	63,6
Emerytura i renta w liczbach bezwzględnych						
Ogółem	2044	656	494	360	298	236
w odsetkach						
wystraczające całkowicie	9,7	9,9	8,3	7,5	10,4	14,4
wystarczające częściowo	26,4	29,7	27,5	22,5	23,5	24,6
niewystarczające	63,9	60,4	64,2	70,0	66,1	61,0
Dochód z pracy w liczbach bezwzględnych						
Ogółem	362	215	76	40	31	
w odsetkach						
wystarczające całkowicie	15,5	19,6	9,2	12,5	6,5	
wystarczające częściowo	30,7	28,8	36,9	32,5	25,8	
niewystarczające	53,8	51,6	53,9	55,0	67,7	
Pozostający na utrzymaniu w liczbach bezwzględnych						
Ogółem	235	80	54	47	54	
w odsetkach						
wystarczające całkowicie	3,8	6,3	3,7	-	3,7	
wystarczające częściowo	17,0	22,5	16,7	17,0	9,3	
niewystarczające	79,2	71,2	79,6	83,0	87,0	

Źródło: jak w tablicy 9, s. 14.

W tablicy 13 ujęto osoby badane według wieku, płci i najczęściej uprawianych form wyjazdowej turystyki i wypoczynku. Wszędzie można w tej tablicy zaobserwować malejące odsetki w miarę osiągnięcia starszego wieku, co wydaje się zrozumiałe za wyjątkiem osób nigdzie nie wyjeżdżających, gdzie udział w starszych grupach wieku był najwyższy. W grupie wyjeżdżających na wczasy, gdzie z reguły występują niewielkie odsetki najwyższy był udział wyjeżdżających na wczasy organizowane przez zakłady pracy. Niskie były udziały w przypadku wyjazdów do domku letniskowego, jak i za granicę. Najczęstszą okazała się forma wypoczynku wyjazdowego do rodziny. Prawie w każdym przypadku udział kobiet wyjeżdżających w celach turystycznych i wypoczynkowych był niższy niż w przypadku mężczyzn.

Ogólnie poza wyjazdami turystycznymi do rodziny, inne formy odgrywają w przypadku osób starszych z reguły niewielką rolę.

W ostatniej tablicy 14 przebadano osoby według wieku, płci, przyczyn niewyjeżdżania w celach wypoczynkowych i turystycznych poza miejsce zamieszkania. Decydują^{ca} Vokolicznością okazał się zły stan zdrowia, przy czym powód ten ma rosnące znaczenie w miarę starzenia się. Na drugim miejscu znalazł się brak pieniędzy, przy czym nie można w tym przypadku zauważyć istotniejszej różnicy w zależności od wieku. Podobnie nie wykazują badani znacznej różnicy w poszczególnych grupach wiekowych z tytułu braku potrzeb i braku okazji. Lęk przed podróżą wykazuje tendencję narastającą w starszych grupach wieku.

Na ogół nie występują znaczniejsze różnice w przypadku kobiet i mężczyzn. Nie dotyczy to stanu zdrowia, który jest częściej przyczyną rezygnacji z wyjazdów u kobiet niż w przypadku mężczyzn. W niektórych jedynie grupach wieku u kobiet sygnalizowany jest częściej brak pieniędzy w innych jednak bywa on nawet niższy niż w przypadku mężczyzn.

Tablica 13

Osoby badane według wieku, płci i najczęściej uprawianych form
wyjazdowej turystyki i wypoczynku¹. W odsetkach

Wyszczególnienie O - ogółem m - mężczyźni k - kobiety		Ogółem	Grupy wieku				
			60-64 lata	65-69	70-74	75-79	80 lat i więcej
Osoby wyjeżdżające w celach turystycznych i wypoczynkowych	O m k	2,5 3,3 2,0	3,5 4,9 2,5	3,4 4,4 2,6	1,8 0,6 2,6	1,1 1,5 0,9	0,4 1,4 0,0
na wczasy zorganizowane przez zakład pracy	O m k	3,8 5,1 2,9	6,1 6,7 5,7	4,5 6,3 3,1	2,7 5,1 1,1	0,3 0,7 0,0	0,4 0,0 0,5
na wczasy zorganizowane przez innych	O m k	2,8 3,4 2,4	3,5 3,3 3,6	4,2 5,1 3,4	1,8 2,8 1,1	1,1 1,5 0,9	1,5 2,8 1,0
do rodziny	O m k	21,7 21,6 21,8	25,3 23,4 26,7	22,9 25,0 21,3	21,0 20,8 21,2	18,0 13,3 20,9	12,3 16,7 10,7
do domku letniskowego	O m k	1,6 1,7 1,4	2,2 2,6 2,0	2,2 1,8 2,6	1,1 1,7 0,7	0,3 0,0 0,5	0,0 0,0 0,0
za granicę	O m k	1,5 1,6 1,4	2,2 2,1 2,3	1,4 1,1 1,7	1,3 1,7 1,1	0,9 2,2 0,0	0,0 0,0 0,0
inna forma wypoczynku wyjazdowego	O m k	4,6 5,3 4,1	5,9 6,9 5,2	4,8 5,9 4,0	3,6 2,8 4,1	4,3 5,2 3,7	1,5 0,0 2,0
osoby nigdzie nie wyjeżdżające	O m k	68,0 66,1 69,3	60,0 60,2 60,0	64,6 59,9 68,2	71,8 70,5 72,5	77,1 80,7 74,9	86,2 81,9 87,8

¹ Osoby mogły wymienić więcej niż jedną formę wyjazdową

Źródło: jak w tablicy 9, s. 18.

Tablica 14

Osoby badane według wieku, płci i przyczyn niewyjeżdżania w celach wypoczynkowych i turystycznych¹ poza miejsce zamieszkania. W odsetkach

Wyszczególnienie O - ogółem m - mężczyźni k - kobiety		Ogółem	Grupy wieku				
			60-64 lata	65-69	70-74	75-79	80 lat i więcej
Osoby nie wyjeżdżające według przyczyn:							
brak potrzeb	O	14,5	14,2	12,5	15,0	17,7	15,2
	m	15,7	14,9	14,3	17,4	19,3	13,9
	k	13,7	13,7	11,1	13,4	16,7	15,7
brak pieniędzy	O	26,7	24,4	27,6	32,4	28,0	21,9
	m	25,1	22,4	28,3	25,8	28,9	19,4
	k	27,8	25,8	27,0	36,8	27,4	22,8
brak okazji	O	8,3	7,6	9,3	9,4	7,4	8,2
	m	8,8	8,7	6,6	12,4	9,6	6,9
	k	8,0	6,8	11,4	7,4	6,0	8,6
brak czasu	O	11,8	17,4	11,9	11,0	6,6	0,4
	m	13,9	18,8	12,5	15,2	8,1	0,0
	k	10,5	16,4	11,4	8,2	5,6	0,5
zły stan zdrowia	O	26,9	13,9	22,6	29,3	41,7	59,9
	m	22,8	12,6	11,5	25,3	40,0	52,8
	k	29,6	14,8	25,0	32,0	42,8	62,4
lęk przed podróżą	O	4,5	2,5	4,0	2,7	8,3	10,8
	m	2,5	0,5	1,8	0,6	6,7	12,5
	k	5,8	3,9	5,7	4,1	9,3	10,2
inne powody	O	11,3	10,7	11,1	11,6	12,0	12,3
	m	11,7	10,8	9,9	13,5	14,1	13,9
	k	11,0	10,7	11,9	10,4	10,7	11,7
osoby wyjeżdżające	O	32,0	40,0	35,4	28,2	22,9	13,8
	m	33,9	39,8	40,1	29,2	19,3	18,1
	k	30,7	40,0	31,8	27,5	25,1	12,2

1 Osoby mogły wymienić więcej niż jedną przyczyną.

Źródło: Jak w tablicy 9, s. 19.

Istotnym problemem społecznym jest zapewnienie możliwości uczestnictwa we wczasach zorganizowanych dla emerytów i rencistów. Co roku Fundusz Wczasów Pracowniczych rezerwuje 100 tys. skierowań do swoich ośrodków. Są to wczasy ulgowe, przysługujące osobom, które z różnych powodów utraciły kontakt ze swym byłym zakładem pracy (wyjechały do innego miasta, zakład pracy przestał istnieć, nie posiada ośrodka wczasowego). Ulgi są traktowane jako świadczenia socjalne. Fundusze na ten cel pochodzą z budżetu państwa. Uzupełniają różnice pomiędzy faktycznym kosztem skierowania wczasowego, a ulgową odpłatnością emeryta czy rencisty. W roku 1988 przeznaczono na ten cel 4,8 mld zł.

Ceny takich ulgowych wczasów nie są jednolite. Istnieje tabela odpłatności ustalająca jej procent w zależności od dochodu miesięcznego na jednego członka rodziny. Inflacja poczyniła w tym względzie wiele trudności. Stawki zmieniano zbyt rzadko i w wyniku waloryzacji rent i emerytur osoba zainteresowana wczasami ulgowymi przesuwiała się do grupy o wyższej odpłatności. Podwyżka emerytury bywała przy tym mniejsza niż różnica odpłatności. Powodowało to spadek zainteresowania wczasami ze strony emerytów i rencistów. Dochodziła do tego znaczna wyżka cen biletów PKP i PKS. W rezultacie pozostawały niesprzedane miejsca wczasowe tego typu.

Jaka jest sytuacja w 1989 roku. Średni koszt wczasów przekracza 50 tys. zł. Nowa tabela odpłatności obowiązująca od marca 1989 roku przewiduje przy dochodzie do 20 tys. zł na członka rodziny odpłatność 10 %. Od 24 - 26 tys. zł - 26 %. W przedziale dochodu 29 - 32 tys. zł - 40 %. Powyżej 44 tys. zł odpłatność wynosi 80 % wartości skierowania. Zdaniem FWP odpłatność nie powinna przekraczać połowy wysokości średniej emerytury. Tabele odpłatności powinny być modyfikowane co najmniej dwa razy w roku. Obecnie te sprawy przekazano w gestię FWP. Projekt tabeli, która ma obowiązywać do października 1989 roku opłatę 10 %

przewiduje dla osób, u których dochód na jednego członka rodziny nie przekracza 35 tys. zł. 30 % kosztów wypoczynku pokrywałyby osoby o dochodach w granicach 40-45 tys. zł, 50 % w grupie dochodu 50 - 55 tys. zł. Przy miesięcznych dochodach powyżej 65 tys. zł na członka rodziny odpłatność wynosiłaby 80 %.

Proponuje się, by kolejną weryfikację przeprowadzić w październiku 1989 roku i następnie w kwietniu 1990 roku. Wydaje się to słuszne, przy czym trzeba zaznaczyć, że skoro wprowadzono możliwość częściowej odpłatności za wczasy dla emerytów i rencistów, to powinna być ona ustalona w takiej wysokości, by wszystkie ulgowe skierowania mogły być faktycznie sprzedane, by po prostu stać było na wczasy emerytów i rencistów.

Niniejsza sprawa musi być rozważana w powiązaniu do uprzednio dokonanej analizy dotyczącej uprawiania turystyki i wypoczynku przez osoby w starszym wieku.

Spis tablic

1. Obiekty turystyczne w latach 1980 - 1988
2. Obiekty wczasowo-wypoczynkowe w latach 1980-1988
3. Wypoczynek dzieci i młodzieży w latach 1980-1988
- 3A. Młodzież szkolna uczestnicząca w imprezach i wycieczkach zorganizowanych według grup dyscyplin turystyki kwalifikowanej
4. Miejsca w pokojach gościnnych prywatnych dla turystów w latach 1980, 1985 i 1988
5. Korzystający z noclegów w pokojach gościnnych prywatnych w tys. osób
6. Udzielone noclegi w pokojach gościnnych prywatnych w tys. osób
7. Prywatne kwatery wczasowe w tys.
8. Stopień wykorzystania obiektów wczasowych według gestorów w 1986 i 1988 roku
- 8A. Stopień wykorzystania miejsc przez jednostki (organizacje) turystyczne prowadzące wczasy ogólnodostępne w 1988 roku
9. Osoby badane według wieku i stanu zdrowia uprawiające sport, ćwiczenia rekreacyjne lub turystykę w wieku 30 - 60 lat
10. Osoby badane według wieku, płci, miejsca zamieszkania i wyboru formy rekreacji ruchowej. W odsetkach
11. Osoby badane według wieku, płci, stanu zdrowia i wyboru formy rekreacji ruchowej. W odsetkach
12. Osoby badane według wieku, możliwości finansowych realizacji turystycznych i rekreacyjnych zamierzeń wypoczynkowych
13. Osoby badane według wieku, płci i najczęściej uprawianych form wyjazdowej turystyki i wypoczynku. W odsetkach
14. Osoby badane według wieku, płci i przyczyn niewyjeżdżania w celach wypoczynkowych i turystycznych poza miejsce zamieszkania. W odsetkach

Informacja o sytuacji w zakresie wczasów we wrześniu 1989 r.

FWP w pierwszej połowie września sprzedał wszystkie skierowania do ośrodków nadmorskich, a także w nowosądeckim i w rejonie Bielska Białej. Mniejsza była popularność wczasów na Dolnym Śląsku. W drugiej połowie września wzrosło zainteresowanie rejonami góorskimi w tym Karkonoszami. Zmalało zainteresowanie rejonem nadmorskim. Ogólnie sprzedano 90% skierowań. Podobnie było w roku 1988. Koszt wczasów w Zakopanem za 14 dni wynosił od 42-70 tys. zł, w Szlarskiej Porębie od 63-72 tys. zł. W Polanicy od 48-77 tys. zł.

Sprzedaż miejsc wczasowych na październik jest znikoma. Mniejsza znacznie niż przed rokiem. Niektórzy, którzy wczasy wykupili zwracają skierowania, gdyż musieliby dopłacać. Wobec trudności finansowych ludzie chętniej decydują się na wczasy jedynie w sezonie.

Podobnie Spółdzielnia "Turysta" sprzedawała we wrześniu tyle samo wczasów, co przed rokiem. Średnia cena przekracza 50 tys. zł. Powodzeniem bardziej cieszą się tańsze kempingi. Spółdzielnia "Gromada" notuje spadek zainteresowania wczasami w drugiej połowie września. Jeden dzień pobytu kształtował się w granicach 8-9,5 tys. zł.

Ogólnie wyraża się pogląd, że słoneczna i ciepła jesień nie zapełnia wczasowisk¹.

L. Por. Z. Żmuda, Urlop jesienią "Trybuna Ludu" nr 1989, nr 224 z 26 września 1989 r. s. 1 i 4.

o funkcjach ogólnomiejskich w obsłudze dużych miast. Niektóre rodzaje tych terenów mogą występować w dwóch, a nawet w trzech poziomach obsługi (np. cmentarze czy ogrody działkowe).

Wynikiem tej analizy jest zakwalifikowanie poszczególnych terenów do:

- użytkowanych codziennie;
- użytkowanych cotygodniowo lub okresowo (1-4 razy w miesiącu);
- użytkowanych sporadycznie (kilkakrotnie w roku);

Tereny użytkowane codziennie (dwu - lub trzykrotnie w ciągu dnia) to te, które zlokalizowane w pierwszym poziomie obsługi oraz wszystkie tereny o funkcjach wypoczynkowych w drugim i trzecim poziomie struktury miejskiej.

Tereny użytkowane okresowo (cotygodniowo), to jest 1-4 razy w miesiącu to te, w stosunku do których izochrona nie jest dłuższa niż 20 - 30 minut. Użytkowanie ich wiąże się z zainteresowaniem i indywidualnymi potrzebami ludzi. Należą do tej grupy ponadgminne i gminne parki i ośrodki wypoczynkowe; o izochronie nie dłuższej niż 40 minut.

Użytkowanie terenów sporadycznie dotyczy unikatowych w skali województwa, makroregionu lub kraju. Dotyczy to obiektów w czwartym poziomie obsługi.

Zwrócić trzeba uwagę na trudności w ustaleniu ścisłych granic między wymienionymi powyżej trzema formami użytkowania. Z obserwacji uczestniczącej wynika, że najbardziej unikatowy obiekt, jeżeli jest ogólnodostępny i nieodpłatny, bywa użytkowany codziennie. W praktyce występuje duża wymiennosc zaprezentowanych trzech form. Jest zasadą, że każdy atrakcyjny, ogólnie dostępny teren zielony bywa użytkowany codziennie przez ludzi, zamieszkających w dostępności 15 - minutowej izochrony dojścia.

Planowana sieć terenów zieleni i wypoczynku w skali województwa powinna wykazywać duże zróżnicowanie, zależne od ich specyfiki,

funkcji, warunków przyrodniczo-krajobrazowych, a także warunków społeczno-gospodarczych.

Zróżnicowania w sieci tych terenów mogą być znaczne, nawet w miastach o podobnym zaludnieniu i funkcjach. Nie każdy ośrodek wojewódzki może rozwijać tereny zielone o funkcjach specjalnych. Nie jest to konieczne. Największe zróżnicowania będą występować w ogólnomiejskich, ogólno- i ponadwojewódzkich ośrodkach. Wyższe wskaźniki należy stosować na terenach o dużym nasileniu ruchu turystycznego. Wzrost tych wskaźników powinien być proporcjonalny do średniej ilości i okresu przebywania turystów.

Bardzo istotnym pozostaje w Polsce pytanie: kogo obecnie stać na uprawianie w ogóle, jak i jakiej turystyki? Jeśli bowiem chcemy realizować politykę wypoczynku i spędzania czasu wolnego, to musimy zharmonizować ją z polityką dochodów ludności. Bez szczegółowych badań można zaryzykować twierdzenie, że znaczna część społeczeństwa polskiego, zarabiająca poniżej średniej krajowej, nie może korzystać z jakichkolwiek form turystyczno-wypoczynkowych dla siebie i rodziny, finansowanych ze środków własnych. Rodzi się w tym momencie drugie pytanie przy jakim poziomie dochodów gospodarstwa domowego i przy jakiej jego strukturze demograficznej jest to możliwe?

Usługi społeczne, w tym kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek należą do dziedzin szczególnie zagrożonych kryzysem gospodarczym. Tym bardziej potrzebna jest strategia ich rozwoju, jako elementu długofalowego programu poprawy warunków życia ludności. Pomóc w tym powinna analiza dotychczasowych doświadczeń w rozwoju tej sfery. Podstawę, jeszcze niepełną, dają dotychczasowe studia w tym obszarze. Warto również mieć świadomość sporego dystansu w stosunku do innych krajów socjalistycznych. Ten dystans pogłębił się w roku 1988 i 1989, na skutek znacznego wzrostu cen.

W latach osiemdziesiątych, przy obniżeniu realnej stopy życiowej, zarysowały się tendencje spadkowe konsumpcji usług w badanej sferze (zwłaszcza w dziedzinie wczasów pracowniczych oraz wypoczynku dzieci i młodzieży). Sytuacja na razie pogłębia się. Wystarczy porównać studia badawcze z lat 1986 i 1988 w stosunku do obecnego 1989. Dominuje w budżetach rodzinnych preferowanie bieżących wydatków konsumpcyjnych - nie-turystycznych. Prowadzi to do dalszego obniżenia liczby uczestników turystyki i wypoczynku. Szczególna rola przypada zakładom pracy i zakładowym funduszom socjalnym. Ale o tym w innym opracowaniu (F. Czeski, W. Maszke i K. Wojkiewicza).

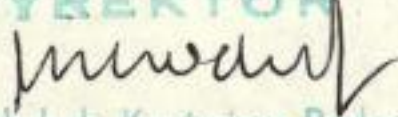
Witold Turnowiecki

Analiza zmian w ruchu rekreacyjnym w 1988 roku /abstrakt/

Zaspokojenie potrzeb rodzin polskich nie może w końcu lat osiemdziesiątych zadowalać. Utrzymywanie się dotychczasowych tendencji grozi utratą dystansu do prawie wszystkich krajów europejskich. Zanalizowano stan i rozwój obiektów turystycznych oraz wypoczynkowych, z uwzględnieniem udzielonych noclegów, a też stopnia wykorzystania tych obiektów, przedstawiono dynamikę wyjazdów oraz kierunki turystyki zagranicznej. Rozważania te poprzedzono dynamiką spożycia przez ludność wybranych dóbr i usług z dochodów osobistych oraz ukazano wskaźnik kosztów utrzymania.

W latach osiemdziesiątych, przy obniżeniu realnej stopy życiowej, zarysowały się tendencje spadkowe konsumpcji usług w badanej sferze. Sytuacja na razie pogłębia się. Wystarczy porównać studia badawcze z lat 1986-1988 w stosunku do obecnego z 1989 roku.

DYREKTOR

Prof. dr hab. Kazimierz Podolski

Kazimierz Podoski

Romuald Stańczyk

A-1125
BIBLIOTEKA IV
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych

Społeczne aspekty turystyki (raport syntetyczny z 1989 roku)

Cz. II

Zadaniem niniejszej części raportu syntetycznego jest przedstawienie istniejącej w tym względzie sytuacji w sezonie turystycznym 1988 roku na tle porównawczym, także z dotychczasowym przebiegiem, lub przewidywaniami dla roku 1989. Wykorzystano w tym względzie dostępne materiały statystyczne, wyniki prowadzonych badań empirycznych, zwłaszcza ujętych w publikacjach dotyczących tych problemów.

Ogólnie nadal mamy do czynienia ze zjawiskami regresu w stosunku do lat poprzednich, jedynie w niewielu przypadkach mamy do czynienia z niewielkim wzrostem. Mimo istotnego społecznego znaczenia turystyki i wypoczynku możliwość korzystania z niego jest nadal ograniczona przede wszystkim wskutek trudności finansowych gospodarstw domowych występujących w warunkach rosnącej inflacji. Sytuacja pod tym względem nadal kształtuje się niepomyślnie.

Ponieważ przyjąć trzeba, że właściwy wypoczynek odgrywa istotną rolę dla regeneracji sił i przez to możliwości właściwego wykonywania pracy w ciągu całego roku, istniejącą obecnie sytuację uznać trzeba za niepokojącą. Wymaga ona poprawy, która jednak nader jest trudna do osiągnięcia w obecnych warunkach występującego kryzysu ekonomicznego. Tym niemniej sygnalizowanie tych spraw i dążenie do poprawy sytuacji wydaje się bezwzględnie koniecznością.

H. Januszek w swej interesującej wypowiedzi wskazuje na fakt, że z chwilą zauważenia, że sposób wypoczywania wpływa na zachowanie

w miejscu pracy zrodziła się tendencja ingerowania w sposób spędzania wolnego czasu przez pracowników. Pojawia się nawet nowe pojęcie obowiązku urlopowania. W zakładach pracy często wypoczynek określa się instrumentalnie jako wynik działań usuwających zmęczenie i znużenie pracą, a tym samym umożliwiającą podjęcie pracy na nowo. Pracownicy odpowiedzialni za planowanie i organizowanie wypoczynku załogi, pełniąc swą społeczną i zawodową rolę w ramach ich formalnych obowiązków służbowych i przyznanych uprawnień, są zobowiązani reprezentować ekonomiczne i pozaekonomiczne interesy zakładu.

Stosunkowo niedawno odkryto, że mimo prawidłowego rozpoznania preferencji pracowników, dobrych opinii i zadowolenia z organizowanych przez zakład form wypoczynku i rekreacji pracowników, jak również odpowiedniego przygotowania kadr, środków rzeczowych i finansowych oraz działania zgodnego z prawem - efekty wypoczynku i rekreacji pracowników, szczególnie w dłuższym okresie nie są takie, jakie powinny być z punktu widzenia społecznych potrzeb. Wzrastające tempo i napięcia pracy, jej jednostajny charakter powodują swoiste znużenie przemysłowe z charakterystycznymi objawami rozdrażnienia, otępienia, senności w dzień, bezsenności w nocy, ogólnego wzrostu stanów nerwicowych. Zjawiska te stanowią specyficzne tło dla wypoczynku. Pojawia się skłonność nie tyle do podejmowania zajęć rozwijających i regenerujących osobowość, ile do poszukiwania odprężenia, oszołomienia, silnych wrażeń, ucieczki w świat zapomnienia. Sprzyja to nasileniu zjawisk patologii społecznej w postaci alkoholizmu, chuligaństwa a nawet przestępczości. Chcąc, by "po ludzku" przebiegał wypoczynek, należy "po ludzku" zorganizować przebieg samej pracy. Zdaniem wielu autorów, istnieje również związek między materialnym poziomem warunków bytu pracownika i jego rodziny a charakterem ich potrzeb wypoczynkowych. Wzrastają koszty wypoczynku. Na wakacyjny wypoczynek trzeba dziś

niejednokrotnie składać przez cały rok. Z roku na rok maleje odsetek robotników korzystających ze zorganizowanych wczasów. Pogarszanie się dostępności do wielu form rekreacji i wypoczynku nie może być obojętne zakładom pracy, ponieważ na dłuższą metę może się okazać, że pracownik, który pracował w czasie urlopu szuka odpoczynku w pracy.

Występują obecnie dwa modele organizacji czasu wolnego pracowników, z których węższy, mający charakter autonomiczny, mieści się w modelu szerszym. Model szerszy obejmuje:

- a) organizację i zapewnienie bazy materialnej dla działalności socjalnej, kulturalno-oświatowej, rekreacyjnej i sportowo-turystycznej (między innymi ośrodki wypoczynkowe i domy wczasowe),
- b) organizację i finansowanie działalności socjalnej, kulturalno-oświatowej, rekreacyjnej, rozumianej jako świadczenie zakładów pracy na rzecz eksploatacji bazy materialnej i działalności merytorycznej. Najdawniej zainteresowanie tym typem działalności okazywały związki zawodowe w zakładach pracy. Wraz z postępującym rozwojem samorządów pracowniczych będzie rosło ich zainteresowanie regeneracją sił i zdrowia pracowników. Większe niż dotąd zainteresowanie tymi sprawami powinny okazywać organizacje młodzieżowe.

Dla zakładu pracy najważniejsze powinno być dostosowanie form i metod wypoczynku oraz rekreacji pracowników do potrzeb i wymogów jego materialnego i społecznego środowiska pracy. Wybierając formy wypoczynku należy pamiętać, że wśród zasadniczych form wypoczynku: biernej i czynnej, druga ma znaczenie szczególnie doniosłe. Wypoczynek czynny połączony z ruchem zawiera elementy, które pozwalają stworzyć wszechstronnie korzystne warunki dla odprężenia mózgu i uniknięcia zmęczenia. Wypoczynkowi takiemu najlepiej służy rekreacja ruchowa, sport, turystyka, praca w ogródku działkowym, różne formy kulturalnych zajęć kształcących, amatorstwo artystyczne, kolekcjonerstwo. Zapewnienie racjonalnego wy-

poczynku pracownikom wymaga nie tylko dostarczenia odpowiednich środków materialnych, ale również wskazania wielu atrakcyjnych wzorów. Pobudzanie potrzeb pracowników w zakresie racjonalnego wypoczynku stanowi ważne zadanie zakładowej polityki społecznej, dlatego też wypoczynek i rekreacja pracowników są nieodłączną płaszczyzną działalności w zakładach pracy¹⁾.

Zastanówmy się nad sezonem wczasowo-turystycznym 1988 roku. Spadkowa tendencja jest widoczna w świetle danych statystycznych za ten rok. Dane przedstawiono w tablicach 1 - 3.

Tablica 1

Obiekty turystyczne w latach 1980 - 1988

Wyszczególnienie	1980	1985	1988	1988:1985
	w tys.			
Miejsca noclegowe	387	341	360	105,6
Korzystający z noclegów	12647	10737	11316	105,4
Udzielone noclegi	48685	36186	37532	103,7

Źródło: Mały Rocznik Statystyczny 1989, s. 330;
przeliczenia własne.

1) H. Januszek, Potrzeby i preferencje w zakresie wypoczynku i rekreacji, "Polityka społeczna", 1988, nr 10, s. 6-9.

Tablica 2

Obiekty wczasowo-wypoczynkowe w latach 1980 - 1988

Wyszczególnienie	1980	1985	1988	1988:1985
	w tys.			
Miejsca noclegowe stan w dniu 31.VII				
Ogółem	520	498	483	97,0
w tym				
Fundusz Wczasów Pracowniczych	48	36	35	97,2
Związki zawodowe	24	12	12	100,0
Zakłady pracy	339	355	364	102,5
Korzystający z noclegów				
Ogółem	4328	3812	3836	100,6
w tym				
Fundusz Wczasów Pracowniczych	585	408	431	105,6
Związki zawodowe	179	111	114	102,7
Zakłady Pracy	2711	2615	2838	108,5
Udzielone noclegi				
Ogółem	51749	42218	39647	93,9
w tym				
Fundusz Wczasów Pracowniczych	8348	5519	5532	100,2
Związki zawodowe	1986	1112	1117	100,4
Zakłady Pracy	30606	27812	27539	99,0

Źródło: jak w tablicy 1, s. 330-331; przeliczenia własne.

Tablica 3

Wypoczynek dzieci i młodzieży w latach 1980 - 1988

Formy wypoczynku	1980	1985	1988	1988:1985
	korzystający w tys.			
Ogółem	6892	4757	5630	118,3
Wypoczynek poza miejscem zamieszkania				
Kolonie	1405	1044	1058	101,3
Obozy	1077	710	712	100,3
Biwaki	178	57	68	119,3
Ośrodki wypoczynkowe dla dzieci ze wsi	101	52	46	88,5
Wypoczynek w miejscu stałego zamieszkania				
Półkolonie	410	239	220	92,0
Małe formy wypoczynku	3566	2595	3476	140,5
Domy wczasów dziecięcych	22	18	17	94,4
Dziecińce wiejskie	133	42	32	76,2

Źródło: jak w tablicy 1, s. 315; przeliczenia własne.

W obiektach turystycznych zanotowano jedynie minimalny wzrost pomiędzy rokiem 1985 a 1988. W dalszym ciągu nie osiągnięto wyników z roku 1980.

Poza obiektami zakładów pracy notuje się spadek liczby miejsc noclegowych. Miał on miejsce w FWP, a także w ośrodkach prowadzonych przez biura turystyczne (1986 - 82,2 tys., 1988 - 61,4 tys.) w tym

i w kwaterach prywatnych. Liczba korzystających z noclegów wzrosła jedynie w minimalnym stopniu. Największe znaczenie miało większe wykorzystanie obiektów zakładów pracy. Spadła natomiast liczba udzielonych noclegów, dotyczy to w największym stopniu obiektów przedsiębiorstw turystycznych nie wyszczególnionych odrębnie w tablicy i w małym stopniu obiektów zakładowych. Wynika z tego tendencja do skracania czasu wypoczynku.

Można jeszcze dodać, że organizacje społeczne i polityczne posiadały w roku 1988 10,8 tys. miejsc czasowych, korzystało z nich 109,3 tys. osób, a noclegów udzielono 905,9 tys. Znaczniejszą rolę odgrywają jednostki turystyczne prowadzące wczasy ogólnodostępne, które w tym samym 1988 roku posiadały już 61,4 tys. miejsc, skorzystało z nich 305,8 tys. osób, udzielono w tym roku 4111,1 tys. noclegów. Koszty tego rodzaju wypoczynku są scharakteryzowane w dalszej części niniejszego opracowania.

W przypadku wypoczynku młodzieży w znacznym jeszcze stopniu nie osiągnięto rezultatów z roku 1980. Pomiędzy rokiem 1985 i 1988 notuje się w przypadku wypoczynku poza miejscem zamieszkania minimalny jedynie wzrost za wyjątkiem biwaków odgrywających zresztą małą rolę, gdzie wzrost ten jest większy. Spadek zanotowano w przypadku ośrodków wypoczynkowych dla dzieci ze wsi.

W grupie wypoczynku w miejscu zamieszkania wzrost uzyskano jedynie w przypadku małych form wypoczynku, które nie są jednak formą najistotniejszą, korzystanie z niej wynika z braku możliwości skorzystania z innych form wypoczynku.

Wypada jeszcze nadmienić, że podane uprzednio szacunki prawdopodobnego skorzystania z różnych form wypoczynku w roku 1989 w dalszym ciągu odbiegają in minus od niewielkich już stosunkowo rezultatów faktycznie osiągniętych w roku 1988, czyli nadal praktycznie możemy

mieć do czynienia ze zjawiskiem regresu. Ocenie wypada, że stanowi to istotny problem społeczny wymagający rozwiązania.

Jest zarazem rzeczą charakterystyczną, że w roku 1988 w stosunku do roku 1987 zatrudnienie w turystyce i wypoczynku spadło licząc stany przeciętne w roku o 3,8 tys. osób, do liczby 70,8 tys. w całej Polsce co stanowiło 94,9 % stanu zatrudnienia w roku 1987 i minimalny ponad 2 % udział w sferze poza produkcją materialną. Zatrudnienie w jednostkach na rozrachunku kształtowało się w wysokości 65 % ogólnego stanu zatrudnienia. Przeważało zatrudnienie na stanowiskach robotniczych. Około 2 % stanowili w stosunku do ogółu zatrudnionych kierownicy jednostek, około 4 % pracownicy techniczni, 8 % pracownicy ekonomiczni i tyle samo administracyjni i gospodarczy. Ogólnie wypłacone wynagrodzenia w IV kwartale 1988 roku stanowiły 224,5 % w stosunku do IV kwartału 1987 roku, co było nieco powyżej płac całej sfery poza produkcją materialną. Przeciętne wynagrodzenie miesięczne w całym dziale kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek w roku 1985 stanowiło 71,4 % wynagrodzenia średniego w kraju (poniżej niż w całej sferze poza produkcją materialną), a w 1988 roku 80,4 % (nieco powyżej tej średniej), była więc to sytuacja korzystniejsza. Przeciętne wynagrodzenie w samej turystyce i wypoczynku wyniosło w 1988 roku 48,2 tys. zł i było o 22,3 tys. większe niż w 1987 roku (o 185,8 % nieco korzystniej niż w całym dziale z doliczeniem kultury fizycznej i sportu). Wynagrodzenie w jednostkach na rozrachunku gospodarczym było w tym przypadku nieco wyższe niż w jednostkach zaliczanych w tym dziale do sfery budżetowej.

W roku 1988 w całym dziale kierownicy jednostek zarabiali miesięcznie 72,7 tys. zł (184,3 % poziomu z 1987 roku), pracownicy techniczni 59,6 tys. zł (185,2 %), ekonomiczni 53,1 tys. zł, administracyjni - gospodarczy 46,9 tys. zł, natomiast pracownicy zaliczani do spełniających funkcje podstawowe dla danego typu działalności tylko 51,8 tys. zł miesięcznie (187,1 %). W wszystkich przypadkach płace były niższe

od przeciętnego poziomu dla kraju. Wyższa była dynamika płac pracowników na stanowiskach nierobotniczych (193,1 %) od zatrudnionych na stanowiskach robotniczych (179,7 %). Dominowało wynagrodzenie za normalny czas pracy, gdyż płace za godziny nadwymiarowe osiągało w całym dziale kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek tylko 1,5 %. W 1988 r. pracownicy na stanowiskach robotniczych w turystyce i wypoczynku osiągalili 43,6 tys. zł miesięcznie (wzrost do 180,4 % od 1987 roku) a na stanowiskach nierobotniczych 54,0 tys. zł (wzrost w stosunku do roku 1987 do 191,4 %).

Sytuację w zakresie płac można określić jako ogólnie zbieżną z niekorzystną sytuacją płacową w całej sferze poza produkcją materialną.

Możliwe okazało się także dokonanie analizy kilku innych aspektów społecznych turystyki. W odniesieniu do młodzieży zbadano jeszcze jej uczestnictwo w imprezach i wycieczkach zorganizowanych według grup turystyki kwalifikowanej. Ogólnie w roku 1988 nastąpił wzrost do 115,5 %, wzrosły przy tym zarówno wędrówki piesze nizinne i górskie, w mniejszym stopniu turystyka narciarska. Minimalny jedynie wzrost zanotowano w turystyce kolarskiej. Jako negatywne wymienić trzeba obniżenie się uczestnictwa w turystyce żeglarskiej, co wynika w dużej mierze z braku odpowiedniego sprzętu. Wzrosło natomiast uczestnictwo w turystyce kajakowej. Poważnie zmalały grupy speleologiczne. Najpoważniejszy wzrost zanotowano w wyprawach płetwonurków, także w turystyce na orientację. Ogólnie od roku 1982, nie tylko od 1986 notuje się w większości grup systematyczny wzrost. Dane na ten temat podano w tablicy 3 A.

Liczba miejsc w pokojach gościnnych prywatnych dla turystów w latach 1980 - 1988, mająca znaczenie dla oceny wpływu turystyki na dochody ludności województw, w których jest najwięcej takich wędrówek, wykazuje pomiędzy rokiem 1988 a 1985 tendencję umiarkowanie malejącą, a od roku 1980 znacznie malejącą. Są jednak województwa, w których

Tablica 3A

Młodzież szkolna uczestnicząca w imprezach i wycieczkach zorganizowanych
według grup dyscyplin turystyki kwalifikowanej

Wyszczególnienie	1982	1983	1986	1988	1988:1986
Ogółem	874533	1812167	1312432	1515727	115,5
Piesze nizinne	428645	777168	662469	753320	113,7
Piesze górskie	156181	410624	313499	374796	119,6
Narciarskie	118855	98059	45461	48113	105,8
Kolarskie	56434	82256	61133	61912	101,3
Motorowe	4718	25440	6894	8773	127,3
Żeglarskie	9357	36969	13389	12565	90,5
Kajakowe	9056	35305	10724	11939	111,3
Speleologiczne	1290	3875	1838	1347	73,3
Płetwonurków	2194	7350	2129	3124	146,7
Na orientację	36714	68338	51989	67467	129,8
Inne	151039	266223	142407	172161	120,9

Źródło: Turystyka i wypoczynek w 1982 roku, s. 156-157; w 1983 r., s. 154-155; w 1986 r., s. 152-153;
w 1988 r., s. 148-149; przeliczenia własne.

między rokiem 1985 a 1988 wystąpił znaczny spadek. Uwidoczniono je w tablicy 4. W innych nielicznych nastąpił wzrost. Dotyczy to np. województwa bielskiego, gdzie liczba miejsc wzrosła 2,4 krotnie, ciechanowskiego, elbląskiego, katowickiego, nowosądeckiego, poznańskiego, tarnowskiego, toruńskiego czy zamojskiego.

Systematycznie rośnie udział województwa nowosądeckiego, które skupia obecnie ponad 28 % ogółu miejsc. Większe udziały mają ponadto województwa: stołeczne warszawskie, bielskie, jeleniogórskie, poznańskie. W niektórych województwach tego rodzaju miejsca w ogóle nie występują.

W tablicy 5 wykazano liczbę korzystających z noclegów w pokojach gościnnych prywatnych w tys. osób. Spadek w roku 1988 jest w tym przypadku mniejszy niż w przypadku liczby miejsc. Znaczny wzrost zanotowano w województwie ~~bielskim~~ bielskim, ponadto wzrost w województwach: elbląskim, katowickim, nowosądeckim, poznańskim, toruńskim, wałbrzyskim i zamojskim. W wielu województwach nastąpił w tym czasie spadek i to nieraz znaczny. W stosunku do roku 1979 utrzymuje się znaczny spadek.

I w tym przypadku decydujący jest udział województwa nowosądeckiego, skupiającego ponad 30 % korzystających, przeszło 20 % jest udział województwa bielskiego, znaczniejsze są udziały gdańskiego, jeleniogórskiego, poznańskiego czy wałbrzyskiego. Pozostałe województwa uczestniczą w noclegach przeważnie w niewielkim jedynie stopniu.

W tablicy 6 przedstawiono liczbę udzielonych noclegów w pokojach gościnnych prywatnych. Okazało się, że ogólnie nastąpił wzrost między rokiem 1985 a 1988 o prawie 6 %. W stosunku do roku 1979 jest to jednak nadal znaczny spadek. Poważniejsze zwiększenie zanotowano między 1985 a 1988 rokiem w województwie stołecznym warszawskim, bielskim, częstochowskim, gdańskim, katowickim, lubelskim,

Tablica 4

Miejsca w pokojach gościnnych prywatnych dla turystów w latach 1980, 1985 i 1988

Wyszczególnienie	1980	1985	1988	1985: 1980	1988: 1985	% udziału		
						w 1980	w 1985	w 1988
Polska	100783	51384	47094	51,0	91,7	100,0	100,0	100,0
Stożeczne warszawskie	7957	3685	3536	46,3	96,0	7,9	7,2	7,5
Białkopodlaskie	60	46	10	76,7	21,7	0,1	0,1	0,0
Białostockie	1178	470	43	39,9	2,5	1,2	0,9	0,0
Bielskie	2558	1429	3733	55,9	261,2	2,5	2,8	7,9
Bydgoskie	1396	1008	739	72,2	73,3	1,4	2,0	1,6
Chełmskie	219	35	-	16,0	-	0,2	0,1	-
Ciechanowskie	260	177	193	68,1	109,0	0,3	0,3	0,4
Częstochowskie	1869	380	365	20,3	96,1	1,9	0,7	0,8
Elbląskie	1579	1215	1239	76,9	402,0	1,6	2,4	2,6
Gdańskie	3385	2271	952	67,1	43,7	3,4	4,4	2,1
Gorzowskie	709	325	-	45,8	-	0,7	0,6	-
Jeleniogórskie	5322	2851	2408	53,6	84,5	5,3	5,5	5,1
Kaliskie	588	485	107	82,5	22,1	0,6	0,9	0,2
Katowickie	142	425	536	303,6	126,1	0,1	0,8	1,1
Kieleckie	4697	1400	310	29,8	57,9	4,7	2,7	1,7
Konińskie	472	226	175	47,9	77,4	0,5	0,4	0,4
Koszalińskie	1399	786	91	56,2	41,6	1,4	1,5	0,2
Miejskie krakowskie	7294	745	516	10,2	69,3	7,2	1,4	1,1
Krośnieńskie	1849	1361	848	73,6	62,3	1,8	2,6	1,8
Legnickie	30	13	-	43,3	-	0,0	0,0	-
Leszczyńskie	590	260	54	44,1	20,8	0,6	0,5	0,1
Lubelskie	532	111	12	20,9	10,8	0,5	0,2	0,0
Łomżyńskie	482	236	42	49,0	17,8	0,5	0,5	0,1
Miejskie łódzkie	835	433	426	51,9	98,4	0,8	0,8	0,9
Nowosądeckie	15919	12653	13332	79,5	105,4	15,8	24,6	28,3
Olsztyńskie	4657	2130	1769	45,7	83,1	4,6	4,1	3,8
Opolskie	644	440	213	68,3	48,4	0,6	0,9	0,5
Ostrołęckie	262	171	143	65,3	83,6	0,3	0,3	0,3
Pińskie	1280	1178	817	95,8	-	1,3	2,3	1,7
Piotrkowskie	1889	-	-	-	-	1,9	-	-
Płockie	959	465	448	48,5	69,4	1,0	0,9	1,0
Poznańskie	6546	5435	6099	83,0	112,2	6,5	10,6	12,9
Przemyskie	834	15	10	1,8	66,7	0,8	0,0	0,0
Radomskie	990	539	400	54,4	74,2	1,0	1,0	0,8
Rzeszowskie	826	424	196	51,0	46,6	0,8	0,8	0,4
Siedleckie	390	166	-	42,6	-	0,4	0,3	-
Sieradzkie	41	53	22	129,3	41,5	0,0	0,1	0,0
Skierniewickie	460	319	215	69,3	67,4	0,5	0,6	0,5
Słupskie	873	10	-	1,1	-	0,9	0,0	-
Suwalskie	1942	799	327	41,1	40,9	1,9	1,6	0,7
Szczecińskie	2256	545	-	24,2	-	2,2	1,1	-
Tarnobrzskie	3800	1010	780	26,6	77,2	3,8	2,0	1,7
Tarnowskie	1285	364	215	28,3	59,1	1,3	0,7	0,5
Toruńskie	747	67	163	9,0	243,3	0,7	0,1	0,3
Wałbrzyskie	2050	855	1836	41,7	214,7	2,0	1,7	3,3
Wrocławskie	1470	423	167	28,8	39,5	1,5	0,8	0,4
Wrocławskie	2806	1845	1668	65,8	90,4	2,8	3,6	3,5
Zamojskie	36	173	558	480,6	322,5	0,0	0,3	1,2
Zielonogórskie	2419	935	271	38,7	93,2	2,4	1,8	1,8

Źródło: Rocznik Statystyczny 1981, s. 575; Rocznik Statystyczny 1986, s. 502; Turystyka i wypoczynek w 1987, s. 10-11; przeliczenia własne.

Tablica 5

Korzystający z noclegów w pokojach gościnnych prywatnych w tys. osób

Województwo	1975	1979	1981	1985	1988	1985: 1979	1988: 1985	Udział województw w odsetkach		
								1979	1985	1988
Polska	2271,0	2125,5	1340,7	651,4	650,3	30,6	99,8	100,0	100,0	100,0
Stołeczne warszawskie	135,3	99,4	45,3	5,4	2,6	5,4	48,1	4,7	0,8	0,4
Białkopodlaskie	0,6	5,8	1,5	1,4	0,2	24,1	14,3	0,3	0,2	0,1
Białostockie	40,2	22,1	14,7	5,2	0,1	23,5	1,9	1,0	0,8	0,0
Bielskie	109,5	52,6	41,1	15,9	132,0	30,2	830,2	2,5	2,4	20,3
Bydgoskie	4,2	13,5	8,7	5,4	2,2	40,0	40,7	0,6	0,8	0,3
Chełmskie	1,7	2,6	0,0	0,0	-	-	-	0,1	0,0	-
Ciechanowskie	2,4	12,9	3,5	2,3	1,9	17,8	82,6	0,6	0,3	0,3
Częstochowskie	7,9	8,0	3,9	5,4	4,5	67,5	83,3	0,4	0,8	0,7
Elbląskie	5,3	18,0	7,0	7,5	8,5	41,7	113,3	0,8	1,1	1,3
Gdańskie	148,1	130,9	91,2	44,0	35,5	33,6	80,7	6,2	6,8	5,5
Gorzowskie	39,0	36,2	10,8	6,7	-	18,5	-	1,7	1,0	-
Jeleniogórskie	119,0	128,1	41,8	31,8	31,1	24,8	97,8	6,0	4,9	4,8
Kaliskie	8,2	24,2	18,6	11,6	0,1	47,9	0,9	1,1	1,8	0,0
Katowickie	51,4	37,9	6,8	2,9	3,8	7,7	134,5	1,8	0,4	0,6
Kieleckie	7,1	84,8	46,5	29,0	24,5	34,2	84,5	4,0	4,4	3,8
Konińskie	0,4	10,3	10,8	5,5	0,8	53,4	14,5	0,5	0,8	0,1
Koszalińskie	15,9	15,3	9,1	4,2	3,6	27,5	85,7	0,7	0,6	0,6
Krakowskie	161,1	173,7	144,6	31,9	19,6	18,3	62,3	8,2	4,9	3,0
Krośnieńskie	146,6	83,8	49,7	26,5	17,0	31,6	64,2	3,9	4,1	2,6
Legnickie	6,6	0,3	0,3	0,1	-	33,3	-	0,0	0,0	-
Leszczyńskie	-	14,3	9,1	3,5	0,4	24,5	11,4	0,7	0,5	0,1
Lubelskie	21,3	29,3	13,4	2,9	1,9	9,9	65,5	1,4	0,4	0,3
Łomżyńskie	1,9	5,1	8,0	1,5	0,3	29,4	20,0	0,2	0,2	0,0
Łódzkie	4,2	2,4	5,3	4,0	0,8	166,7	20,0	0,1	0,6	0,1
Nowosądeckie	444,2	441,7	337,4	188,5	204,2	42,0	110,1	20,8	28,4	31,4
Olsztyńskie	75,6	84,7	40,2	14,3	10,0	16,9	69,9	4,0	2,2	1,5
Opolskie	18,4	43,0	24,7	16,4	1,4	38,1	6,7	2,0	2,5	0,2
Ostrołęckie	-	3,3	1,7	1,3	0,8	39,4	61,5	0,2	0,2	0,1
Piłskie	1,5	20,2	10,6	11,8	6,6	58,4	55,5	0,9	1,8	1,0
Piotrkowskie	4,6	17,3	1,3	-	-	-	-	0,8	-	-
Płockie	4,6	12,8	14,3	3,5	3,3	27,3	94,3	0,6	0,5	0,5
Poznańskie	85,1	73,4	47,6	35,8	60,1	48,8	167,9	3,5	5,5	9,2
Przemyskie	25,0	12,1	7,7	0,1	0,04	0,8	35,0	0,6	0,0	0,0
Radomskie	18,3	11,6	14,7	9,5	2,9	81,5	30,5	0,5	1,5	0,4
Rzeszowskie	97,8	47,2	11,0	6,9	3,0	14,6	43,5	2,2	1,1	0,5
Siedleckie	5,0	20,2	9,7	2,2	-	10,9	-	0,9	0,3	-
Sieradzkie	3,0	1,7	0,2	0,4	0,3	23,5	75,0	0,1	0,1	0,0
Skiernewickie	16,2	13,6	10,2	4,2	2,1	30,9	50,0	0,6	0,6	0,3
Śląskie	6,7	7,1	2,9	0,0	-	-	-	0,3	0,0	-
Suwałskie	53,5	45,4	21,2	11,4	8,8	25,1	78,1	2,1	1,7	1,4
Szczecińskie	83,8	71,4	24,6	21,7	21,5	30,4	2,3	3,4	3,3	0,1
Tarnobrzесьkie	6,6	28,2	19,1	3,8	3,8	13,5	100,0	1,3	0,6	0,6
Tarnowskie	23,7	10,6	9,7	3,2	1,0	30,2	31,2	0,5	0,5	0,2
Toruńskie	49,5	18,2	12,3	0,9	1,2	4,9	133,3	0,9	0,1	0,2
Wałbrzyskie	128,4	86,8	66,4	22,8	31,6	26,3	438,6	4,1	3,5	4,9
Wrocławskie	5,7	20,0	8,9	9,0	3,5	45,0	81,9	0,9	1,4	0,8
Wrocławskie	35,1	15,3	31,7	20,6	2,9	134,6	14,1	0,7	3,2	0,4
Zamojskie	0,6	3,3	2,8	3,7	7,1	112,1	191,9	0,2	0,6	1,1
Zielonogórskie	40,2	34,9	18,1	7,9	3,8	22,6	48,1	1,6	1,2	0,6

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw 1980, s. 388-390; 1982, s. 264; 1986, s. 361; Turystyka i Wypoczynek w 1988, s. 14-15; przeliczenia własne.

Tablica 6

Udzielone noclegi w pokojach gościnnych prywatnych w tys. osób

Województwo	1979	1981	1985	1988	1985: 1979	1988: 1985	% udziału województw		
							1979	1985	1988
Polska	21294,9	14895,8	5988,1	6332,9	28,1	105,8	100,0	100,0	100,0
Stożeczne warszawskie	2362,3	2079,1	9,6	14,1	0,4	146,9	11,1	0,2	0,2
Białkopodlaskie	18,8	12,0	5,4	0,2	28,7	8,7	0,1	0,1	0,0
Białostockie	207,7	206,3	47,4	0,3	22,8	0,6	1,0	0,8	0,0
Bielskie	365,0	239,0	164,8	564,9	45,1	342,8	1,7	2,8	8,9
Bydgoskie	438,6	315,5	194,0	163,1	44,2	84,1	2,1	3,2	2,6
Chełmskie	52,4	0,1	0,3	—	0,6	—	0,2	0,0	—
Ciechanowskie	70,0	42,1	31,5	26,5	45,0	84,1	0,3	0,5	0,4
Częstochowskie	401,6	6,2	23,4	31,7	5,8	135,5	1,9	0,4	0,5
Elbląskie	435,8	367,4	289,8	257,8	66,5	88,9	2,0	4,8	4,1
Gdańskie	368,8	349,4	204,4	436,2	55,4	213,4	1,7	3,2	6,9
Gorzowskie	90,2	48,1	52,0	—	55,5	—	0,4	0,5	—
Jeleniogórskie	996,0	546,4	342,9	316,2	54,4	92,2	4,7	5,7	5,0
Kaliskie	112,3	93,5	59,7	19,8	53,2	33,2	0,5	1,0	0,3
Katowickie	14,7	21,5	65,7	417,7	446,9	179,1	0,1	1,1	1,9
Kieleckie	1451,8	857,8	192,6	129,2	13,3	67,1	6,8	3,2	2,0
Konińskie	87,4	90,9	38,8	18,3	44,4	47,2	0,4	0,6	0,3
Koszalińskie	147,2	130,6	41,8	30,2	28,4	72,2	0,7	0,7	0,5
Miejskie krakowskie	1722,0	1642,6	70,8	64,5	4,1	91,1	8,1	1,2	1,0
Krośniewskie	297,1	123,3	100,9	74,6	34,0	73,9	1,4	1,7	1,2
Legnickie	7,3	6,2	3,5	—	47,9	—	0,0	0,1	—
Leszczyńskie	94,2	82,2	28,2	11,7	29,9	41,5	0,4	0,5	0,2
Lubelskie	308,1	33,7	8,2	9,4	2,7	114,6	1,4	0,1	0,1
Łomżyńskie	91,2	172,5	39,3	6,1	43,1	15,5	0,4	0,7	0,1
Miejskie łódzkie	38,9	270,7	101,5	103,1	260,9	101,6	0,2	1,7	1,6
Nowosądeckie	2225,9	1239,5	877,4	584,8	39,4	112,2	10,5	14,7	15,6
Olsztyńskie	940,6	768,7	440,4	402,0	46,8	91,3	4,4	7,4	6,3
Opolskie	562,2	77,9	50,0	30,8	8,9	61,6	2,6	0,8	0,5
Ostrołęckie	73,9	52,1	2,4	5,4	3,2	225,0	0,3	0,0	0,1
Pilskie	297,9	274,0	201,2	168,6	67,5	83,8	1,4	3,4	2,7
Piotrkowskie	459,6	15,8	—	—	—	—	2,2	—	—
Płockie	239,6	264,9	89,2	94,1	30,4	105,5	1,4	1,5	1,5
Poznańskie	1699,7	1740,9	962,8	1070,2	56,6	111,2	8,0	16,1	16,9
Przemyskie	157,6	175,6	1,1	0,3	0,7	27,3	0,7	0,0	0,0
Radomskie	388,7	239,9	114,1	78,0	29,4	68,4	1,8	1,9	1,2
Rzeszowskie	90,1	17,6	29,6	16,9	32,8	57,1	0,4	0,5	0,3
Siedleckie	120,2	108,1	16,6	—	13,8	—	0,6	0,3	—
Sieradzkie	10,5	2,9	4,9	3,5	46,7	71,4	0,0	0,1	0,1
Skierniewickie	73,6	75,5	48,2	42,6	65,5	88,4	0,3	0,8	0,7
Ślupskie	226,9	218,9	0,9	—	0,4	—	1,1	0,0	—
Suwańskie	215,2	136,4	89,4	56,3	41,5	63,0	1,0	1,5	0,9
Szczecińskie	605,9	111,1	67,3	1,2	11,1	1,8	2,8	1,1	0,0
Tarnobrzskie	779,8	333,1	162,6	142,2	20,8	87,4	3,7	2,7	2,2
Tarnowskie	70,0	26,7	19,8	12,3	28,3	62,1	0,3	0,3	0,2
Toruńskie	146,2	26,6	4,8	7,4	3,3	154,2	0,7	0,1	0,1
Wałbrzyskie	203,5	147,4	66,7	131,8	32,8	197,6	1,0	1,1	2,1
Wrocławskie	353,2	180,6	60,3	28,6	17,1	47,4	1,7	1,0	0,5
Wrocławskie	853,8	746,9	410,2	415,3	48,0	101,2	4,0	6,8	6,6
Zamojskie	5,8	4,4	16,0	50,1	275,9	313,1	0,0	0,3	0,8
Zielonogórskie	231,1	173,2	165,7	194,5	71,7	117,4	1,1	2,8	3,1

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw 1980, s. 391; Rocznik Statystyczny Województw 1982, s. 245;
Rocznik Statystyczny Województw 1986, s. 363; Turystyka i Wypoczynek 1988, s. 16-17; przeliczenia
własne.

[illegible]

nowosądeckim, ostrołęckim, poznańskim, toruńskim, wałbrzyskim, zambrzeskim i zielonogórskim. Lista ta obejmuje w znacznym stopniu inne województwa, niż te, które wymieniano w liczbie korzystających z noclegów. Różne bowiem były okresy korzystania z noclegów w poszczególnych województwach. Stopień koncentracji udzielonych noclegów jest mniejszy niż wynikający z liczby miejsc noclegowych i korzystających z noclegów. Najwyższy, bo wynoszący około 17 % był udział województwa poznańskiego, województwo nowosądeckie zajęło w tym przypadku drugie miejsce z udziałem wynoszącym 15,6 %. Znaczniejsze udziały zanotowano jeszcze w województwach: bielskim, gdańskim, jeleniogórskim, olsztyńskim, czy wrocławskim. Stopień rozproszenia powoduje, że wiele województw w tym przypadku charakteryzuje się jedynie minimalnymi udziałami, tylko w 6 województwach nie wystąpiło udzielanie noclegów w pokojach gościnnych prywatnych dla turystów.

W sumie o większym znaczeniu pokoi gościnnych prywatnych dla ruchu turystycznego można jedynie mówić w tych województwach, które w którejś z pozycji scharakteryzowano jako posiadające większy udział. W pozostałych województwach wynajem pokoi nie odgrywa dla ludności istotniejszej roli ekonomicznej.

Maleje znaczenie społeczne prywatnych kwater wczasowych. W porównaniu z rokiem 1985 w 1988 było takich miejsc tylko 71,9 %, a pomiędzy rokiem 1982 a 1985 notowano nawet wzrost. Wzrost miejsc zanotowano w województwach kieleckim, krośnieńskim, mały spadek lub status quo w chełmskim, słupskim, suwalskim, największy w wałbrzyskim.

Znaczący udział miały w tym przypadku 4 województwa a mianowicie: gdańskie, koszalińskie, nowosądeckie i szczecińskie.

Liczba korzystających zmalała w większym stopniu, bo pomiędzy rokiem 1985 a 1988 do 54,8 %, co świadczy o słabszym wykorzystaniu miejsc. Wzrost zanotowano wyłącznie w województwach jeleniogórskim i krakowskim.

Tablica 7

Prywatne kwatery wczasowe.

Województwo	Miejsca			1985: 1982	1987: 1985	Udział województw w%		Korzystający		
	1982	1985	1987			1985	1987	1982	1985	1987
Polska	73961	84701	60905	114,5	41,9	100,0	100,0	481136	512820	284279
Stołeczne warszawskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Białkopodlaskie	10	-	-	-	-	-	-	28	-	-
Białostockie	60	58	30	96,7	51,7	0,1	0,0	145	112	30
Bielskie	5152	5227	3844	101,5	73,5	6,2	6,3	48604	51558	25552
Bydgoskie	564	457	342	82,5	74,8	0,5	0,6	1594	1941	1370
Chełmskie	5	4	4	80,0	100,0	0,0	0,0	2	-	-
Ciechanowskie	-	63	-	-	-	0,1	-	-	187	-
Częstochowskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Elbląskie	3324	3735	2860	112,4	76,6	4,4	4,7	9670	17237	6650
Gdańskie	13075	18155	10856	138,9	59,8	21,4	17,8	67938	85280	45549
Gorzowskie	120	-	57	-	-	-	0,1	494	-	700
Jeleniogórskie	40	36	21	90,0	58,3	0,0	0,0	211	217	299
Kaliskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Katowickie	155	-	-	-	-	-	-	1085	7	-
Kieleckie	260	147	185	56,5	425,8	0,2	0,3	2632	1275	1243
Konińskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Koszalińskie	15396	17366	13647	112,8	78,6	20,5	22,5	71431	89012	52350
Krakowskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Krośniewskie	20	117	132	585,0	142,8	0,1	0,2	83	646	740
Legnickie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Leszczyńskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lubelskie	435	305	222	69,7	72,8	0,4	0,4	1829	2060	1086
Łomżyńskie	-	86	-	-	-	0,0	-	-	143	-
Łódzkie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nowosądeckie	14561	14533	10019	99,8	68,9	17,2	16,9	102589	129850	70022
Olsztyńskie	645	637	427	98,8	67,0	0,7	0,7	1491	1837	1406
Opolskie	65	18	-	27,7	-	0,0	-	22	49	-
Ostrołęckie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pińskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Piotrkowskie	-	29	-	-	-	0,0	-	-	87	-
Płockie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Poznańskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Przemyskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Radomskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rzeszowskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Siedleckie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sieradzkie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skiermiewickie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Słupskie	4665	6059	5970	192,0	98,5	8,2	9,8	21789	37597	24066
Szczecińskie	10890	13222	16104	121,4	69,9	15,6	15,3	56840	73238	44636
Suwańskie	2146	1770	9237	82,5	91,0	2,1	2,6	7857	5578	40763
Tarnobrzęskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tarnowskie	45	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toruńskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Wałbrzyskie	1046	604	134	57,7	32,1	0,7	0,3	7384	6311	773
Włocławskie	1111	1860	1462	93,4	62,5	1,2	1,9	6805	8075	7022
Wrocławskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zamojskie	181	155	-	85,6	-	0,2	-	615	532	-
Zielonogórskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Źródło: Turystyka i wypoczynek w 1982, s. 86-87, 104-105, 108-109; Turystyka i wypoczynek w 1986, s. 110-115; Turystyka i wypoczynek w 1987, s. 54-57; przeliczenia własne.

Około 1/4 udzielonych noclegów przypada na województwo nowosądeckie, około 16 % na elbląskie, około 18 % na koszalińskie, 14 % na słupeckie. W województwie nowosądeckim liczba miejsc była zdecydowanie większa w udziale krajowym od liczby korzystających z noclegów.

Liczba udzielonych noclegów zmniejszyła się do 59 % w roku 1988 w stosunku do roku 1985. Wzrost miał miejsce w województwie jeleniogórskim, krośnieńskim. Największy natomiast spadek zanotowano w województwie wałbrzyskim.

Więszymi udziałami cechują się w tym przypadku województwa: bielskie, elbląskie, koszalińskie, znajdujące się na pierwszym miejscu nowosądeckie (udział ponad 26 %), a także słupeckie i szczecińskie.

W tablicy 8 ukazano stopień wykorzystania obiektów wczasowych według gestorów w 1986 i 1988 roku. Sprawa właściwego wykorzystania miejsc ma duże znaczenie społeczne. Ogólnie zanotowano jedynie niewielką poprawę, gdyż w 1986 roku wykorzystano 67,7 % miejsc a w 1988 - 68,4 %. Sytuacja pod tym względem była korzystniejsza w województwach, które osiągnęły powyżej 80 % wykorzystania miejsc. Dotyczy to województw: chełmskiego, ciechanowskiego, poniżej 50 % wykorzystania miejsc zanotowano w województwach: skierniewickim, tarnobrzskim i wrocławskim. Większość województw mieściła się w granicach między 50 % a 70 % wykorzystania miejsc.

Stosunkowo najpełniej wykorzystane były miejsca w domach wczasowych FWP, gdyż w granicach 81 %, jednak o 2 punkty mniej niż w roku 1986. Powyżej 90 % wykorzystania miejsc wczasowych zanotowano w województwach: elbląskim, gorzowskim, koszalińskim, krakowskim, sieradzkim, szczecińskim, a także w zielonogórskim. Poniżej 70 % w województwie tarnobrzskim. Poziom wykorzystania miejsc był w tym przypadku mało zróżnicowany.

Tablica 8

Stopień wykorzystania obiektów czasowych według gestorów w 1986 i 1987 roku

Województwo	Ogółem		PWP		Zakłady pracy		Związki zawodowe		Organizacje polityczne i społeczne	
	1986	1987	1986	1987	1986	1987	1986	1987	1986	1987
Polska	67,7	68,4	83,0	80,8	69,0	68,6	69,3	75,3	67,1	63,2
Stożeczne warszawskie	64,2	63,1	56,6	78,8	66,4	59,8	57,1	85,7	67,5	61,9
Białkopodlaskie	58,5	65,5	-	-	57,4	63,3	53,1	-	69,8	83,3
Białostockie	50,6	64,3	-	-	51,8	68,1	46,7	51,5	-	-
Bielskie	60,5	62,2	81,3	84,0	69,3	68,1	73,5	67,3	73,5	243,1
Bydgoskie	66,8	68,8	71,7	79,6	67,4	68,8	-	73,7	56,0	61,6
Chełmskie	79,6	82,0	-	-	80,4	83,2	74,3	78,7	61,8	47,8
Ciechanowskie	69,9	92,8	64,3	79,6	70,0	94,1	-	-	90,6	99,0
Częstochowskie	57,9	63,1	-	-	57,9	63,1	-	-	-	-
Elbląskie	71,6	69,8	90,4	91,7	72,8	71,4	86,1	87,9	73,4	82,4
Gdańskie	74,8	75,8	99,8	89,8	70,7	71,5	80,9	87,6	36,0	67,9
Gorzowskie	55,8	59,8	40,9	97,3	58,3	56,0	33,7	48,0	-	80,4
Jeleniogórskie	61,8	58,8	76,9	70,1	48,4	49,3	60,3	75,1	65,4	71,3
Kaliskie	56,4	59,6	-	-	63,4	66,7	-	-	42,4	46,7
Katowickie	52,0	52,2	87,8	84,5	50,9	51,0	-	-	-	100,0
Kieleckie	65,9	57,7	71,6	89,1	68,6	56,3	-	-	45,3	39,0
Konińskie	76,9	74,8	-	-	77,0	75,0	-	65,2	68,6	73,2
Koszalińskie	80,1	79,4	94,6	94,8	82,7	81,4	74,5	78,9	76,3	78,2
Krakowskie	59,1	71,4	-	100,0	51,1	63,7	73,8	84,7	-	100,0
Krośnińskie	59,5	60,4	90,7	83,0	57,5	59,3	57,4	80,0	43,2	9,0
Legnickie	46,6	74,1	-	-	48,6	77,5	-	-	-	-
Leszczyńskie	66,9	68,0	-	-	68,5	69,9	-	-	50,8	51,0
Lubelskie	60,8	57,6	82,6	80,8	64,7	60,7	-	-	54,9	57,6
Łomżyńskie	56,0	56,2	57,6	-	55,9	55,7	-	64,1	23,8	23,8
Łódzkie	68,9	68,4	-	-	72,2	67,0	60,1	70,9	-	100,0
Nowosądeckie	61,7	65,2	90,2	89,2	71,1	70,6	75,9	80,7	68,9	65,9
Olsztyńskie	68,5	71,6	79,2	78,4	69,1	71,8	68,0	66,3	65,0	76,7
Opolskie	57,8	56,7	72,9	79,4	54,1	53,8	89,4	93,3	66,1	43,2
Ostrołęckie	63,7	57,2	-	-	63,6	59,0	89,0	81,3	-	-
Pińskie	62,6	56,8	-	84,1	63,6	57,6	45,0	33,8	58,5	69,0
Piotrkowskie	78,7	73,2	89,7	79,4	73,4	73,1	100,0	100,0	90,3	92,8
Płockie	70,8	68,9	-	-	84,6	75,4	73,9	1,7	59,6	42,7
Poznańskie	62,3	63,5	87,6	75,1	59,3	62,2	-	-	77,3	68,4
Przemyskie	57,8	56,6	-	-	56,7	56,6	68,9	-	-	-
Radomskie	66,3	62,9	-	-	65,7	62,9	-	-	90,2	-
Rzeszowskie	59,1	59,8	-	-	59,1	59,8	-	-	-	-
Siedleckie	57,0	61,0	94,8	-	63,4	68,3	68,2	68,2	-	100,0
Sieradzkie	67,1	68,3	67,8	95,2	65,5	63,9	100,0	100,0	-	-
Skierniewickie	30,8	40,0	-	-	30,8	47,3	-	-	-	33,4
Słupskie	76,7	76,2	84,6	78,1	74,6	75,4	91,8	83,4	93,1	70,9
Suwańskie	57,7	61,7	69,3	81,0	56,9	60,3	58,1	71,3	58,3	56,3
Szczecińskie	76,2	77,2	91,1	91,4	77,3	75,6	89,4	90,0	82,5	75,4
Tarnobrzęskie	32,8	33,6	-	27,7	48,1	54,8	19,7	19,8	-	-
Tarnowskie	58,1	54,2	56,8	73,8	58,4	52,0	-	-	-	-
Toruńskie	63,0	58,9	-	91,3	62,9	60,2	-	37,1	67,7	53,1
Wałbrzyskie	66,6	65,9	80,2	76,8	52,7	54,2	85,2	-	44,3	17,4
Wrocławskie	62,6	67,8	91,8	85,8	67,6	57,7	22,8	56,6	52,4	82,7
Wrocławskie	40,8	46,8	-	-	40,8	46,8	-	-	-	-
Zamojskie	52,3	61,3	-	-	68,3	63,2	-	-	76,0	28,7
Zielonogórskie	71,6	64,9	85,0	90,2	71,4	64,3	82,9	73,3	65,3	68,4

Źródło: Turystyka i wypoczynek w 1986 roku, s. 58 - 67; Turystyka i wypoczynek w 1987 roku, s. 59-67.

Wykorzystanie miejsc w zakładowych ośrodkach wczasowych było niższe, gdyż wyniosło w 1988 roku 68,6 %, a w 1986 roku 69,0 %. Zmiana więc była w tym przypadku niewielka. Istnieje niewątpliwie możliwość lepszego wykorzystania miejsc, gdyby zakłady podjęły ze sobą w tych samych miejscowościach współpracę i bardziej udostępniały innym instytucjom miejsca wczasowe poza okresem pełnego sezonu wczasowego w lipcu i sierpniu.

Powyżej 80 % wykorzystania miejsc zanotowano w województwach: chełmskim, ciechanowskim, koszalińskim, a poniżej 50 % w województwach: śląskim, czy wrocławskim. I w tym przypadku stopień zróżnicowania województw nie był znaczny.

W nieco wyższym stopniu wykorzystane były miejsca w domach wczasowych związków zawodowych, gdyż w 75,3 % w 1988 roku, a w 69,3% w 1986. W sumie tych miejsc nie ma wiele. Najsłabiej wykorzystane były miejsca wczasowe w domach organizacji politycznych i społecznych, gdyż w 63,2 % w roku 1988 przy nieco korzystniejszym wskaźniku w roku 1986, gdyż wynoszącym wtedy 67,1 %. Również i ta grupa ośrodków nie odgrywa znaczącej roli w ogólnej ich liczbie.

W obu ostatnio scharakteryzowanych grupach występują znaczne zróżnicowania pomiędzy województwami, ale jak już wskazano, dotyczące zazwyczaj niewielkiej jedynie liczby miejsc.

Niski jest także stopień wykorzystania miejsc w domach wczasowych i innych wynajętych pomieszczeniach organizacji i innych jednostek turystycznych prowadzących wczasy ogólnodostępne. Wynosił on bowiem w roku 1988 56,7 %. Poziom ten przekroczone w 10 województwach, a w 13 był on niższy. W reszcie województw tego typu działalność nie występowała. Poziom przeciętny w największym stopniu przekroczone w województwach: białostockim, gdańskim, krośnieńskim, szczecińskim, wałbrzyskim i włocławskim. Najniższe wykorzystanie

Tablica 8 A

Stopień wykorzystania miejsc przez jednostki (organizacje)
turystyczne prowadzące wczasy ogólnodostępne w 1988 roku

	w %	w stosunku do średniej w kraju
Polska	56,7	100,0
Białostockie	100,0	176,4
Bielskie	29,2	51,5
Bydgoskie	62,9	110,9
Chełmskie	53,2	93,8
Elbląskie	38,9	68,6
Gdańskie	90,0	158,7
Jeleniogórskie	55,2	97,4
Koszalińskie	67,3	118,7
Krośnieńskie	82,3	145,1
Legnickie	11,5	20,3
Leszczyńskie	37,8	66,7
Lubelskie	20,7	36,5
Nowosądeckie	46,7	82,4
Olsztyńskie	65,0	114,6
Ostrołęckie	21,7	38,3
Pilskie	51,3	90,5
Siedleckie	8,7	15,3
Słupskie	77,5	136,7
Suwalskie	44,9	79,2
Szczecińskie	73,0	128,7
Wałbrzyskie	74,9	132,1
Włocławskie	75,4	133,0
Zielonogórskie	26,3	46,4

Uwaga: W innych województwach ta forma nie występuje

Źródło: Turystyka i wypoczynek w 1988 roku, Warszawa, maj 1989,
s. 69; przeliczenia własne.

zanotowano natomiast w województwach: legnickim, lubelskim, ostrołęckim, siedleckim czy zielonogórskim. Poza tym ostatnim pozostałe nie dysponowały większą liczbą miejsc, jako mniej atrakcyjne dla wypoczynku na wczasach. Podkreślić trzeba, że również i te organizacje odczuwały trudności w pełnym zagospodarowaniu miejsc wczasowych poza szczytem sezonu wczasowego. Wpływały na to trudności rodzin w opłaceniu wczasów.

Zwróćmy kolejno uwagę na niektóre cechy charakterystyczne dla sezonu wczasowego 1989 roku.

Wiosną roku 1989 przed właściwym sezonem rekreacyjnym, ceny wczasów w wielu miejscowościach obniżano nawet o 20 % - 40 % w stosunku do okresu letniego. Dało to możliwość skorzystania z wczasów osobom o niższym poziomie zarobków.

Latem koszty 2 tygodniowego pobytu na wczasach kształtują się od 70 tys. zł do 75 tys. zł (w 1988 wynosiły 40 - 45 tys. zł). Sytuację nadal łagodzić będą zakładowe fundusze socjalne. Przeciętna odpłatność pracownika nie powinna przekraczać 30 % pełnej ceny wczasowego skierowania. Średnio 70 % - 80 % całej sumy funduszu socjalnego w 1989 roku zakłady pracy będą musiały przeznaczyć na organizację wypoczynku swych pracowników. Można obecnie wzbogacać fundusz socjalny dowolnymi sumami z dochodu wypracowanego przez załogę. Nie ma już bariery, powyżej której należało w 1988 roku płacić stosowany podatek.

Szacuje się, że około 30 % społeczeństwa skorzystało w 1988 roku z wypoczynku w pobliżu miejsca zamieszkania (działki, miejskie i podmiejskie tereny rekreacyjne). W związku z tym potrzebne jest, by władze terenowe zapewniły autobusy na "zielonych liniach", punkty małej i większej gastronomii, handlowe, zagospodarowane plaże, czy pływalnie. Nie poświęca się na te sprawy dotąd dostatecznej uwagi.

W 21 województwach obowiązywał będzie dodatek 5 % - 10 % do cen pobieranych za usługi wczasowo-turystyczne, czy handlowo-gastronomiczne.

W 1988 roku z tego tytułu wpłynęło około 9 mld zł. Wojewodowie nie chcą zrezygnować z tego "haraczu", gdyż twierdzą, że nie posiadają żadnych żadnych środków na poprawę stanu zagospodarowania turystycznego.

Ze wstępnych obliczeń wynika, że w 1989 roku ze zorganizowanych form wypoczynku powinno skorzystać około 3,1 mln uczniów, z czego połowa pojedzie na kolonie i obozy, a reszta spędzi wakacyjne miesiące w miejscu zamieszkania. Norma żywieniowa ma wynosić 700 zł (na wakacjach zimowych było to 500 zł). W poszczególnych województwach mogą zachodzić różnice uzasadnione warunkami lokalnymi. Koszt wypoczynku jednego dziecka szacuje się na około 100 tys. zł, z czego około 40 % pokrywają rodzice z własnych środków. Wysokie koszty stanowią zagrożenie dla wypoczynku wakacyjnego.

Najtaniej jest spędzić wakacje u babci, jeśli mieszka na wsi, albo posiada działkę rekreacyjną.

Poważny niepokój budzi stan techniczny i wyposażenie placówek letniego wypoczynku. Eksploatowane od lat obiekty oświatowe użytkowane z reguły na te cele, coraz trudniej wytrzymują napór nastolatków i coraz ~~trudniej~~ więcej trudności ma SANEPID z ich zakwalifikowaniem. Brakuje pieniędzy na remonty kapitalne, a bieżące odnawianie nie załatwia skutecznie sprawy. Zakłady pracy w wielu przypadkach w ramach wieloletnich umów uczestniczą w remontach i innych pracach utrzymujących placówki oświatowe przynajmniej na przyzwoitym poziomie.

Fundusz Wczasów Pracowniczych podejmuje szereg działań racjonalizujących działalność, kierując się wskazaniem reformy gospodarczej. Napotyka jednak na wiele ~~trudności~~. Zmniejsza się bowiem jego baza materialna, około 120 obiektów liczących około 4 tys. miejsc będzie musiało być przekazane dawnym właścicielom lub ich spadkobiercom. Wynika to z tego, że w roku 1987 Sąd Najwyższy zakwestionował zasad-

ność przekazania tych obiektów pod zarząd państwowy, a następnie upaństwowienia. W przekazanych obiektach odpoczywało rocznie około 85 tys. osób. Prowadzone są rozmowy z właścicielami o wydzierżawianie obiektów na potrzeby FWP, czy wynajmowania tych pomieszczeń FWP-owskim gościom. Konieczne jest budowanie nowych miejsc wypoczynkowych. OPZZ zadeklarował na ten cel 13 mld zł. No, ale w atrakcyjnych miejscowościach brak jest działek budowlanych, do pokonania są znaczne obecnie trudności materiałowe.

FWP dysponuje rocznie około 30 tys. łóżek. Wykorzystuje je w skali roku w ponad 90 %. Służy zakładom, które nie mają własnych ośrodków wypoczynkowych, prowadzi wczasy dla emerytów i rencistów, dla rodzin z małymi dziećmi, a także wczasy profilaktyczno-lecznicze.

Nadal FWP konkuruje cenami z innymi gestorami. Średnia cena jest tu nadal określana na około 55 tys. zł za 14 dniowy pobyt. Wynika to z gospodarności FWP, ze sprawnego działania, bogatego doświadczenia. Szkoda więc, że zawęża się w tym przypadku pole działalności.

Odnosnie sezonu wczasowo-turystycznego roku 1989 warto jeszcze zanotować interesujące głosy. Dotyczy to przede wszystkim wypowiedzi G. Ordak, która stwierdza, że galopujące ceny nie ominęły również turystyki i wypoczynku. Coraz więcej rodzin w tej sytuacji spędza urlop na własnej działce, lub u znajomych. Zamiast jechać z całą rodziną nad morze, wysyła się tylko dzieci. Jeździ się na krócej, częściej z własnym prowiantem.

Polacy najbardziej lubią w lipcu i sierpniu wypoczywać nad morzem, dlatego wszystkie miejsca zostały już sprzedane. Niektórym biurom turystycznym pozostało trochę wolnych miejsc na drugą połowę sierpnia. Nie można się kąpać w wielu miejscowościach nad Zatoką Pucką, Gdańską, Zalewem wiślanym, między innymi w Sopocie, Stegnie,

Jantarze. Kąpieliska w Świnoujściu, Mrzeżynie i Podczelach (woj. koszalińskie) otwarto jedynie warunkowo.

Przedsiębiorstwo turystyczne "Pomerania" w Szczecinie oferuje wypoczynek od 48 tys. za dwa tygodnie do 62 tys. Ceny niższe o 25 % oferuje w czerwcu i wrześniu. Sezonowa sieć handlowa z reguły działa tylko w lipcu i sierpniu. Oferuje się wczasy w siodle za 75 tys. zł. "Gdańsk Turyst" proponuje wczasy w Trójmieście za 41,5 do 52 tys. zł. Wpłata za wczasy bez wyżywienia wynosi 12-14 tys. zł od osoby. Ceny noclegów w kwaterach prywatnych wzrosły od 1988 roku o około 30 % (I kategoria z 460 zł na 600 zł).

Tłoczno w lipcu i sierpniu jest w górach. Przedsiębiorstwo Turystyczne "Bieszczady" oferuje jeszcze 21 dniowe wczasy wraz z zabiegami leczniczymi dla matek z dziećmi za 80 tys. zł. Dwutygodniowe wczasy w pensjonatach i kwaterach prywatnych kosztują od 54 do 65 tys. zł. Można wykupić wczasy na krócej. Ceny mogłyby być niższe, gdyby nie 10 % dopłata na rzecz Wojewódzkiego Funduszu Rozwoju Turystyki i Wypoczynku. Cała oferta została sprzedana. Wielu klientów zrezygnowało z wyjazdów zagranicznych, które zdrożały o 100 - 150 %.

Stały popyt na wypoczynek w górach obserwuje przedsiębiorstwo "Podhale" z Nowego Sącza. Wczasy w kwaterach prywatnych w cenie do 60 tys. zł zostały sprzedane w całości. Spływ przełomem Dunajca kosztuje 3,5 tys. zł, przed rokiem 2 tys. zł.

Jeleniogórskie Przedsiębiorstwo "Karkonosze" oferuje wczasy w Kotlinie Kłodzkiej za 53-85 tys. zł. Tylko pojedyncze miejsca wolne pozostały w Karpaczu i Sosnówce.

Wszystkie miejsca sprzedaż też "Sport-Turist" z Warszawy, który proponował wczasy w cenie od 55 tys. zł do 70 tys. zł. Wszystkie miejsca sprzedano na czerwiec i wrzesień - ale o 30 % taniej.

Prywatne Biuro Podróży "Globt-ur" zorganizowało pobyty w górach i nad morzem za ponad 50 tys. zł.

Z "Gromadą" najtańsze wczasy można spędzić za 45 tys. zł - najdroższe nad morzem za 70 tys. zł. Ceny w "Gromadzie" są o 30 % wyższe niż w ubiegłym roku.

Prywatne Biuro "Urlop" od maja do 24 czerwca organizowało wczasy dla matek z dziećmi. W pierwszej połowie maja wczasy w Dąbkach nad morzem kosztowały 28 tys. zł a dla dzieci po 22 tys. zł. W sezonie kosztuje to dwukrotnie więcej.

Nie wystarcza miejsc w zakładowych ośrodkach wypoczynkowych. Wyjechać może 30 - 40 % pracowników. Cena skierowania w dużych zakładach waha się od 50 - 78 tys. zł. Dopłaty socjalne wynoszą od 15 do 25 tys. zł za jedno skierowanie. Coraz więcej jednak pracowników zwłaszcza z dziećmi nie jest w stanie wykupić wczasów. Rośnie zainteresowanie wczasami "pod gruszą", gdzie pracownicy otrzymują od 15 do 25 tys. zł na podstawie własnego oświadczenia. W sferze budżetowej szkolnictwa i służby zdrowia wczasy kosztują od 50 tys. zł do 75 tys. zł, a z 50 % dopłaty można korzystać co drugi rok.

Koszty urlopu w 1989 roku powiększa dwukrotne podwyższenie cen przejazdu PKP i PKS w stosunku do roku 1988.

Podkreślić jednak wypada, że nawet drogie wczasy krajowe znajdują nabywców. Przyczyniły się do tego wysokie koszty wczasów zagranicznych i kłopoty z uzyskaniem wiz niektórych państw. Często klientami biur wczasowych są ludzie reprezentujący nową przedsiębiorczość, którzy nie-rzadko wykupują po kilka turnusów kolejnych w bardziej renomowanych miejscowościach. Rosnące ceny wczasów nie stanowią dla nich problemu.

Ograniczony w warunkach kryzysu powodującego zubożenie obywateli i kraju, dostęp wielu kategorii ludzi do wypoczynku poza domem, szczególnie dla dzieci. Uznać to trzeba za niepokojące zjawisko społeczne. Były lata, gdy na koloniach, obozach i w ramach akcji lato w mieście wypoczywało do 7 mln dzieci, a w roku 1989 będzie to 3,1 mln, z czego tylko 1,6 mln spędzi część wakacji poza domem.

Dla tych, którzy nie zarabiają dużo a też chcieliby wyjechać na zorganizowany wypoczynek, pozostaje oczekiwanie na spełnienie obietnic dyrektorów biur podróży o zwiększeniu liczby tańszych wyjazdów, krótszych, z własnym wyżywieniem i urozmaiconą też pod względem ceny ofertą turystyczną i kulturalno-oświatową¹.

Zdaniem J. Wiśniewskiego w roku 1989 w stałych ośrodkach zakładowych wypoczynkowych wypoczywać będzie 2,1 mln osób. FWP oferuje 375 tys. skierowań. Do obiektów związkowych wyjedzie około 120 tys. osób. W organizacjach turystycznych wykupiono 350 tys. miejsc. Około 1 mln osób skorzysta z wczasów pod gruszą. Z funduszy socjalnych pokrywa się od 30 do 70 % kosztów skierowania. Koszty wypoczynku w ośrodkach zakładowych przykładowo zbadanych kształtują się w granicach około 50 tys. zł za skierowanie. Są jednak zakłady, gdzie przekracza on 60 tys. zł. W zakładach "Polfa" w Lublinie za wczasy w Poroninie pobierana jest opłata 75 tys. zł. Atrakcyjniejszy jest tam program dodatkowy².

Trwa dyskusja na temat możliwości korzystania z wczasów. Według materiałów OPZZ dostępność do odpoczynku ulega ograniczeniu. W roku 1989 prawdopodobnie skorzysta z wczasów około 3,5 mln osób, z tego w ośrodkach zakładowych około 2,1 mln, w związkowych 120 tys. Z miejsc w domach FWP 375 tys., z pozostałych organizacji turystycznych 350 tys., a 90 tys. wyjedzie na urlop do NRD. ~~Najwyższe~~ Najniższe liczby korzystających przypadają na rok 1982. Ale w 1977 roku był szczytowy okres, gdzie wyjechało na wczasy 4,7 mln.

Zdaniem K. Spychalskiego za wczasy płacono wtedy około 1/5 miesięcznej pensji. Koszty są obecnie wyższe w zakładowych ośrodkach wynoszą 55 - 70 tys. zł, a w placówkach prywatnych przedsiębiorstw turystycznych

1. Por. G. Ordak, Dokąd i za co na urlop? "Polityka", 1989, nr 26, s. 15.

2. Zanotował J. Wiśniewski, Wczasy pracownicze, gdzie i za ile?

"Trybuna Ludu", 1989, nr 159 z 8-9 lipca 1989 r., s. 1.

o 5 - 10 tys. więcej. Pracownicy gospodarki uspołecznionej płacą de facto około 40 % - 50 % tej sumy. Resztę dopłaca zakład z funduszu socjalnego, często obecnie co 2 lata. Za jedną pensję można wykupić wczasy dla trzyosobowej rodziny.

Ludzie ponoszą i inne koszty w czasie pobytu na wczasach, zwłaszcza w bardziej atrakcyjnych miejscowościach. Stan zmęczenia jest taki, że ludzie chcą odpocząć.

Fundusz przeznaczany na wczasy wyczerpuje w dużym procencie świadczenia funduszu socjalnego. I brakuje go na inne cele. Dyskutowane są projekty zwiększenia funduszu socjalnego, ale zdaniem wielu osób poważnie obciążałoby to koszty a co za tym idzie i ceny a także budżet w przypadku jednostek budżetowych. Projekty nie zostały więc zatwierdzone.

Jak pisze M. Spychalski "..... Pozostając w sferze odpisów nie zapobiegnie się ludzkim rozczarowaniom, nie zmieni nawyków ani stanu, w jakim znajdują się domy wczasowe i uzdrowiska. 85 % zakładowej bazy wczasowej, to obiekty stare i przeważnie zużyte technicznie, 65 % domów wczasowych FWP ma ponad 50 lat jedynie 2 % poniżej 30 lat. Według ocen fachowców, natychmiastowy remont rozpocząć by należało w domach dysponujących 63 tys. miejsc noclegowych. Następne budynki, w których znajduje się 75 tys. miejsc, remontować trzeba będzie w ciągu najbliższych dziesięciu lat.

Kogo stać na to ? Pieniądzy nie ma ani w fabrykach, ani w FWP. Obiekty te powinny przejść we władanie wyspecjalizowanych przedsiębiorstw. Firmy takie muszą się rządzić kategoriami zysku, a ich potencjalni klienci powinni tyle zarobić, by wczasy po prostu wykupić. Jeśli nie wszystkich pracowników firm państwowych byłoby na to stać - trudno - inaczej być nie może. Od czasów Fenicjan wiadomo, że gospodarką rządzi pieniądź, albo nic.

Funkcje socjalne państwa nie muszą być realizowane za pośrednictwem zakładów pracy, którym z wyższych względów przypisuje się role nie do

spełnienia Koszty eksploatacji obiektów służących wypoczynkowi nie muszą rozmywać się w ogólnozakładowych kosztach funkcjonowania przedsiębiorstw przemysłowych"¹.

Z poglądem tym nie sposób się zgodzić, sam przecież autor porusza problem zmęczenia ludzi i potrzeby wypoczynku, a z drugiej strony chciałby wszystkie koszty przerzucić na społeczeństwo. Wszelkie rozwiązania radykalne nie wydają się tu uzasadnione, możliwe jest powołanie przedsiębiorstw wyspecjalizowanych, jest nim zresztą FWP, ale nie wylewajmy dziecka wraz z kąpielą, zwłaszcza w warunkach narastającej inflacji i praktycznie obniżania stopy życiowej społeczeństwa. Właśnie względy społeczne przemawiają za potrzebą utrzymywania dopłat do wczasów. Czyżby o wszystkim w kraju miał decydować dostęp do większej liczby pieniędzy, uzyskanych często w sposób nawet na wpół legalny.

O Przekazywaniu pensjonatów na rzecz dawnych właścicieli i ich spadkobierców pisze też A. Molenda².

Na trudności związane z wypoczynkiem na wczasach i koloniach zwraca uwagę W. Krasucki. Stwierdza on, że urlop krajowy jest coraz droższy. Średni koszt wypoczynku sięga 75 tys. zł, co roku przy tym baza wypoczynkowa jest coraz gorsza. Wiele lat trwa proces jej pogarszania. Jest to skutek tezy, że wczasy muszą być tanie, nie można zatem przeznaczyć wiele pieniędzy na remonty kapitalne i bieżące. Baza wczasowa jest niedofinansowana. Trudno odpowiedzieć wiele środków wymagałoby dostosowanie bazy do potrzeb. Trzeba jeszcze zakupić wyposażenie techniczne, czy sanitarne obiektów, a także różny sprzęt sportowy, turystyczny, rekreacyjny.

1. K. Spychalski, Czternastodniowy Eden. Urlopowe pieniądze gromadzimy według mało realnego socjalizmu, a wydajemy na prawdziwym rynku.

"Przegląd Tygodniowy", 1989, nr 26 z 25 czerwca 1989 r., s. 6-7.

2. A. Molenda, Powracające pensjonaty. Po latach zbiegły się dwie krzywdy: FWP i właścicieli domów. "Przegląd Tygodniowy", 1989, nr 26 z 25 czerwca 1989 r., s. 6-7.

W 1980 roku wydatki na fundusz turystyki i wypoczynku wynosiły 9 mln zł, w 1985 - 1,1 mln zł, potem zmalały, w 1987 wyniosły 52 mln zł. Dotacje dla FWP od roku 1985 już w ogóle nie występują. Zwiększają się nie tylko nakłady na szkolne schroniska wycieczkowe. W 1980 roku wynosiły one 49 mln zł, w 1987 - 308 mln zł, ale licząc to w cenach bieżących.

Spore są dopłaty z zakładowego funduszu socjalnego, na ten cel przeznaczają się od 70 % do 80 % środków funduszu. Od roku 1989 można powiększać fundusz socjalny z zysku bez płacenia podatku dochodowego. Na wczasy pracownicze łącznie z zakupionymi przeznaczono w 1980 roku 10,8 mld zł, 1986 - 57 mld zł, 1987 - 81,5 mld zł, na wypoczynek świąteczny i turystykę w tych samych latach 1,5; 5,6; 8,2 mld zł, na wypoczynek dzieci i młodzieży 5,0 mld zł, 26,0 i 41,4 mld zł. Wszystko to jest jednak liczone w cenach bieżących i realnie nakłady faktycznie nie rosły. Maleje stale liczba miejsc w ośrodkach wypoczynkowych.

Wiele rodzin musi rezygnować z wczasów, gdy po obliczeniu kosztów, w tym i kolonii dziecka, okaże się, że przekracza to możliwości rodziny biorąc pod uwagę jeszcze wydatki dodatkowe w czasie pobytu na wczasach. Coraz więcej osób spędza urlop u rodziny lub znajomych na wsi, na działkach ze skromnym choćby zabudowaniem. Trudno o inne formy, namiotów brakuje, będzie ich w 1989 roku tylko około 40 tys. i to za 200-300 tys. zł każdy. W handlu brak jest około 700 tys. kuchenek turystycznych z butlami gazowymi.

Warto zwrócić uwagę na to, że koszt wczasów w państwowych, spółdzielczych i prywatnych biurach czy przedsiębiorstwach turystycznych przekracza o 100 % cenę wczasów w ośrodkach zakładowych i FWP. Gdy będzie więcej biur turystyczno-wczasowych konkurencja może stopniowo powodować spadek cen, ale na to trzeba czasu. Poza sezonem można pojechać na wczasy taniej (jak już stwierdzono), ale nie mogą tego dokonać rodziny mające dzieci w wieku szkolnym.

Dopóki trwa inflacja trudno o potaniecie kosztów pobytu wczasowego. Wypoczynek musi być traktowany przez zakłady pracy jako jeden z czynników produkcji. Rosnące wydatki z funduszy socjalnych wskazują, że tak się na ogół dzieje. Nie może być ograniczeń w możliwościach powiększania funduszu socjalnego. Szczególnie szybkiego rozwiązania wymaga sprawa pełniejszego niż dotąd wykorzystania zakładowych ośrodków wypoczynku i rekreacji. Wiele z nich poza sezonem jest wykorzystywana w minimalnym stopniu. Zbyt duży jest tu jeszcze partykularyzm. Trzeba poszukiwać racjonalnych, nie administracyjnych dróg rozwiązania tego problemu.

Również i ten autor szacuje, że z wczasów skorzysta w 1989 roku 2,8 mln osób, a z kolonii letnich i obozów 1,6 mln młodzieży, wszystko to jego zdaniem jest za mało w stosunku do 17 mln pracujących - w tym 12 mln w gospodarce uspołecznionej¹.

Również wyniki badań poznańskiego Oddziału Instytutu Turystyki scharakteryzowane przez H. Sterczyńską wskazują, że coraz więcej polskich rodzin przestaje uczestniczyć w turystyce i wypoczynku. Latem i zimą pozostaje w domu. Analizują to zagadnienie na przykładzie sezonu 1988. Ich zdaniem w 1986 roku z 12,3 % miejskich gospodarstw domowych nikt nie wyjechał na co najmniej 7 dni na wypoczynek, w 1987 - 36,7 %, a w 1988 - 41,3 %. Natomiast gospodarstw, z których wszyscy wyjeżdżali było w 1986 - 63 %, w 1987 - 46,1 %, a w 1988 - 38,2 %. Na wsi nie wyjeżdżało jeszcze więcej osób, ale ogólna tendencja była taka sama.

Najaktywniejsze wczasowo były osoby z wyższym i średnim wykształceniem, najrzadziej wyjeżdżały rodziny rencistów i emerytów (ich sytuację charakteryzujemy obszerniej w innym miejscu naszego opracowania KP i RS). Do uczestnictwa w wyjazdach wypoczynkowych nie trzeba dziś

1. W. Krasucki, Polubić własne mieszkanie?, "Perspektywy", 1989, nr 28, s. 18-19.

przekonywać, natomiast nadal problemem dla wielu rodzin są koszty tego typu wyjazdów. Względy finansowe to najczęściej podawana okoliczność powodująca rezygnację z wyjazdu. Ten powód podaje około 50 % respondentów, a w innych badaniach z 1978 roku podawało taki powód tylko 19 %. Podobne powody podawane są również przez ludność wiejską. Ponadto rolnicy właściciele gospodarstw jako powód braku aktywności wczasowej podają najczęściej pracę w polu. Znaczną popularnością cieszyły się wyjazdy do rodziny i znajomych (25,7 % wyjeżdżających). Wczasy w zakładowych ośrodkach w 1988 roku spadły na drugą pozycję po wczasach u znajomych. Co czwarty wyjeżdżający kierował się nad morze, 16 % wypoczywało w górach lub miejscowościach podgórskich, a 19,3 % nad jeziorami. Większość osób wyjeżdżała na 2 tygodnie. Tylko 13,4 % badanych na miesiąc.

Mieszkańcy miast najczęściej wypoczywali w lipcu (40 % badanych) i sierpniu (34 %). Wzrastała popularność wycieczek zagranicznych. W 1985 roku stanowiły one 7 %, a w 1988 - 16 % wyjazdów urlopowych. Nie wszystkie jednak wyjazdy zagraniczne zaliczyć można do wypoczynkowych. Na pytanie, gdzie spędziliby wypoczynek, gdyby mieli wystarczające środki badani w większości wybierali wczasy i wycieczki zagraniczne.

Na wsi widoczny jest malejący udział korzystania z wypoczynku dzieci, co uznać należy za fakt niepokojący. Rolnicy najczęściej wyjeżdżali do krewnych lub znajomych na wsi i w mieście (ponad 40 %).

Badania "Turystyka 1988" świadczą, że u źródeł ograniczenia korzystania z turystyki i wypoczynku leży sprawa wysokich cen i braku pieniędzy. Ponad 50 % badanych uznało wydatki na ten cel za duże w stosunku do ^{p2} ~~po~~ możliwości. Dla 40 % nie stanowiły one natomiast istotnego obciążenia. Najdotkliwiej odczuwały wydatki wakacyjne rodziny robotników niewykwalifikowanych, emerytów i rencistów, a także rodziny

wielodzietne. W 1988 roku średni wydatek na 1 osobę wyjeżdżającą wynosił 35,8 tys. zł, największą pozycję stanowiły koszty wyżywienia.

Mniej więcej 1/3 ankietowanych korzystała z zakładowego funduszu socjalnego jako uzupełniającego źródła sfinansowania wypoczynku wakacyjnego. W miastach wystąpiło o dofinansowanie mniej rodzin niż w latach poprzednich. Dofinansowanie obowiązuje obecnie co dwa lata, a rok 1988 był drugim rokiem obowiązywania nowej ustawy o funduszu socjalnym. O dofinansowanie rzadko występowały rodziny wielodzietne, po prostu dlatego, że rzadziej korzystają one z wczasów zorganizowanych w ośrodkach.

Do głównych mankamentów systemu dofinansowania wypoczynku zaliczano spadek realnej wartości przyznawanych środków, a także niewłaściwy sposób rozdzielania środków. Proponowano gruntowne zmiany w funkcjonowaniu zakładowych funduszy socjalnych.

Wiele odpowiedzi wskazywało, że zbyt wysokie ceny uniemożliwiają wypoczynek. Aż 46 % ankietowanych uznało, że ceny wczasów bardzo wzrosły w stosunku do roku poprzedniego. Dotyczy to tych osób, które z wczasów korzystały. Aż 64 % uznało, że jakość wypoczynku pozostała natomiast bez zmian.

Wyraźnie corocznie maleje krąg osób korzystających z wypoczynku poza miejscem zamieszkania.

Zdaniem badających turystyka i wypoczynek, podobnie zresztą, jak i kultura, należy do tych dziedzin życia, które ciągle są spychane na dalszy plan, odkładane na lepsze czasy. Dziś urlop trzeba poświęcić na robienie przetworów zebranych na działce (w 1989 r. o ile ma się cukier KP i RS), na osobiście - bo taniej - przeprowadzany remont mieszkania, wreszcie na jakąś "fuchę". Kiedyś, gdy uda się zaoszczędzić lub zarobić, pojedziemy na wczasy. Mało kto jednak bierze pod uwagę, że człowiek, który nie wypoczywa, pracuje gorzej, zarabia

mniej. A to co dziś zaoszczędzimy na wakacjach, spędzanych przez tysiące dzieci na podwórkach zadymionych miast, nigdy nie zaprocentuje, a wprost przeciwnie. Problem jednak w tym, że większość rodzin nie postępuje tak z powodu braku świadomości konsekwencji tego, albo niechęci do rozstania się z domem. Ich naprawdę nie stać na wakacje¹.

Z punktu widzenia zainteresowania społecznymi aspektami turystyki i rekreacji za interesujące uznać trzeba wyniki badań GUS metodą reprezentacyjną opublikowane w 1988 roku dotyczące uprawiania turystyki i rekreacji przez osoby w starszym wieku. W tablicy 9 ukazano osoby badane według wieku i stanu zdrowia, uprawiające uprzednio sport, świadczenia rekreacyjne lub turystykę w wieku 30-60 lat. Z reguły odsetek nie uprawiających uprzednio tych czynności był mniejszy niż uprawiających chociaż w poszczególnych grupach stanu zdrowia zachodzą tutaj odchylenia. Z kolejnej tablicy 10 wynika, że ogólnie odsetek preferujących działalność turystyczną wynosił 8 %, w tym u mężczyzn 10,5%, a u badanych kobiet 6,3 %. Jest rzeczą naturalną, że odsetki te maleją w najstarszych grupach wieku. W każdym jednak przypadku występuje przewaga mężczyzn nad kobietami. Odsetek osób nie uprawiających rekreacyjnych zajęć sportowych ani turystyki rośnie z wiekiem dochodząc do 95 %, co wydaje się w tym przypadku naturalne.

Jak to wykazano w kolejnej tablicy 11 odsetki uprawiających działalność turystyczną są znacznie wyższe w grupie osób o bardziej dobrym, dobrym i przeciętnym stanie zdrowia, malejąc i w tym przypadku z wiekiem, a także utrzymując niższy odsetek w przypadku kobiet, niż w grupie zdrowia mniej niż przeciętnego, złego i bardzo złego. Także i w tym przypadku utrzymują się malejące odsetki prowadzących działalność turystyczną z wiekiem i wprawdzie mniejszej niż w poprzedniej grupie

1. Por. H. Sterczyńska, Na kogo czeka lato ?, "Życie Gospodarcze", 1989, nr 27, s. 3.

Tablica 9

Osoby badane według wieku i stanu zdrowia uprawiające sport, ćwiczenia rekreacyjne lub turystykę w wieku 30 - 60 lat

Stan zdrowia		Ogółem	Grupy wieku				
a) uprawiające	b) nie uprawiające		60-64	65-69	70-74	75-79	80 lat i więcej
w liczbach bezwzględnych							
Ogółem	a	374	152	85	60	48	29
	b	2267	799	539	387	302	240
w odsetkach							
Bardzo dobry	a	5,1	5,3	3,5	5,0	8,3	3,4
	b	0,7	0,6	0,4	0,5	1,3	0,8
Dość dobry	a	22,2	26,3	25,9	16,7	16,7	10,3
	b	14,2	19,1	14,3	12,1	7,9	8,3
Przeciętny	a	37,4	40,1	37,6	35,0	37,5	27,6
	b	38,6	42,4	41,6	39,3	33,8	23,8
Mniej niż przeciętny	a	12,6	11,8	11,8	20,0	4,2	17,2
	b	16,1	16,1	16,3	14,5	17,2	16,3
Zły	a	17,1	13,2	18,8	15,0	22,9	27,6
	b	24,3	18,4	22,1	28,9	28,8	35,8
Bardzo zły	a	5,6	3,3	2,4	8,3	10,4	13,8
	b	6,3	3,3	5,4	4,7	10,9	15,0

Źródło: Turystyka i rekreacja osób w starszym wieku, Warszawa 1988, s. 9.

Tablica 10

Osoby badane według wieku, płci, miejsca zamieszkania i wyboru formy rekreacji ruchowej.
W odsetkach

4

Wyszczególnienie o- ogółem m- mężczyźni k- kobiety		Ogółem	Grupy wieku				
			60-64 lata	65-69	70-74	75-79	80 lat i więcej
Osoby preferujące działalność turystyczną	o	8,0	10,8	8,8	7,2	4,6	1,9
	m	10,5	13,6	11,8	7,3	6,7	4,2
	k	6,3	8,9	6,5	7,1	3,3	1,0
rekreacyjne zajęcia sportowe	o	3,9	4,2	4,6	4,0	2,9	2,6
	m	5,2	5,4	7,0	3,4	4,4	2,8
	k	3,1	3,4	2,8	4,5	1,9	2,5
jest im obojętne	o	2,5	3,2	3,2	2,0	1,1	1,1
	m	3,7	5,4	4,4	2,2	1,5	0,0
	k	1,7	1,6	2,3	1,9	0,9	1,5
Osoby nie uprawiające turystyki i sportu	o	85,6	81,8	83,4	86,8	91,4	94,4
	m	80,6	75,6	76,8	87,1	87,4	93,1
	k	88,8	86,1	88,4	86,6	94,0	94,9

Źródło: Turystyka i rekreacja osób w starszym wieku, Warszawa 1988, s. 11.

Tablica 11

Osoby badane według wieku, płci, stanu zdrowia i wyboru formy rekreacji ruchowej. W odsetkach

Wyszczególnienie o - ogółem m - mężczyźni k - kobiety		Ogółem	Grupy wieku				
			60-64 lata	65-69	70-74	75-79	80 lat i więcej
Bardzo dobry, dobry, przeciętny							
Osoby preferujące działalność turystyczną	o	11,4	14,4	11,1	8,5	9,4	4,4
	m	14,4	18,3	14,5	7,5	13,2	6,5
	k	9,1	11,4	7,7	9,3	6,5	3,3
rekreacyjne za- jęcia sportowe	o	4,4	4,5	5,6	3,8	4,4	1,1
	m	6,8	6,5	9,5	5,7	5,9	0,0
	k	2,5	2,9	1,7	2,3	3,3	1,7
jest im obojętna	o	3,6	3,6	5,3	2,6	2,5	1,1
	m	5,1	5,7	6,7	3,8	2,9	0,0
	k	2,4	2,0	3,9	1,6	2,2	1,7
Osoby nie upra- wiające turystyki i sportu	o	80,6	77,6	78,1	85,1	83,8	93,4
	m	73,7	69,6	69,3	83,0	77,9	93,5
	k	86,1	83,7	86,7	86,8	88,0	93,3
Mniej niż przeciętny, zły, bardzo zły							
Osoby preferujące działalność turystyczną	o	3,8	4,6	5,7	5,7	0,5	0,6
	m	4,3	4,0	6,5	6,9	0,0	2,4
	k	3,5	5,0	5,3	5,0	0,8	0,0
rekreacyjne za- jęcia sportowe	o	3,4	3,8	3,4	4,2	1,6	3,4
	m	2,5	3,2	2,2	0,0	3,0	4,9
	k	3,8	4,1	4,1	6,4	0,8	2,9
jest im obojętna	o	1,2	2,3	0,4	1,4	0,0	1,1
	m	1,5	4,8	0,0	0,0	0,0	0,0
	k	1,0	0,9	0,6	2,1	0,0	1,5
Osoby nie upra- wiające turystyki i sportu	o	91,7	89,3	90,5	88,7	97,9	94,9
	m	91,7	88,1	91,4	93,1	97,0	92,7
	k	91,6	90,0	90,1	86,4	98,4	95,6

Źródło: jak w tablicy 9, s. 13.

stanu zdrowia, przewadze mężczyzn nad kobietami. W grupie 80 lat i więcej utrzymuje się niewielka różnica - prawie 95 % nie uprawiających turystyki i sportu zarówno w grupie dobrego i złego stanu zdrowia. Wysoka granica wieku zaciera różnice.

Dane zawarte w dotychczas analizowanych tablicach pozwalają na potwierdzenie intuicyjnie występującego stanu rzeczy, dając jednak możliwość liczbowego określenia stanu rzeczy.

W tablicy 12 skorelowano osoby badane według wieku, możliwości finansowych realizacji turystycznych i rekreacyjnych zamierzeń wypoczynkowych zależnie od źródeł utrzymania.

W analizie ogółem zauważyć można, że z reguły ponad 60 % badanych posiadało niewystarczające w tym celu źródła dochodowe. Nie występowały przy tym istotniejsze różnice w poszczególnych grupach wiekowych. Podobna była sytuacja w przypadku dochodów całkowicie i częściowo wystarczających. O tego rodzaju prawidłowościach z pewnymi wahaniami w poszczególnych grupach wieku można także mówić w przypadku uzyskujących emerytury i renty. Natomiast w grupie uzyskującej dochody z pracy udział posiadających środki całkowicie wystarczające maleje z wiekiem, wyraźnie wzrasta udział posiadających jedynie środki niewystarczające w grupie powyżej 75 lat. Najmniejszy był udział posiadających środki wystarczające w przypadku pozostających na utrzymaniu. Maleje z wiekiem udział posiadających środki częściowo wystarczające (poczynając od osób w wieku 70 lat). W tej grupie wiekowej wyraźnie wzrasta udział osób posiadających jedynie środki niewystarczające.

Brak środków, podobnie jak uprzednio analizowany stan zdrowia, staje się również jedną z istotnych przyczyn rezygnacji z uprawiania turystyki czy korzystania z rekreacji.

Tablica 12

Osoby badane według wieku i możliwości finansowych realizacji
turystycznych i rekreacyjnych zamierzeń wypoczynkowych

Możliwości finansowania zamierzeń wypoczynkowych	Ogółem	Grupy wieku				
		60-64 lata	65-69	70-74	75-79	80 lat i więcej
Ogółem w liczbach bezwzględnych						
Ogółem	2641	951	624	447	350	269
w odsetkach						
wystarczające całkowicie	9,9	11,8	8,0	7,2	9,7	13,0
wystarczające częściowo	26,2	28,9	27,7	22,8	22,3	23,4
niewystarczające	63,9	59,3	64,3	70,0	68,0	63,6
Emerytura i renta w liczbach bezwzględnych						
Ogółem	2044	656	494	360	298	236
w odsetkach						
wystraczające całkowicie	9,7	9,9	8,3	7,5	10,4	14,4
wystarczające częściowo	26,4	29,7	27,5	22,5	23,5	24,6
niewystarczające	63,9	60,4	64,2	70,0	66,1	61,0
Dochód z pracy w liczbach bezwzględnych						
Ogółem	362	215	76	40		31
w odsetkach						
wystarczające całkowicie	15,5	19,6	9,2	12,5		6,5
wystarczające częściowo	30,7	28,8	36,9	32,5		25,8
niewystarczające	53,8	51,6	53,9	55,0		67,7
Pozostający na utrzymaniu w liczbach bezwzględnych						
Ogółem	235	80	54	47		54
w odsetkach						
wystarczające całkowicie	3,8	6,3	3,7	-		3,7
wystarczające częściowo	17,0	22,5	16,7	17,0		9,3
niewystarczające	79,2	71,2	79,6	83,0		87,0

Źródło: jak w tablicy 9, s. 14.

W tablicy 13 ujęto osoby badane według wieku, płci i najczęściej uprawianych form wyjazdowej turystyki i wypoczynku. Wszędzie można w tej tablicy zaobserwować malejące odsetki w miarę osiągnięcia starszego wieku, co wydaje się zrozumiałe za wyjątkiem osób nigdzie nie wyjeżdżających, gdzie udział w starszych grupach wieku był najwyższy. W grupie wyjeżdżających na wczasy, gdzie z reguły występują niewielkie odsetki najwyższy był udział wyjeżdżających na wczasy organizowane przez zakłady pracy. Niskie były udziały w przypadku wyjazdów do domku letniskowego, jak i za granicę. Najczęstszą okazała się forma wypoczynku wyjazdowego do rodziny. Prawie w każdym przypadku udział kobiet wyjeżdżających w celach turystycznych i wypoczynkowych był niższy niż w przypadku mężczyzn.

Ogólnie poza wyjazdami turystycznymi do rodziny, inne formy odgrywają w przypadku osób starszych z reguły niewielką rolę.

W ostatniej tablicy 14 przebadano osoby według wieku, płci, przyczyn niewyjeżdżania w celach wypoczynkowych i turystycznych poza miejsce zamieszkania. Decydują^{ca} Vokolicznością okazał się zły stan zdrowia, przy czym powód ten ma rosnące znaczenie w miarę starzenia się. Na drugim miejscu znalazł się brak pieniędzy, przy czym nie można w tym przypadku zauważyć istotniejszej różnicy w zależności od wieku. Podobnie nie wykazują badani znacznej różnicy w poszczególnych grupach wiekowych z tytułu braku potrzeb i braku okazji. Lęk przed podróżą wykazuje tendencję narastającą w starszych grupach wieku.

Na ogół nie występują znaczniejsze różnice w przypadku kobiet i mężczyzn. Nie dotyczy to stanu zdrowia, który jest częściej przyczyną rezygnacji z wyjazdów u kobiet niż w przypadku mężczyzn. W niektórych jedynie grupach wieku u kobiet sygnalizowany jest częściej brak pieniędzy w innych jednak bywa on nawet niższy niż w przypadku mężczyzn.

Tablica 13

Osoby badane według wieku, płci i najczęściej uprawianych form
wyjazdowej turystyki i wypoczynku¹. W odsetkach

Wyszczególnienie O - ogółem m - mężczyźni k - kobiety		Ogółem	Grupy wieku				
			60-64 lata	65-69	70-74	75-79	80 lat i więcej
Osoby wyjeżdżające w celach turystycznych i wypoczynkowych	O m k	2,5 3,3 2,0	3,5 4,9 2,5	3,4 4,4 2,6	1,8 0,6 2,6	1,1 1,5 0,9	0,4 1,4 0,0
na wczasy zorganizowane przez zakład pracy	O m k	3,8 5,1 2,9	6,1 6,7 5,7	4,5 6,3 3,1	2,7 5,1 1,1	0,3 0,7 0,0	0,4 0,0 0,5
na wczasy zorganizowane przez innych	O m k	2,8 3,4 2,4	3,5 3,3 3,6	4,2 5,1 3,4	1,8 2,8 1,1	1,1 1,5 0,9	1,5 2,8 1,0
do rodziny	O m k	21,7 21,6 21,8	25,3 23,4 26,7	22,9 25,0 21,3	21,0 20,8 21,2	18,0 13,3 20,9	12,3 16,7 10,7
do domku letniskowego	O m k	1,6 1,7 1,4	2,2 2,6 2,0	2,2 1,8 2,6	1,1 1,7 0,7	0,3 0,0 0,5	0,0 0,0 0,0
za granicę	O m k	1,5 1,6 1,4	2,2 2,1 2,3	1,4 1,1 1,7	1,3 1,7 1,1	0,9 2,2 0,0	0,0 0,0 0,0
inna forma wypoczynku wyjazdowego	O m k	4,6 5,3 4,1	5,9 6,9 5,2	4,8 5,9 4,0	3,6 2,8 4,1	4,3 5,2 3,7	1,5 0,0 2,0
osoby nigdzie nie wyjeżdżające	O m k	68,0 66,1 69,3	60,0 60,2 60,0	64,6 59,9 68,2	71,8 70,5 72,5	77,1 80,7 74,9	86,2 81,9 87,8

¹ Osoby mogły wymienić więcej niż jedną formę wyjazdową

Źródło: jak w tablicy 9, s. 18.

Tablica 14

Osoby badane według wieku, płci i przyczyn niewyjeżdżania w celach wypoczynkowych i turystycznych¹ poza miejsce zamieszkania. W odsetkach

Wyszczególnienie O - ogółem m - mężczyźni k - kobiety		Ogółem	Grupy wieku				
			60-64 lata	65-69	70-74	75-79	80 lat i więcej
Osoby nie wyjeżdżające według przyczyn:							
brak potrzeb	O	14,5	14,2	12,5	15,0	17,7	15,2
	m	15,7	14,9	14,3	17,4	19,3	13,9
	k	13,7	13,7	11,1	13,4	16,7	15,7
brak pieniędzy	O	26,7	24,4	27,6	32,4	28,0	21,9
	m	25,1	22,4	28,3	25,8	28,9	19,4
	k	27,8	25,8	27,0	36,8	27,4	22,8
brak okazji	O	8,3	7,6	9,3	9,4	7,4	8,2
	m	8,8	8,7	6,6	12,4	9,6	6,9
	k	8,0	6,8	11,4	7,4	6,0	8,6
brak czasu	O	11,8	17,4	11,9	11,0	6,6	0,4
	m	13,9	18,8	12,5	15,2	8,1	0,0
	k	10,5	16,4	11,4	8,2	5,6	0,5
zły stan zdrowia	O	26,9	13,9	22,6	29,3	41,7	59,9
	m	22,8	12,6	11,5	25,3	40,0	52,8
	k	29,6	14,8	25,0	32,0	42,8	62,4
lęk przed podróżą	O	4,5	2,5	4,0	2,7	8,3	10,8
	m	2,5	0,5	1,8	0,6	6,7	12,5
	k	5,8	3,9	5,7	4,1	9,3	10,2
inne powody	O	11,3	10,7	11,1	11,6	12,0	12,3
	m	11,7	10,8	9,9	13,5	14,1	13,9
	k	11,0	10,7	11,9	10,4	10,7	11,7
osoby wyjeżdżające	O	32,0	40,0	35,4	28,2	22,9	13,8
	m	33,9	39,8	40,1	29,2	19,3	18,1
	k	30,7	40,0	31,8	27,5	25,1	12,2

1 Osoby mogły wymienić więcej niż jedną przyczynę.

Źródło: Jak w tablicy 9, s. 19.

Istotnym problemem społecznym jest zapewnienie możliwości uczestnictwa we wczasach zorganizowanych dla emerytów i rencistów. Co roku Fundusz Wczasów Pracowniczych rezerwuje 100 tys. skierowań do swoich ośrodków. Są to wczasy ulgowe, przysługujące osobom, które z różnych powodów utraciły kontakt ze swym byłym zakładem pracy (wyjechały do innego miasta, zakład pracy przestał istnieć, nie posiada ośrodka wczasowego). Ulgi są traktowane jako świadczenia socjalne. Fundusze na ten cel pochodzą z budżetu państwa. Uzupełniają różnice pomiędzy faktycznym kosztem skierowania wczasowego, a ulgową odpłatnością emeryta czy rencisty. W roku 1988 przeznaczono na ten cel 4,8 mld zł.

Ceny takich ulgowych wczasów nie są jednolite. Istnieje tabela odpłatności ustalająca jej procent w zależności od dochodu miesięcznego na jednego członka rodziny. Inflacja poczyniła w tym względzie wiele trudności. Stawki zmieniano zbyt rzadko i w wyniku waloryzacji rent i emerytur osoba zainteresowana wczasami ulgowymi przesuwiała się do grupy o wyższej odpłatności. Podwyżka emerytury bywała przy tym mniejsza niż różnica odpłatności. Powodowało to spadek zainteresowania wczasami ze strony emerytów i rencistów. Dochodziła do tego znaczna wyżka cen biletów PKP i PKS. W rezultacie pozostawały niesprzedane miejsca wczasowe tego typu.

Jaka jest sytuacja w 1989 roku. Średni koszt wczasów przekracza 50 tys. zł. Nowa tabela odpłatności obowiązująca od marca 1989 roku przewiduje przy dochodzie do 20 tys. zł na członka rodziny odpłatność 10 %. Od 24 - 26 tys. zł - 26 %. W przedziale dochodu 29 - 32 tys. zł - 40 %. Powyżej 44 tys. zł odpłatność wynosi 80 % wartości skierowania. Zdaniem FWP odpłatność nie powinna przekraczać połowy wysokości średniej emerytury. Tabele odpłatności powinny być modyfikowane co najmniej dwa razy w roku. Obecnie te sprawy przekazano w gestię FWP. Projekt tabeli, która ma obowiązywać do października 1989 roku opłatę 10 %

przewiduje dla osób, u których dochód na jednego członka rodziny nie przekracza 35 tys. zł. 30 % kosztów wypoczynku pokrywałyby osoby o dochodach w granicach 40-45 tys. zł, 50 % w grupie dochodu 50 - 55 tys. zł. Przy miesięcznych dochodach powyżej 65 tys. zł na członka rodziny odpłatność wynosiłaby 80 %.

Proponuje się, by kolejną weryfikację przeprowadzić w październiku 1989 roku i następnie w kwietniu 1990 roku. Wydaje się to słuszne, przy czym trzeba zaznaczyć, że skoro wprowadzono możliwość częściowej odpłatności za wczasy dla emerytów i rencistów, to powinna być ona ustalona w takiej wysokości, by wszystkie ulgowe skierowania mogły być faktycznie sprzedane, by po prostu stać było na wczasy emerytów i rencistów.

Niniejsza sprawa musi być rozważana w powiązaniu do uprzednio dokonanej analizy dotyczącej uprawiania turystyki i wypoczynku przez osoby w starszym wieku.

Spis tablic

1. Obiekty turystyczne w latach 1980 - 1988
2. Obiekty wczasowo-wypoczynkowe w latach 1980-1988
3. Wypoczynek dzieci i młodzieży w latach 1980-1988
- 3A. Młodzież szkolna uczestnicząca w imprezach i wycieczkach zorganizowanych według grup dyscyplin turystyki kwalifikowanej
4. Miejsca w pokojach gościnnych prywatnych dla turystów w latach 1980, 1985 i 1988
5. Korzystający z noclegów w pokojach gościnnych prywatnych w tys. osób
6. Udzielone noclegi w pokojach gościnnych prywatnych w tys. osób
7. Prywatne kwatery wczasowe w tys.
8. Stopień wykorzystania obiektów wczasowych według gestorów w 1986 i 1988 roku
- 8A. Stopień wykorzystania miejsc przez jednostki (organizacje) turystyczne prowadzące wczasy ogólnodostępne w 1988 roku
9. Osoby badane według wieku i stanu zdrowia uprawiające sport, ćwiczenia rekreacyjne lub turystykę w wieku 30 - 60 lat
10. Osoby badane według wieku, płci, miejsca zamieszkania i wyboru formy rekreacji ruchowej. W odsetkach
11. Osoby badane według wieku, płci, stanu zdrowia i wyboru formy rekreacji ruchowej. W odsetkach
12. Osoby badane według wieku, możliwości finansowych realizacji turystycznych i rekreacyjnych zamierzeń wypoczynkowych
13. Osoby badane według wieku, płci i najczęściej uprawianych form wyjazdowej turystyki i wypoczynku. W odsetkach
14. Osoby badane według wieku, płci i przyczyn niewyjeżdżania w celach wypoczynkowych i turystycznych poza miejsce zamieszkania. W odsetkach

Informacja o sytuacji w zakresie wczasów we wrześniu 1989 r.

FWP w pierwszej połowie września sprzedał wszystkie skierowania do ośrodków nadmorskich, a także w nowosądeckim i w rejonie Bielska Białej. Mniejsza była popularność wczasów na Dolnym Śląsku. W drugiej połowie września wzrosło zainteresowanie rejonami góorskimi w tym Karkonoszami. Zmalało zainteresowanie rejonem nadmorskim. Ogólnie sprzedano 90% skierowań. Podobnie było w roku 1988. Koszt wczasów w Zakopanem za 14 dni wynosił od 42-70 tys. zł, w Szlarskiej Porębie od 63-72 tys. zł. W Polanicy od 48-77 tys. zł.

Sprzedaż miejsc wczasowych na październik jest znikoma. Mniejsza znacznie niż przed rokiem. Niektórzy, którzy wczasy wykupili zwracają skierowania, gdyż musieliby dopłacać. Wobec trudności finansowych ludzie chętniej decydują się na wczasy jedynie w sezonie.

Podobnie Spółdzielnia "Turysta" sprzedawała we wrześniu tyle samo wczasów, co przed rokiem. Średnia cena przekracza 50 tys. zł. Powodzeniem bardziej cieszą się tańsze kempingi. Spółdzielnia "Gromada" notuje spadek zainteresowania wczasami w drugiej połowie września. Jeden dzień pobytu kształtował się w granicach 8-9,5 tys. zł.

Ogólnie wyraża się pogląd, że słoneczna i ciepła jesień nie zapełnia wczasowisk¹.

1. Por. Z. Żmuda, Urlop jesienią "Trybuna Ludu" nr 1989, nr 224 z 26 września 1989 r. s. 1 i 4.

Kazimierz Podoski
Romuald Stańczyk

Społeczne aspekty turystyki /raport syntetyczny z 1989 roku/
/streszczenie/

Ponieważ przyjąć trzeba, że właściwy wypoczynek odgrywa istotną rolę dla regeneracji sił, a przez to wpływa na wykonywanie pracy w ciągu całego roku, to aktualną sytuację uznać należy za wysoce niepokojącą. Analizowana grupa czynników związana ze społecznymi aspektami turystyki i wypoczynku dla osób korzystających z tych form spędzania czasu wolnego.

W analizie zwraca uwagę spadek liczby dzieci i młodzieży korzystających z wypoczynku, a także w związku z rosnącymi kosztami - prawie wszystkich grup społecznych. Nastąpił wyraźny wzrost wyjazdów zagranicznych.

Mimo dużego społecznego znaczenia tej sfery możliwość korzystania z wypoczynku jest nadal ograniczona, przede wszystkim na skutek trudności finansowych gospodarstw domowych, występujących w warunkach rosnącej inflacji.

Z chwilą zauważenia, iż sposób wypoczynku wpływa na zachowanie w pracy powstała tendencja do ingerowania w sposób spędzania czasu wolnego przez pracowników. Dla zakładu pracy najważniejsze powinno być dostosowanie form i metod wypoczynku oraz rekreacji pracowników do potrzeb i wymogów jego materialnego i społecznego środowiska pracy.

W przypadku wypoczynku dzieci i młodzieży nie osiągnięto jeszcze stanu z 1980 roku.

Sytuację w zakresie płac można określić jako ogólnie zbieżną

z niekorzystną sytuacją placową w całej sferze poza produkcją materialną.

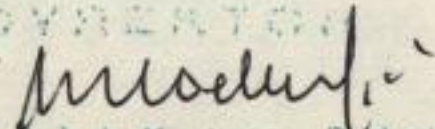
Dokonano szczegółowej analizy w przekrojach wojewódzkich liczby udzielonych noclegów w pokojach gościnnych prywatnych, także korzystających z noclegów oraz analizę sytuacji w zakresie kwater prywatnych.

Poważny niepokój budzi stan techniczny i wyposażenie placówek ~~tu~~ letniego wypoczynku. Eksploatowane od lat obiekty oświatowe na cele turystyczne coraz trudniej wytrzymują napór nastolatków, jak również mają kłopoty z SANEPIDem. Brakuje pieniędzy na remonty kapitalne, a bieżące odnawianie nie załatwia sprawy. FWP podejmuje szereg działań racjonalizujących, kierując się wskazaniem reformy gospodarczej.

Galopujące ceny nie ominęły turystyki i wypoczynku. Coraz więcej rodzin w tej sytuacji spędza urlop na własnej działce lub u znajomych. Zamiast jechać całą rodziną, wysyła się tylko dzieci. Jeździ się też na okres krótszy, często z własnym prowiantem.

Do głównych mankamentów systemu finansowania wypoczynku zaliczono spadek realnej wartości przyznawanych środków, a też często niewłaściwy sposób rozdzielania tych środków. Wyraźnie corocznie maleje liczba osób korzystających z wypoczynku poza miejscem zamieszkania.

Odnosi się wrażenie, że ta sfera infrastruktury społecznej należy do tych dziedzin życia, które ciągle są spychane na dalszy plan, odkładane na lepsze czasy.

DYREKTOR

Prof. dr hab. Kuzimierz Podolski

Kazimierz Podoski
Romuald Stańczyk

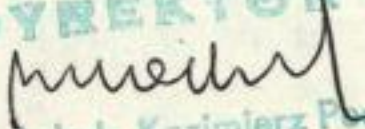
Społeczne aspekty turystyki /raport syntetyczny z 1989 roku/
/abstrakt/

Wypoczynek ma szczególne znaczenie dla regeneracji sił, wpływając na wykonywanie pracy lub podnoszenia efektów nauczania. Zwraca uwagę spadek liczby dzieci korzystających z wypoczynku. Mimo dużego znaczenia społecznego możliwość korzystania z wypoczynku jest nadal ograniczona.

Niekorzystnie kształtuje się sytuacja w zakresie płac tej sfery, jest ona zbieżna z sytuacją w całej sferze poza produkcją materialną.

Galopujące ceny nie ominęły turystyki i wypoczynku, zmniejszając zainteresowanie wielu rodzin. Niepokój budzi też stan techniczny i wyposażenie obiektów świadczących usługi turystyczne i wypoczynkowe.

Zasadniczej zmiany wymaga system finansowania wypoczynku, co wynika ze spadku realnej wartości środków oraz niewłaściwego sposobu ich rozdzielania.

DYREKTOR

Prof. dr hab. Kazimierz Podoski